

Integraal Huisvestingsplan (IHP) Onderwijs

Een toekomstbestendig perspectief voor
alle scholen in de gemeente Hilversum

Opdrachtgever
Gemeente Hilversum

Referentienummer
2190003/20200302Hbo01

Datum
2 maart 2020

Auteur
Leonoor Clemens
Nora Hartman
Doriene Bakker

Inhoudsopgave

1. Inleiding	5
1.1 Aanleiding	5
1.2 Scope van het IHP	6
1.3 Aanpak	6
1.4 Landelijke ontwikkelingen	7
1.5 Taken en verantwoordelijkheden	8
2. Feiten en cijfers	9
2.1 Samenvatting	9
2.2 Ligging scholen	10
3. Visie op aanbod en samenwerking	11
3.1 De gezamenlijke ambitie	11
3.2 Groei en krimp	12
3.3 Dekkend aanbod	13
3.4 Doorgaande ontwikkellijn	13
3.5 School in netwerk voorzieningen	14
3.6 Passend onderwijs en zorg	14
3.7 Internationalisering	15
4. Visie op huisvesting	16
4.1 Visie op onderwijs vertaald naar de huisvesting	17
4.2 Oplossingsrichtingen IHP	17
4.3 Duurzaamheid	20
4.3.1 Energie	21
4.3.2 Gezond binnenklimaat	23
4.3.3 Circulariteit	24
4.4 Monumenten	25
4.5 Bewegingsonderwijs	28
5. Inzicht en beoordeling	30
5.1 Kwaliteit	30
5.2 Financiën	32
5.3 Vraag en aanbod	33
6. Analyse en oplossingsrichtingen schoolgebouwen op clusterniveau	37
Deel I – Basisonderwijs	39
6.1 Basisonderwijs De Meent	40
6.2 Basisonderwijs Noordwest	41

6.3	Basisonderwijs Noordoost	44
6.4	Basisonderwijs Oost	47
6.5	Basisonderwijs Zuidoost	51
6.6	Basisonderwijs Zuid I	53
6.7	Basisonderwijs Zuid II	56
6.8	Basisonderwijs Zuidwest	60
6.9	Basisonderwijs Centrum	62
Deel II – Voortgezet onderwijs		64
6.10	Voortgezet onderwijs Noord	65
6.11	Voortgezet onderwijs Zuid	68
Deel III – (Voortgezet) speciaal onderwijs		72
6.12	(Voortgezet) speciaal onderwijs gemeenteniveau	72
7. Analyse en oplossingsrichtingen sportaccommodaties op clusterniveau		76
7.1	Sportaccommodaties De Meent	78
7.2	Sportaccommodaties Noordwest	79
7.3	Sportaccommodaties Noordoost	83
7.4	Sportaccommodaties Oost	86
7.5	Sportaccommodaties Zuidoost	89
7.6	Sportaccommodaties Zuid I	92
7.7	Sportaccommodaties Zuid II	96
7.8	Sportaccommodaties Zuidwest	99
7.9	Sportaccommodaties Centrum	101
8. Prioritering		103
8.1	Criteria	103
8.2	Fasering projecten hoge urgentie	104
8.3	Fasering projecten gemiddelde urgentie	105
9. Investeringskosten		106
9.1	Uitgangspunten	106
9.2	Investeringskosten hoog urgente projecten	107
9.2.1	Onderwijsgebouwen	107
9.2.2	Bewegingsonderwijs	108
9.3	Investeringskosten gemiddeld urgente projecten	109
9.3.1	Onderwijsgebouwen	109
9.3.2	Bewegingsonderwijs	110
9.4	Duurzaamheid	110
9.5	Bijdrage onderhoud monumenten	111
9.5.1	Spelregels	111

9.5.2	Indicatie kosten bijdrage onderhoud monumenten	112
10.	Effect gemeentelijke begroting	113
10.1	Uitgangspunten	113
10.2	Nieuwe kapitaallasten	113
11.	Conclusies en aanbevelingen	114
11.1	Conclusies	114
11.2	Aanbevelingen	115

De inhoud van deze uitgave is eigendom van ICSadviseurs B.V. te Zwolle. Enkel de opdrachtgever waarmee ICSadviseurs B.V. een overeenkomst is aangegaan, heeft een gebruiksrecht voor deze uitgave. De inhoud en omvang van dat gebruiksrecht zijn vastgelegd in de algemene voorwaarden van ICSadviseurs B.V., d.d. december 2008, dan wel in de overeenkomst zoals hiervoor bedoeld. Elk ander gebruik van deze uitgave, door opdrachtgever en of derden is uitgesloten, inhoudende dat niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, via internet, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van ICSadviseurs B.V.

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

Ontwikkelingen op het gebied van onderwijshuisvesting in de gemeente Hilversum vragen om nieuwe kaders en een nieuw perspectief. De gemeente Hilversum kiest ervoor om hierbij – mede vanuit haar wettelijke verantwoordelijkheid - de regie te nemen door het laten opstellen van een Integraal Huisvestingsplan (IHP) voor en samen met de schoolbestuurders van het basis-, voortgezet en (voortgezet) speciaal onderwijs. Dit IHP biedt de gemeente en schoolbesturen een dynamisch beleidsperspectief, geborgd in een gedragen en transparant uit te voeren Meerjaren Huisvestingsplan. Dit plan geeft houvast aan hoe om te gaan met investeringen in gebouwen voor onderwijs opdat er in de gemeente Hilversum een duurzame en gezonde onderwijsomgeving verder gerealiseerd en voortgezet kan worden. Naast de ontwikkelingen van het leerlingaantal en de technische staat van de gebouwen zijn ook meer kwalitatieve aspecten meegenomen, zowel over de functionaliteit van de gebouwen als over ontwikkelingen in het aanbod van onderwijsvoorzieningen. Het IHP geeft inzicht in de knelpunten en geeft helderheid over de gewenste oplossingsrichtingen. Hierbij is onderscheid gemaakt in zowel korte- als langere-termijnoplossingen. Het IHP geeft per wijk inzicht van alle schoolgebouwen, de gymvoorzieningen en doet dat met aandacht voor de thema's duurzaamheid en monumenten.

Het voorliggende IHP is opgesteld onder begeleiding van ICSadviseurs en in samenwerking met de schoolbesturen van het basis-, voortgezet en (voortgezet) speciaal onderwijs die actief zijn binnen de gemeente Hilversum en met vertegenwoordigers van de gemeente.

1.2 Scope van het IHP

De scope van het IHP betreft alle schoolgebouwen voor scholen in het basis-, voortgezet- en (voortgezet) speciaal onderwijs. Het IHP geeft een financieel meerjarenperspectief voor de komende 16 jaar. Hierbij sluiten we aan op de termijn die wordt geadviseerd in het wetsvoorstel van de VNG.

In dit IHP zijn tevens de gebouwen ten behoeve van het bewegingsonderwijs meegenomen. De behoefte aan gymnastiekzalen ten opzichte van de beschikbare capaciteit is in beeld gebracht, alsook de kwaliteit van de zalen (formaat, technisch). De huisvestingsoplossing voor de gymnastiekzalen volgt vervolgens de scenario's voor de onderwijshuisvesting.

1.3 Aanpak

Een belangrijk uitgangspunt voor het IHP is dat het een gezamenlijk plan is van de schoolbesturen en de gemeente. Betrokkenheid van en draagvlak bij de schoolbesturen en de gemeente vormt de basis voor de aanpak. De schoolbesturen en de gemeente hebben samen gewerkt aan dit IHP in een aantal gezamenlijke bijeenkomsten, afzonderlijke werkgroepen en 1-op-1-overleg. Hierin zijn informatie, inzichten en standpunten onderling gedeeld om zo tot een samenhangend en gedragen plan te komen.

- **Visie op onderwijs(huisvesting)**

Om uiteindelijk tot plannen te komen, wordt eerst de vraag beantwoord wat de gemeente en schoolbesturen met hun huisvesting beogen. Thema's als aanbod, krimp en groei, doorlopende leerlijn, passend onderwijs, internationalisering en duurzaamheid zijn hierbij in een werkbijeenkomst behandeld. De visie op onderwijshuisvesting is omschreven in hoofdstuk 3 en 4.

- **Actualisatie basisinformatie**

Voor elke locatie is vervolgens op basis van zoveel mogelijk objectieve informatie een 'factsheet' gemaakt. Het gaat hier om gegevens als bouwjaar, exploitatielasten, technische en functionele kwaliteit, de ontwikkeling van vraag en aanbod op basis van de leerlingenprognoses en het inzichtelijk maken van medegebruik en verhuur. Een samenvatting van factsheets wordt gegeven in hoofdstuk 5.

- **Analyse schoolgebouwen en oplossingsrichtingen**

Met de basisinformatie als uitgangspunt en het inzicht in de vooraf benoemde knelpunten en ontwikkelingen is een analyse van de schoolgebouwen gemaakt in de vorm van een zogenaamde kanskaart. Deze kanskaarten zijn op wijk, gebied of gemeentelijk niveau, afhankelijk van het type onderwijs (basisonderwijs, voortgezet onderwijs of speciaal onderwijs). De kanskaarten geven de knelpunten weer via een visuele weergave. De kanskaarten vormen de input voor de oplossingsrichtingen. Deze oplossingsrichtingen zijn per school weergegeven in een blauw kader. De oplossingsrichtingen zijn erop gericht de geconstateerde knelpunten op te lossen en de geformuleerde ambities te realiseren.

De analyse van de schoolgebouwen en de voorgestelde oplossingsrichtingen is omschreven in hoofdstuk 6, waarbij de volgende onderverdeling is gemaakt:

- Deel I - Basisonderwijs;
- Deel II - Voortgezet onderwijs;
- Deel III – (Voortgezet) speciaal onderwijs.

- **Knelpunten en prioritering**

Tijdens de werksessies zijn alle van belang zijnde ontwikkelingen en knelpunten in de clusters of specifiek ten aanzien van locaties, inzichtelijk gemaakt. Op basis van de knelpuntenanalyse is de prioritering per onderwijslocatie bepaald, zie hoofdstuk 7.

- **Analyse gymzalen en oplossingsrichtingen**

Op basis van de factsheets van de gymzalen is een analyse van de gymzalen gemaakt. Deze analyse, in combinatie met de oplossingsrichtingen voor de schoolgebouwen, heeft geleid tot de oplossingsrichtingen voor de gymzalen, zie hoofdstuk 8.

- **Financiële vertaling oplossingsrichtingen**

Voor de verschillende scenario's zijn de investeringskosten in beeld gebracht. Op basis hiervan is de vertaling gemaakt naar de kapitaallasten om het effect op de gemeentelijke begroting in beeld te krijgen. In hoofdstuk 9 is de financiële vertaling opgenomen.

- **Rapportage in IHP**

De situatieschets en de gezamenlijke ambities en oplossingsrichtingen, inclusief financiële vertaling, zijn vastgelegd in het voorliggende rapport. In deze rapportage is voor elke schoollocatie een voorstel opgenomen voor de toekomstige huisvesting.

Gedurende het proces vormde ieder deelproduct de input voor het daaropvolgende deelproduct. Zo vormen de factsheets de input voor de kanskaarten en de kanskaarten de basis voor het vormen van oplossingsrichtingen. De deelproducten zijn tijdens de gezamenlijke werksessies besproken, aangescherpt en vastgesteld en zijn verwerkt in dit IHP.

1.4 Landelijke ontwikkelingen

Ten tijde van het opstellen van dit IHP is een aantal landelijke ontwikkelingen gaande. Deze zijn hieronder kort toegelicht.

De Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG) heeft in maart 2018 het advies gegeven de normbedragen per 1 januari 2019 met 40% te verhogen. De reden hiervoor is dat de jaarlijkse indexering van de normbedragen over de afgelopen jaren, de werkelijke prijsontwikkelingen in de markt niet goed blijkt te hebben gevolgd. De bedragen in dit IHP zijn in lijn met dit voorstel.

De VNG doet samen met de koepelorganisaties PO-Raad en VO-Raad tevens voorstellen over hoe om te gaan met renovatie. In dit advies wordt het uitgangspunt gehanteerd dat renovatie dient te worden beschouwd als een volwaardig alternatief voor nieuwbouw, in te zetten als mogelijke maatregel (voorziening) aan het einde van de levensduur van een schoolgebouw. Hiermee wordt renovatie niet een extra gemeentelijke verantwoordelijkheid, maar een alternatief voor (vervangende) nieuwbouw, dat reeds behoort tot de gemeentelijke zorgplicht, zoals opgenomen in de wet.

1.5 Taken en verantwoordelijkheden

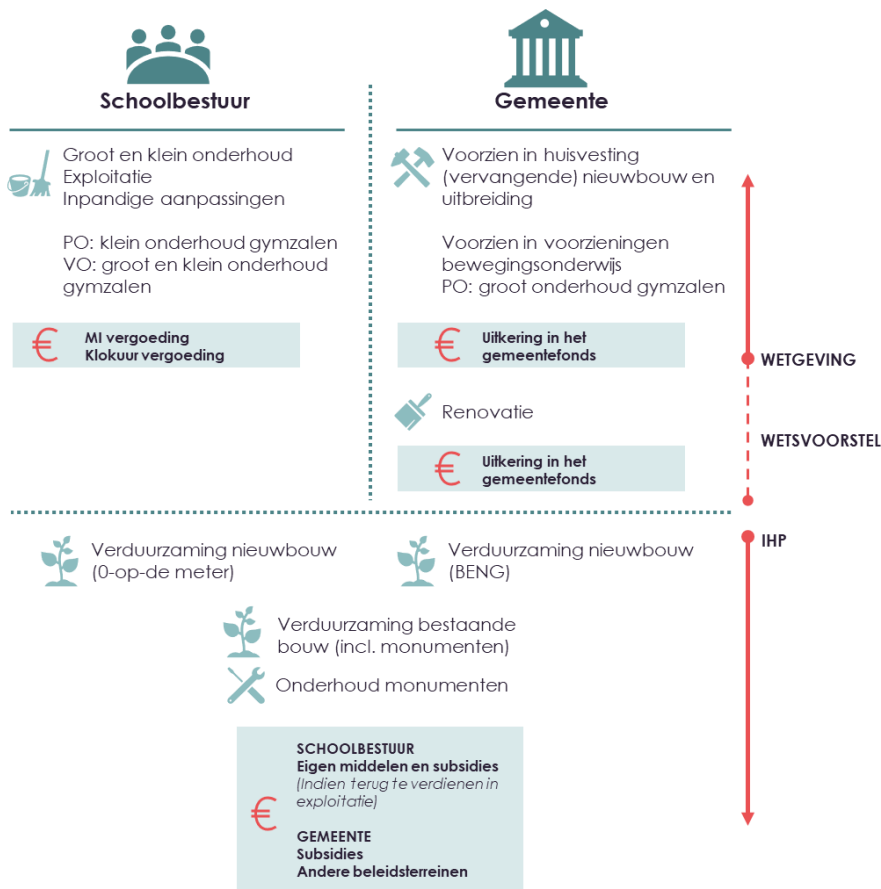
De taken en verantwoordelijkheden van gemeente en schoolbestuur zijn wettelijk bepaald. De afbeelding hieronder toont het onderscheid in wettelijke taken en verantwoordelijkheden.

De gemeente heeft een wettelijke zorgplicht te voorzien in voldoende en adequate huisvesting voor het onderwijs en bewegingsonderwijs. Deze zorgplicht staat omschreven in de verordening voorziening huisvesting onderwijs gemeente Hilversum. De gemeente is verantwoordelijk voor (vervangende) nieuwbouw en uitbreiding. Vooruitlopend op de wetswijziging is de gemeente tevens verantwoordelijk voor renovatie. Voor de gymzalen die in eigendom zijn van schoolbesturen in het basisonderwijs dient de gemeente te voorzien in het onderhoud van grote zaken zoals daken kozijnen e.a. (die onderdelen die voorheen ten aanzien van de schoolgebouwen vielen onder het 'groot onderhoud', zie bijlagendocument).

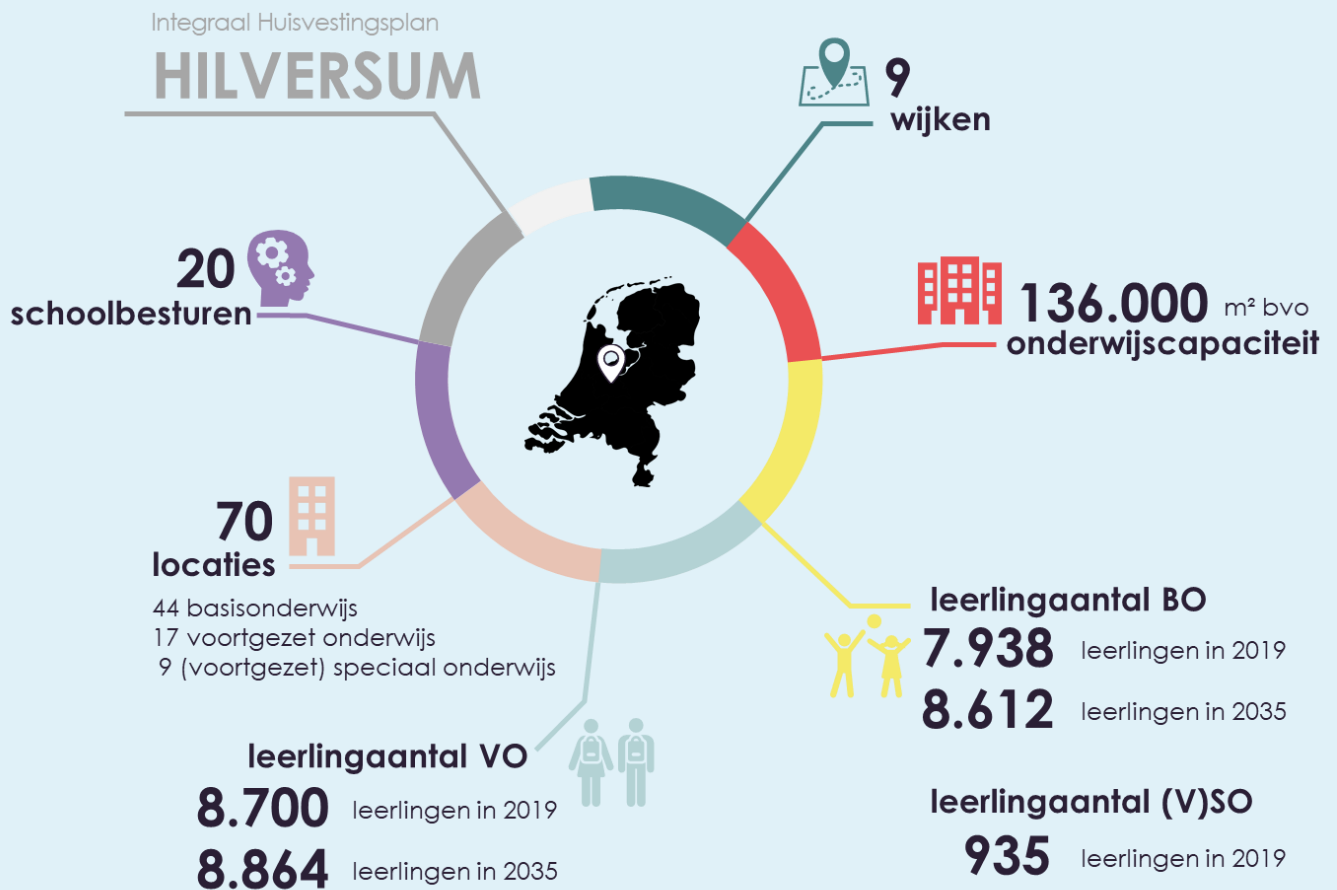
Voor de uitvoering van de zorgplicht ontvangt de gemeente jaarlijks ongelabeld budget in het gemeentefonds vanuit het ministerie van binnenlandse zaken en financiën.

Het schoolbestuur is verantwoordelijk voor de instandhouding van het schoolgebouw. Taken als het onderhouden, exploiteren en het uitvoeren van in pandige (onderwijskundige) aanpassingen zijn belegd bij het schoolbestuur. Voor het in stand houden van de schoolgebouwen ontvangen de besturen een materiële instandhoudingsvergoeding. Deze vergoeding wordt gebaseerd op het aantal ingeschreven leerlingen.

Wat de gymzalen betreft zijn de schoolbesturen binnen het basisonderwijs verantwoordelijk voor het onderhoud dat niet is opgenomen in de demarcatielijst zie bijlagendocument. Zij ontvangen hiervoor een klokuurvergoeding. Het voortgezet onderwijs is verantwoordelijk voor al het onderhoud van gymzalen.

2. Feiten en cijfers

2.1 Samenvatting

De gemeente Hilversum bestaat uit 9 wijken: Centrum, Noordwest, Zuidwest, Zuid, Zuidoost, Oost, Noordoost, Hilversumse Meent en Buitengebied. De totale onderwijscapaciteit aan schoolgebouwen verdeeld over deze wijken behelst momenteel 136.400 m² bvo. Er is 50.920 m² bvo aan onderwijscapaciteit beschikbaar voor het basisonderwijs. Voor het voortgezet onderwijs is er 69.370 m² bvo aan onderwijscapaciteit beschikbaar en in het (voortgezet) speciaal onderwijs is er 16.110 m² bvo beschikbaar.

De gemeente beschikt over 70 schoolgebouwen. Van deze 70 gebouwen huisvesten er 44 het reguliere basisonderwijs, 17 gebouwen het voortgezet onderwijs en 9 gebouwen het (voortgezet) speciaal onderwijs. De locaties van de scholen zijn weergegeven op de afbeelding op de volgende pagina.

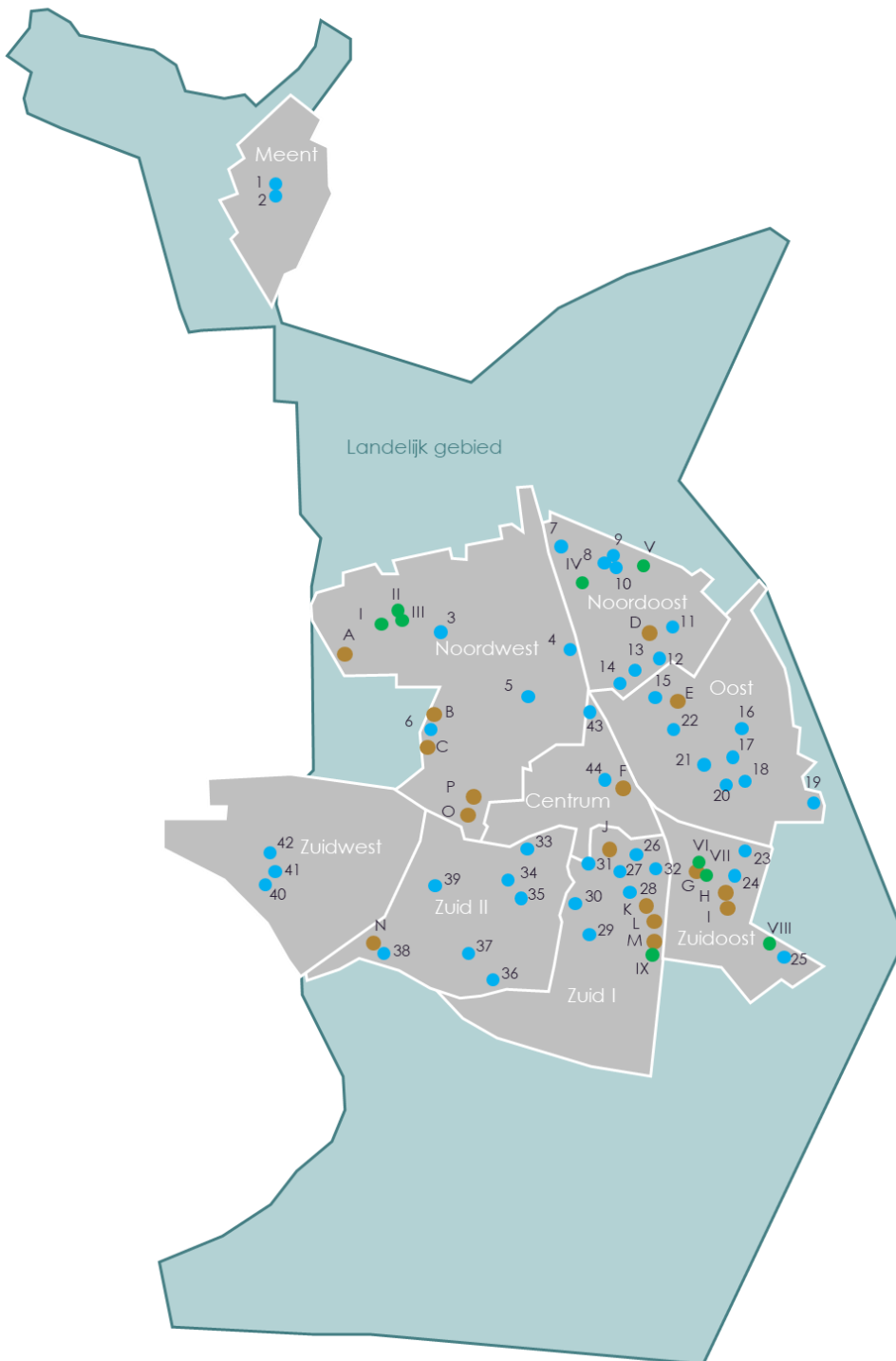
Conform de leerlingentelling van 1-10-2018 gaan 7.938 leerlingen naar het basisonderwijs. Naar het voortgezet onderwijs gaan conform de leerlingentelling van 1-10-2018, 8.700 leerlingen. Naar het (voortgezet) speciaal onderwijs gaan circa 1.045 leerlingen.

Conform de leerlingenprognoses, opgesteld door Pronexus in juli 2019, stijgt het aantal leerlingen in het basisonderwijs naar 8.612 leerlingen in 2035. In het voortgezet onderwijs is de verwachting dat er in 2035 8.861 leerlingen zijn. De ontwikkeling in het (voortgezet) speciaal onderwijs laat zich moeilijker voorspellen. De verwachting is dat het leerlingenaantal stabiel blijft.

In de gemeente Hilversum zijn 20 schoolbesturen actief binnen het basis-, voortgezet en (voortgezet) speciaal onderwijs.

2.2 Ligging scholen

Op de onderstaande afbeelding is de ligging van de schoollocaties in de gemeente Hilversum inzichtelijk gemaakt.

Locaties

- Basisonderwijs
- Voortgezet onderwijs
- (Voortgezet) Speciaal onderwijs

Basisonderwijs

De Meent

1. De Gooise Daltonschool
2. Jenaplanschool De Sterrenwachter

Noordwest

3. Godelindeschool
4. De Wegwijzer
5. Groen van Prinsterer
6. Vondelschool

Noordoost

7. Ayoub
8. Combinatieschool Noord - Petrus Dathenus
9. Combinatieschool Noord - De Lelyschool
10. Combinatieschool Noord - Titus Brandsma
11. Da Costaschool
12. De Wilge (hoofdlocatie)
13. De Wilge (dislocatie)
14. Jan van Rijkenborghschool

Oost

15. Sterrenschool
16. Lorentzschool, hoofdlocatie Lorentzweg
17. Lorentzschool, dislocatie van 't Hoffplein
18. De Wilgetoren
19. Villa Vrolik
20. Nassauschool
21. IPS Hilversum, dislocatie Minckelerstraat
22. Avonturijn

Zuidoost

23. De Dubbeldekker
24. KinderCampus
25. De Windkanter

Zuid I

26. IGBO Kindercampus
27. Hilversumse schoolvereniging
28. Wilhelminaschool
29. Fabritiuschool, hoofdlocatie Fabritiuslaan
30. Fabritiuschool, dislocatie Egelantierstraat
31. IPS Hilversum, hoofdlocatie Rembrandtlaan
32. IPS Hilversum, dislocatie Frans Halslaan

Zuid II

33. Violen school
34. Wilhelminaschool Bavinck
35. Paulusschool
36. Goudenregenschool, locatie Goudenregenlaan
37. Montessorischool Zuid
38. Van Hasselschool
39. Elckerlyc, Van Hogendorplaan

Zuidwest

40. Goudenregenschool, locatie Kerkelanden
41. Augustinusschool, hoofdlocatie
42. Augustinusschool, dislocatie

Centrum

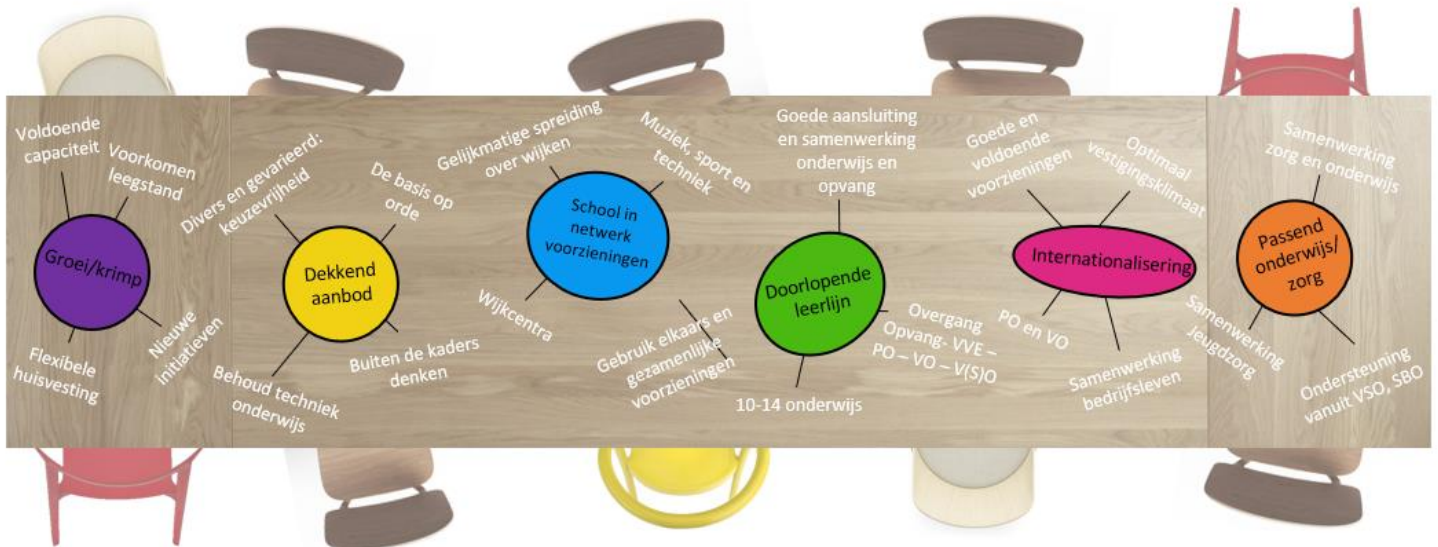
43. Montessorischool Centrum
44. JuniorCampus

Voortgezet onderwijs

- A. Comenius College
- B. A. Roland Holst College, hoofdlocatie Jonkerweg
- C. A. Roland Holst College, dislocatie Schuttersweg
- D. Hilfertsheem College
- E. College de Opmaat
- F. St. Aloysius College
- G. AT College - Klein ATC
- H. Groot Goylant
- I. AT Mavo
- J. AT Internationaal
- K. AT College, hoofdlocatie
- L. AT College, dislocatie
- M. Gooise Praktijkschool
- N. De Savornin Lohmanschool
- O. Gemeentelijk gymnasium, hoofdlocatie Vaartweg
- P. Gemeentelijk gymnasium, dislocatie Badhuislaan

(Voortgezet) speciaal onderwijs

- I. De Klimop
- II. Mozarthof, hoofdlocatie
- III. Mozarthof, dislocatie
- IV. Het Mozaïek
- V. J.H. Donnerschool
- VI. C. Hummeling
- VII. Auris De Taalkring
- VIII. De Kleine Prins
- IX. Annie M.G. Schmidt

3. Visie op aanbod en samenwerking

In dit hoofdstuk is de visie op onderwijsaanbod en samenwerking omschreven. Tijdens interactieve werkbijeenkomsten met de schoolbesturen en de gemeente is de visie tot stand gekomen. De vraag die tijdens de totstandkoming van de visie centraal stond, is: "Wat is onze belofte voor het onderwijsaanbod en samenwerking aan de leerlingen van Hilversum?".

Hieronder wordt aan de hand van verschillende thema's, als vertaling van een gezamenlijke ambitie, antwoord gegeven op deze vraag.

3.1 De gezamenlijke ambitie

Primair is de ambitie om te voorzien in kwalitatief hoogstaand onderwijs voor alle kinderen in de gemeente Hilversum, optimaal passend bij de individuele behoeften die er zijn. Dat betekent een breed en divers onderwijsaanbod in onderwijsgebouwen die dit optimaal ondersteunen. Zo kunnen we onze kinderen begeleiden in hun ontwikkeling naar volwaardig burgerschap, een zelfstandig bestaan binnen onze maatschappij en voorbereiden op een leven lang leren.

Goed onderwijs is een belangrijk fundament in onze samenleving, de betekenis daarvan zien we echter in een breder perspectief. Elke school vormt een ontmoetingsplek en maakt onderdeel uit van een netwerk van voorzieningen. We bieden gelijkwaardige kansen om een goed toekomstperspectief en keuzevrijheid aan al onze leerlingen te bieden. Ons onderwijsaanbod speelt dynamisch in op ontwikkelingen in de maatschappij. De ontwikkeling van onze maatschappij en onze positie in de wereld vraagt om innovatie. Wij willen een voedingsbodem zijn voor innovatie en ruimte bieden aan nieuwe ontwikkelingen. Elk schoolbestuur vertaalt dat op zijn eigen manier, maar zodanig dat wij gezamenlijk een samenhangend, dekkend en flexibel aanbod waarborgen.

Met goede onderwijsvoorzieningen in onze gemeente dragen wij bij aan een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor mensen en bedrijven, ook van buiten onze landsgrenzen. Daarmee leveren wij een belangrijke bijdrage aan de lokale economie en de vitaliteit van de gemeente.

Vitaliteit is ook een belangrijk thema in ons onderwijsaanbod. We hebben hierbij specifiek aandacht voor de gezondheid van onze leerlingen. Het (openbare) schoolplein en het bewegingsonderwijs maken daar een belangrijk onderdeel van uit. Daarmee beogen we onze kinderen meer te laten bewegen en breed kennis te laten maken met sport, sociaal gedrag en bewegen.

Wij hechten eraan, met ons onderwijs en de wijze waarop wij onze onderwijshuisvesting vormgeven, bij te dragen aan een duurzame leefomgeving. In ons onderwijsaanbod geven wij specifiek aandacht aan de zorg voor onze planeet. Wij vinden het belangrijk dat de toepassing van dit thema vertaald wordt in beleid, ook ten aanzien van de onderwijshuisvesting. Op alle niveaus (wereld, Europees, landelijk, provinciaal en gemeentelijk) staan klimaatdoelen op de agenda. Het beperken van uitstoot en gebruik van schadelijke stoffen, de transitie van energieopwekking en de voedselproductie en -consumptie zijn daar voorbeelden van. Net als vitaliteit heeft het thema verduurzaming betrekking op de wijze waarop we onze gebouwde omgeving vormgeven, maar ook op de wijze waarop we daar gebruik van maken, oftewel op gedrag. Wij willen ons in Hilversum op zowel de fysieke omgeving als op gedrag en bewustwording maximaal inzetten om klimaatdoelen te halen binnen de (financiële) mogelijkheden waar we gezamenlijk over beschikken.

Gemeente Hilversum is een gemeente met een rijk cultureel erfgoed in haar gebouwde omgeving. Maar liefst 20 van de 70 schoolgebouwen hebben een monumentale status. Deze unieke gebouwen koesteren we en willen we (scholen en gemeente) graag zoveel mogelijk behouden voor onze onderwijshuisvestingsportefeuille. Waarborging daarvan vraagt wel om specifieke aandacht en specifieke afspraken over instandhouding en verduurzaming van deze gebouwen. De middelen van de schoolbesturen staan daardoor extra onder druk. Dit vergt afspraken die buiten de kaders van onderwijshuisvesting vallen: het betreft immers het breder belang om cultureel erfgoed voor onze gemeente te behouden.

Bij het realiseren van deze ambitie herkennen we een aantal thema's die relevant zijn voor de vertaalslag van de ambitie naar de huisvesting. De volgende thema's zijn onderstaand uiteengezet: *Groei en krimp*, *Dekkend aanbod*, *Doorlopende leerlijn*, *School in netwerk voorzieningen*, *Passend onderwijs en zorg* en *Internationalisering*.

3.2 Groei en krimp

Groei en krimp zijn onderwerpen die op de korte en lange termijn relevant blijven.

Op de korte termijn is de ambitie om voldoende capaciteit voor alle scholen te realiseren, zodat alle leerlingen het onderwijs kunnen volgen dat hen past. Daarvoor moeten we verantwoord omgaan met de gebouwcapaciteit en de financiële middelen. Daarom dienen op kortetermijnoplossingen gevonden te worden voor de volgende knelpunten:

- Capaciteitstekort in het primair, voortgezet en internationaal onderwijs alsmede de gymzalen. Tot nu toe hebben wij, ondanks dit knelpunt, gewaarborgd dat er voor ieder kind een plek is in het Hilversumse onderwijs.
- De prognoses uit het verleden zijn niet in lijn met de leerlingenontwikkeling in de praktijk: het leerlingenaantal groeit harder dan de prognoses voorspellen. Voor nu is afgesproken dat de prognoses van juni 2019 dienen als leidraad voor het langetermijnbeleid in het IHP. De prognoses worden vervolgens periodiek geactualiseerd om in projecten in te kunnen spelen op de actuele leerlingenontwikkeling en indien nodig aanpassen van oplossingsrichtingen uit dit IHP.
- Het maken van een prognose voor de scholen voor speciaal onderwijs is een complex proces. Externe lastig te voorspellen factoren kunnen grote invloed hebben op het aantal leerlingen. Voorkomen moet worden dat leerlingen thuis komen te zitten. In voorkomende gevallen is het gezamenlijk streven om de leerlingen zo spoedig mogelijk te plaatsen op een andere school. Hierdoor kunnen op de scholen voor speciaal onderwijs op korte termijn onverwacht fluctuaties in leerlingenaantallen voorkomen. Over het algemeen genomen is er momenteel sprake van een (lichte) groei van SO en SBO en een (sterkere) groei van VSO.
- De gebouwcapaciteit voor primair onderwijs is onvoldoende afgestemd op de behoefte in de wijken, waardoor sprake is van onevenredige spreiding. Tekorten in een wijk kunnen daarbij in veel gevallen niet worden opgelost met overschotten in andere wijken.

Op de lange termijn dient de capaciteit toekomstbestendig te zijn. Dit houdt in dat voldoende capaciteit aanwezig is, de kwaliteit van de capaciteit op orde is en de spreiding van de capaciteit aansluit bij de onderwijsbehoefte. De gemeente is verantwoordelijk voor het ter beschikking stellen van voldoende capaciteit. De schoolbesturen spannen zich in om deze optimaal te benutten ten dienste van de leerlingen in Hilversum. Daarbij wordt rekening gehouden met de praktische implicaties van ruimtetekorten en -overschotten tot 10%.

Toekomstbestendig zijn betekent ook dat de gebouwen vanuit onderwijskundig en technisch oogpunt voldoen aan de huidige wensen en eisen, maar ook ruimte kunnen bieden voor nieuwe ontwikkelingen en innovaties binnen het onderwijs.

3.3 Dekkend aanbod

Voor de onderwijshuisvesting in de gemeente Hilversum dient de basis op orde te worden gebracht voor nu en voor de toekomst. Dit betekent dat er voldoende capaciteit voor het diverse aanbod is, waardoor kinderen en ouders keuzevrijheid hebben. Kortom, er valt echt wat te kiezen voor de leerlingen in Hilversum. De ambitie is tevens dat er ruimte wordt geboden aan nieuwe initiatieven. Hierbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan het integreren van nieuwe onderwijsconcepten en aandacht voor techniek en sport.

Het techniekonderwijs in het vmbo staat onder druk, onder andere als gevolg van de continu veranderende arbeidsmarkt, de mate van betrokkenheid van het bedrijfsleven en de problemen rond het vinden van voldoende goede docenten. Behoud van techniekonderwijs is een belangrijk speerpunt voor de inwoners van Hilversum. Dit kan bijvoorbeeld door samen te werken met het mbo en het bedrijfsleven. De besturen namen hiertoe al initiatief en hopen actieve partners te vinden.

De samenwerkingsverbanden (en dus de gezamenlijke scholen) hebben de missie om met elkaar te zorgen dat er voor iedere leerling een passende, zo thuis nabij mogelijke, onderwijsplek is. De samenwerkingsverbanden hebben de ambitie het onderwijs en begeleiding op de reguliere scholen te versterken, waardoor er meer mogelijkheden kunnen komen voor leerlingen om op het reguliere onderwijs te blijven. Voor een groep leerlingen blijft sbo, so of vso een noodzakelijke ondersteuning om succesvol een ontwikkeling door te maken.

Als er verder wordt gekeken dan het primair, voortgezet en (voortgezet) speciaal onderwijs heeft Hilversum een breed aanbod aan mbo-opleidingen. Om het aanbod aan vervolgopleidingen te verrijken, zou een hbo-onderwijsinstelling een waardevolle aanwinst kunnen zijn voor de gemeente.

Vanuit onderwijskundig opzicht is bewegen in toenemende mate integraal onderdeel van het onderwijs. Trends en ontwikkelingen zijn bewegen in de openbare ruimte en bewegen in en om de school. Om deze trend te ondersteunen is het gewenst dat een dekkend en divers bewegingsonderwijsaanbod aanwezig is, zowel voor binnen- als buitenactiviteiten. Prioriteit dient te worden gegeven aan het voorzien in voldoende beschikbare capaciteit van gymnastiekvoorzieningen en het oplossen van de thans ervaren tekorten van deze voorzieningen op diverse plekken binnen de gemeente.

3.4 Doorgaande ontwikkellijn

Het is de ambitie om een doorgaande ontwikkellijn van 0 – 12/18 jaar aan te bieden. Een soepele overgang tussen voorschoolse educatie, peuteropvang, primair onderwijs, buitenschoolse opvang, voortgezet onderwijs en (voortgezet) speciaal onderwijs is hierbij van belang. Aan de kinderen in Hilversum wordt opvang en onderwijs van een hoge kwaliteit aangeboden. Dit vraagt om gebouwen waar ruimte is voor onderwijs, opvang en mogelijk zorg in de vorm van integrale kindcentra (IKC). De huisvesting draagt dan bij aan het inhoudelijk versterken van de bestaande samenwerking tussen onderwijs, opvang en zorg.

Vanuit de besturen zijn verschillende initiatieven en ambities om een doorgaande ontwikkellijn te realiseren. Het staat iedereen vrij hier zijn eigen invulling aan te geven. Een concreet voorbeeld is het initiatief van

samenwerkende schoolbesturen om het 10-14 onderwijs (tienerschool) verder te ontwikkelen en daarmee de kansengelijkheid tegen te gaan.

De wens in de gemeente is om de samenwerking binnen en tussen het primair, voorgezet en (voortgezet) speciaal onderwijs verder te versterken en dat jeugddienstverlening op een eenduidige wijze bij het onderwijs kan aansluiten. Aanvullend hierop wordt de vroege voorschoolse educatie (VVE) uitgebouwd.

Het vormen van IKC's en het fysiek onder één dak brengen van meer dan alleen onderwijsfuncties vraagt om specifieke aandacht voor de (voor)financiering van gebouwdelen die bestemd zijn voor niet-onderwijsfuncties, zoals kinderopvang.

3.5 School in netwerk voorzieningen

Met name voor het primair onderwijs vervult de school een belangrijke centrale functie in de wijk. De school is een laagdrempelige plek voor ouders om elkaar te ontmoeten en in contact te komen met andere maatschappelijke instanties en instellingen. Een gelijkmatige spreiding van (vooral po) scholen over de wijken draagt hieraan bij. Naast opvangvoorzieningen kan wijkgericht geïnventariseerd worden welke andere relevante voorzieningen van meerwaarde zijn in een schoolgebouw. Uitgangspunt voor het huisvesten van bredere maatschappelijke voorzieningen is dat het meerwaarde heeft voor het onderwijs en/of een oplossing biedt voor (meer structurele) leegstand. Tegelijkertijd is het gebruik van andere voorzieningen in de omgeving door de school aan de orde. Het netwerk versterkt zich wanneer de scholen zich ook zelf meer richten op gebruik van beschikbare voorzieningen buiten het eigen schoolgebouw. Dit maakt scholen zelf ook meer flexibel.

Scholen zouden ook meer gebruik kunnen maken van elkaars voorzieningen of gezamenlijke faciliteiten realiseren. Hierbij kan worden gedacht aan faciliteiten die relatief kostbaar zijn om te realiseren zoals ruimte voor sport, muziek en techniek.

Het is ook wenselijk dat de gymzalen geschikt zijn voor breder gebruik en dat deze kwalitatief op orde zijn (akoestiek, ventilatie en veiligheid). De aanwezige diversiteit aan sportfaciliteiten willen de schoolbesturen beter en meer multifunctioneel benutten. Dat geldt ook voor de noodzakelijke uitbreiding van de capaciteit aan gymnastiekvoorzieningen. Hiertoe wordt de samenwerking met sportverenigingen en buurtsportcoaches nagestreefd. Bij voorkeur bevinden sportvoorzieningen zich in of op korte afstand van de scholen. De bepalingen uit de verordening vormen het kader voor de uiterste verwijfsafstand, maar wenselijk voor het bepalen van een aanvaardbare afstand is het waarborgen van de (verkeers)veiligheid voor de leerlingen en docenten en een reële verhouding tussen reistijd en onderwijstijd. Dit dient situationeel te worden beschouwd en afgewogen.

3.6 Passend onderwijs en zorg

Het is van belang om elk kind passend onderwijs te bieden. Daarbij is het de wens om dit zoveel mogelijk te organiseren in het reguliere onderwijs, met zo nodig ondersteuning vanuit tussenvoorzieningen, het (v)so en s(b)o. Voor een groep leerlingen blijft s(b)o en (v)so een passende ondersteuning om succesvol een ontwikkeling door te maken. In het speciaal onderwijs werken onderwijs en zorg samen binnen het schoolgebouw (zoals behandel- en werkplekken voor zorgmedewerkers). In het samenwerkingsverband willen de schoolbesturen het netwerk voor kinderen met een ondersteuningsbehoefte verder uitbreiden, zodat zoveel mogelijk keuzevrijheid blijft bestaan voor leerlingen en ouders.

De samenwerking tussen het onderwijs en de zorg wordt verder versterkt. Ook de samenwerking tussen jeugdzorg, ouders en de school wordt geïntensiveerd. Waar nodig en mogelijk worden maatschappelijke organisaties gehuisvest op scholen, zodat deze laagdrempelig toegankelijk zijn voor ouders. Ook voor het passend onderwijs maken we zoveel mogelijk gebruik van elkaars faciliteiten. Zo kunnen we breed in blijven spelen op de behoefte van elk kind en de kwaliteit zo goed mogelijk waarborgen. Onderzocht wordt in

hoeverre het (v)so, praktijkonderwijs en tussenvoorzieningen gezamenlijk gebruik kunnen maken van bestaande of nieuw te realiseren gebouwde voorzieningen.

3.7 Internationalisering

Hilversum ligt in een regio die internationaal belangrijk is voor Nederland. Hier zijn grote internationale bedrijven gevestigd en onder andere de komst van de EMA naar Amsterdam zorgt ervoor dat meer dan ooit aandacht is voor internationaal onderwijs. Ook Nederlanders zelf zijn steeds meer mondiaal actief en geïnteresseerd in tweetalig of internationaal onderwijs.

Wij willen inspelen op deze ontwikkeling en een bijdrage leveren aan het vestigingsklimaat van Hilversum door kwalitatief goed internationaal onderwijs te blijven bieden, passend bij de eisen die daaraan worden gesteld. Wij blijven daarbij de samenwerking met bedrijven en de regio zoeken.

Om de komende jaren te kunnen blijven voldoen aan de behoefte aan Internationaal Georiënteerd Onderwijs (IGO), zal de capaciteit in en rond Hilversum in zowel PO als VO moeten toenemen.

Ook onze voorzieningen voor Internationale Schakel Klassen (ISK) verdienen aandacht in dit IHP. Het doel is om de ISK-leerling zo snel mogelijk in te laten stromen in het regulier (internationaal) onderwijs. Aandachtspunt is dat we de ISK-voorzieningen opplussen naar havo/vwo-niveau. Ook de huisvesting voor klassen voor nieuwkomers (COBO) verdienen aandacht.

4. Visie op huisvesting

De visie op ons onderwijsaanbod, zoals in het vorige hoofdstuk beschreven, beschrijft naast onze ambities ook een aantal knelpunten en uitdagingen waar we met elkaar voor staan. Deze knelpunten en uitdagingen hebben consequenties voor de huisvestingsportefeuille binnen de gemeente Hilversum. Op hoofdlijnen signaleren we de volgende uitdagingen:

- Spanningsveld tussen de beschikbare capaciteit (onderwijs en gymnastiek) en de ruimtebehoefte, mede in relatie tot spreiding van de voorzieningen. Voor PO, VO en (V)SO gelden daarbij specifieke uitdagingen.
- Er is behoefte aan het kunnen ontwikkelen van (onderwijskundige) vernieuwingen, zoals doorlopende leerlijnen, nieuwe initiatieven op het gebied van internationalisering van het onderwijs en intensiveren van samenwerking tussen regulier onderwijs, speciaal onderwijs en gerelateerde zorginstellingen. Onderwijskundige ontwikkelingen kunnen een aanleiding zijn om een ingreep in de huisvesting voor te stellen.
- Er is een behoefte aan de verdere ontwikkeling van Integrale Kindcentra (IKC), belangrijk is om concrete afspraken te maken over de (voor)financiering van extra gebouwoppervlak om dit te realiseren.
- We koesteren ons rijke bezit aan monumentale onderwijsgebouwen, maar de budgetten die schoolbesturen ontvangen voor in stand houding van gebouwen zijn ontoereikend, nog los van de functionele beperkingen die deze gebouwen met zich meebrengen.
- Nog niet al onze onderwijsgebouwen voldoen aan eisen die we stellen aan een gezond binnenklimaat, wat eveneens aanzienlijke investeringen met zich meebrengt.
- We staan voor een enorme uitdaging om de gehele portefeuille onderwijshuisvesting te verduurzamen in lijn met klimaatdoelen die mondiaal, Europees en landelijk willen bereiken, waarbij de gemeente Hilversum de ambitie heeft om bepaalde doelen in de tijd naar voren te halen.

De opgave is kortom veelzijdig en zal een aanzienlijk beslag leggen op beschikbare middelen.

De gemeente heeft de wettelijke taak om te voorzien in de bekostiging van voldoende en kwalitatief goede onderwijsgebouwen. Hiertoe is de verordening voorzieningen huisvesting onderwijs van kracht. Dit IHP geeft een meerjarenperspectief en financieel kader voor de onderwijshuisvesting en is de concrete vertaalslag van deze wettelijke plicht van de gemeente en een aantal bovenwettelijke ontwikkelingen. De verordening dient te worden aangepast zodat het IHP hierin is opgenomen.

Voor schoolbesturen in het primair en (voortgezet) speciaal onderwijs geldt dat zij niet mogen investeren in gebouwen, tenzij een investering aantoonbaar exploitatievoordeel oplevert. In het voortgezet onderwijs geldt die restrictie niet. Voor alle schoolbesturen geldt dat voor onderwijs bestemde middelen ook daadwerkelijk voor onderwijs ingezet moeten kunnen worden om de kwaliteit van en vernieuwing in het onderwijs te kunnen waarborgen. Concreet betekent dit dat voor schoolbesturen de vergoeding voor materiële instandhouding maatgevend is voor de dekking van kosten in de huisvesting. Alleen meerjarige voordelen in exploitatie (lagere energie- of onderhoudslasten dan de beschikbare vergoeding) bieden ruimte om bij te dragen aan investeringen. Onderzoek heeft echter aangetoond dat bij de meeste schoolbesturen de MI-vergoeding ontoereikend is als dekking voor de kosten voor instandhouding.

De uitwerking van de visie op huisvesting in dit hoofdstuk is een vertaling van de visie op onderwijs (aanbod en samenwerking) naar uitgangspunten en spelregels ten aanzien van de huisvesting. De oplossingsrichtingen, die we in dit IHP hanteren zijn hier uitgewerkt (nieuwbouw, renovatie, revitalisatie (of verduurzaming) en in stand houden). Daarnaast hebben we voor een aantal huisvesting specifieke thema's (duurzaamheid en monumenten) de uitgangspunten en spelregels verder uitgewerkt.

4.1 Visie op onderwijs vertaald naar de huisvesting

- In zijn totaliteit is er voldoende onderwijscapaciteit beschikbaar (realistische match tussen beschikbare capaciteit en behoefte aan onderwijsruimte) met de juiste spreiding over de wijken. Voor het IHP zijn de prognoses van juni 2019 en de geactualiseerde prognoses in de toekomst hierin leidend.
- Hilversum beschikt over duurzame en gezonde onderwijsgebouwen (zie paragraaf duurzaamheid).
- De kwaliteit (technisch en functioneel) van de onderwijs gebouwen sluit zoveel mogelijk aan bij de wensen van de gebruikers en voldoet minimaal aan wettelijke eisen.
- De onderwijsgebouwen zijn toekomstbestendig. Er wordt flexibel gebouwd om in te kunnen spelen op toekomstige ontwikkelingen en nieuwe initiatieven.
- De fysieke grenzen tussen PO, VO en (V)SO vervagen en scholen zoeken actief naar mogelijkheden om diversiteit in voorzieningen te vinden door van elkaars faciliteiten en faciliteiten van andere maatschappelijke organisaties gebruik te maken.
- De school heeft een centrumfunctie binnen de wijk. Daarom wordt er onderzocht of aanvullende functies (opvang en zorg) in het gebouw ondergebracht kunnen worden om een doorlopende leerlijn en passend onderwijs te faciliteren. Indien gewenst, kunnen wijkvoorzieningen ook onderdeel uitmaken van het schoolgebouw of integraal kindcentrum (IKC). We onderscheiden daarbij monofunctioneel gebruik van ruimte en multifunctioneel gebruik van ruimten. Indien aanvullende ruimte gerealiseerd moet worden om niet-onderwijs functies te huisvesten, dienen daarvoor heldere afspraken en kaders gemaakt te worden met aandacht voor de volgende aspecten:
  - Investering en eigendom van aanvullende ruimten;
  - Duur van de overeenkomsten;
  - Het wel/niet vorderen van aanvullende ruimten;
  - Wijze van bepalen huurprijzen;
  - Beheer en exploitatie;
  - Risico's per partij.

4.2 Oplossingsrichtingen IHP

Op basis van de factsheets zijn alle onderwijsgebouwen in kaart gebracht. De ingrediënten van de factsheets zijn prognoses, bouwjaren, boekwaarden, capaciteit, type ruimten (onderwijs/overig/gymzaal), exploitatieresultaten en functioneel/technische beoordeling van de gebouwen. De prestaties van de gebouwen op deze thema's worden in de factsheets systematisch beoordeeld aan de hand van een stoplichtmodel. De functioneel/technische beoordeling is ingevuld door de gebruikers van de gebouwen. De factsheets zijn met de gemeente en schoolbesturen besproken, van opmerkingen voorzien en vastgesteld. In de gezamenlijke werkbijeenkomsten hebben de schoolbesturen en gemeente op basis van de factsheets al dan niet een vervangingsnoodzaak bepaald. Een vervangingsnoodzaak wordt aangetoond aan de hand van de volgende aspecten:

- Kwaliteit (technisch, functioneel en binnenklimaat);
- Exploitatielasten (onderhoud en energie);
- Vraag en aanbod (nu en in 2035);
- Basisgegevens (bouwjaren, omvang en type ruimten, boekwaarde en (mede)gebruik).

Indien er op basis van bovenstaande aspecten een vervangingsnoodzaak aangetoond is, zijn er in de uitvoering twee scenario's mogelijk:

1. Renovatie;
2. Vervangende nieuwbouw.

Renovatie is een actueel thema, omdat vooralsnog de (onderwijs)wet het begrip renovatie niet hanteert. PO-Raad, VO-Raad en VNG hebben recent de minister geadviseerd om renovatie een formele status te geven en als voorziening in de huisvesting op te nemen. Het is de ambitie om, vooruitlopend op een mogelijke wetwijziging, in het IHP, naast de in de verordening opgenomen voorzieningen 'nieuwbouw' en 'uitbreiding' spelregels op te nemen ten aanzien van de oplossingsrichting 'renovatie'. Uitgangspunt is dat renovatie in het IHP een gelijkwaardig alternatief vormt voor (vervangende) nieuwbouw en daarmee de levensduur eveneens met 40 jaar wordt verlengd. Hiermee zijn ook de wettelijke eisen en ambities van nieuwbouw bij renovatie van toepassing. Per 2020 is het de wettelijke eis om in geval van nieuwbouw te voldoen aan (B)ENG, een (bijna) energie neutraal gebouw.

De volgende afwegingen liggen ten grondslag aan de motivatie om te kiezen voor renovatie in plaats van (vervangende) nieuwbouw en andersom. Het gaat hierbij om een afweging waarbij de belangen van de schoolbesturen en de gemeente worden afgewogen.

- Het gebouw heeft een **monumentale status**, en/of;
- Het gebouw een goede **uitstraling, ligging** en/of **functionaliteit** heeft, en/of;
- Het pand **verschillende bouwdelen** heeft en/of;
- Het pand nog een **hoge boekwaarde** heeft, en;
- De **exploitatie** geen probleem vormt, en/of;
- Het één een **financieel aantrekkelijker** alternatief vormt voor het ander, en/of;
- Met renovatie dezelfde **duurzaamheidsambities** worden nagestreefd als bij dan (vervangende) nieuwbouw;
- Renovatie heeft doorgaans een **kleinere ecologische footprint** dan vervangende nieuwbouw;
- **Uitzonderlijke omstandigheden** die van invloed zijn op de oplossingsrichting.

Type ingreep	Verantwoordelijkheid	Leeftijd gebouw(deel)	Budget	Economische levensduur (afschrijving)
In stand houden	Schoolbestuur	-	Onderhoud/exploitatie	varieert
	Gemeente en schoolbestuur	-	Verduurzaming	
Nieuwbouw	Gemeente	-	Norm + BENG	40 jaar
	Gemeente en schoolbestuur	-	Verduurzaming	
Renovatie	Gemeente	>40 jaar	70% norm + BENG	40 jaar
		40-20 jaar	70-50% norm + BENG	
		20-10 jaar	50-30% norm + BENG	
		<10 jaar	30-10% norm + BENG	
	Gemeente en schoolbestuur	-	Verduurzaming	
Gebouw teruggeven	Schoolbestuur	-	-	-

Indicatieve bekostigingssystematiek oplossingsrichtingen IHP

Uitgangspunten vervangingsscenario

- Een vervangingsscenario wordt aangetoond in het IHP en tijdens de periodieke actualisaties van het IHP;
- Renovatie en vervangende nieuwbouw vormen een gelijkwaardig alternatief. De ambities die gelden voor (vervangende) nieuwbouw zijn ook van toepassing op renovatie;
- Op het moment dat er een vervangingsnoodzaak aangetoond wordt, wordt er een businesscase opgesteld. De businesscase toont of renovatie dan wel vervangende nieuwbouw de best passende oplossing is;
- Het opstellen van de businesscase is een verantwoordelijkheid van gemeente en schoolbestuur;
- Om voor een vervangingsscenario in aanmerking te komen, geldt in de basis dat een gebouw de levensduur van minimaal 40 jaar heeft bereikt. Ook wordt gekeken naar boekwaarden;
- De gemeente is (in het verlengde van de nieuwe regelgeving) verantwoordelijk voor de bekostiging van BENG (zie hoofdstuk Duurzaamheid). Op basis van de huidige ontwikkelingen in de markt dient bij nieuwbouw rekening te worden gehouden met een investering van **€ 2.700,- per m² bvo** (inclusief btw en prijspeil oktober 2019). De genoemde investeringen zijn richtinggevend. Op het moment van uitvoering zal altijd onderzocht moeten worden of de vergoedingen nog actueel zijn en passen bij de lopende ontwikkelingen en indexering;
  - *De huidige normvergoeding voor een reguliere basisschool van 200 leerlingen bedraagt € 2.107,- per m² bvo (inclusief 40% verhoging normvergoeding en 6,63% indexatie 2018-2019 (advies VNG, januari 2019).*
- Voor het bepalen van de permanente ruimtebehoefte bij nieuwbouw zijn de prognoses leidend (permanente ruimtebehoefte voor de komende 16 jaar). Op het moment van uitvoering wordt ruimtebehoefte getoetst en waar nodig bijgesteld op basis van actuele prognoses. Bij nieuwbouw wordt er flexibel gebouwd om in te spelen op toekomstige (onderwijskundige) ontwikkelingen; Ten behoeve van de gemeentelijke meerjarenbegroting is het van belang om in het IHP een financieel kader voor renovatie en nieuwbouw op te nemen. De werkelijke kosten zijn echter altijd leidend om de afweging te kunnen maken of de investering opweegt tegen de overige afwegingen. In het financiële kader is de gemeentelijke bijdrage voor renovatie gekoppeld aan het bouwjaar van uitbreidingen en renovaties en bedraagt het een percentage van de gemeentelijke vergoeding voor nieuwbouw (€ 2.700,- per m² bvo). De tabel op de volgende pagina geeft de systematiek weer als basis voor de gemeentelijke bijdrage voor renovatie. Uitgangspunt is dat de ingrepen die met deze totale vergoeding (vanuit de gemeente en schoolbestuur) bekostigd worden een vergelijkbare kwaliteit opleveren als met nieuwbouw;
- Indien er uitzonderlijke omstandigheden van invloed zijn op de oplossingsrichting, zoals bij monumentale panden, kan er sprake zijn van een aangepast renovatiebudget (zie hieronder paragraaf monumenten);
- Het moment van renovatie wordt zo veel mogelijk afgestemd op de verwachte ingrepen in het MJOP;
- Ten behoeve van de 0-op-de-meter-ambitie bij nieuwbouw en renovatie geldt als richting, op basis van landelijke ervaringscijfers, een bijdrage vanuit de schoolbesturen van maximaal **€ 80,- tot € 150,- per m² bvo** (inclusief btw en prijspeil 2019). Uitgangspunt is dat de schoolbesturen deze eenmalige bijdrage kunnen dekken uit de besparing van de energielasten, (rijks)subsidies en het MJOP en doen om maatschappelijk verantwoord te ondernemen;
- De investering vanuit de schoolbesturen wordt onderbouwd met een sluitende businesscase, waarin maatregelen die zich binnen de wettelijke termijn terugverdienen in de exploitatie (inclusief effect op de onderhoudskosten), zijn opgenomen;
- Indien er bij nieuwbouw of renovatie tijdelijke huisvesting nodig is, maakt de financiële vertaling onderdeel uit van het IHP.

Uitgangspunten in stand houden

Indien uit de analyse geen vervangingsnoodzaak aangetoond is, wordt het gebouw de komende jaren in stand gehouden. Dat wil niet zeggen dat er niets hoeft te gebeuren bij de betreffende locatie. Er kan bijvoorbeeld wel de noodzaak zijn om te verduurzamen (zie hieronder paragraaf duurzaamheid).

- Het onderhouden en daarmee het in stand houden van de schoolgebouwen is een verantwoordelijkheid van het schoolbestuur.
- De schoolbesturen zijn verantwoordelijk voor de uitvoering van de onderhoudswerkzaamheden. Daartoe stellen zij een duurzaam meerjarenonderhoudsplan (DMOP) op, op basis waarvan zij duurzame maatregelen met betrekking tot onderhoud kunnen treffen, indien deze binnen een acceptabele periode zijn terug te verdienen. De schoolbesturen zijn verantwoordelijk voor de uitvoering van de onderhoudswerkzaamheden.
- Gemeente en schoolbesturen gaan gezamenlijk in gesprek over de status van het gebouw gedurende de jaren van instandhouding in relatie tot vervangingsvragen.
- Tevens is het de ambitie om de schoolgebouwen die in stand gehouden worden te verduurzamen. De gemeente en schoolbesturen zijn samen verantwoordelijk voor het verduurzamen van het gebouw (zie paragraaf 4.3 duurzaamheid voor andere uitwerking).
- Gemeente en schoolbesturen bekijken bij de periodieke actualisatie welke gebouwen, die in stand gehouden worden, binnen de nieuwe cyclus van 16 jaar een vervangingsscenario nodig hebben.

4.3 Duurzaamheid

In het kader van het integraal huisvestingsplan is het van belang dat de gemeente en schoolbesturen samen het ambitieniveau met betrekking tot duurzaamheid afspreken in dit visiedocument als kader voor de rolverdeling en de financiële vertaling.

Het begrip duurzaamheid richt zich op drie verschillende thema's: energie, gezondheid en circulariteit. In de werkgroep zijn deze thema's afzonderlijk van elkaar behandeld.

De gemeente refereert aan het lopende Programma Duurzaam Hilversum 2016-2020 en coalitieakkoord 2018-2021 waarin de volgende maatregelen zijn opgenomen:

- Duurzame, frisse scholen in programma Duurzaam Hilversum door:
  - Het opstellen van een duurzaam meerjarenonderhoudsplan (DMOP) door het schoolbestuur.
  - Het uitvoeren van duurzaamheidsscans. De gemeente heeft duurzaamheidsscans uit laten voeren (door NIBE) voor 12 schoolgebouwen (waarvan 8 monumenten en 3 gebouwen met erfgoedwaarde). Voor deze scholen is een maatwerkadvies opgesteld inclusief een stappenplan om naar een duurzaam en toekomstbestendig schoolgebouw te komen. Voor 6 monumentale scholen is er in 2018 een evaluatie opgesteld van de eerder uitgevoerde duurzaamheidsscan.
  - Bewustzijn en gedragsverandering, door het aanbieden van duurzaamheidseducatie aan de scholen, waaronder ECO-schools Hilversum.
  - Revolverend duurzaamheidsfonds voor scholen en maatschappelijk vastgoed.
- Aardgasvrij Hilversum in 2040 (coalitieakkoord), maakt onderdeel uit van het IHP.

4.3.1 Energie

In 2050 mag aardgas in Nederland niet meer gebruikt worden als verwarmingsbron voor woningen en andere gebouwen zoals scholen. De gemeente Hilversum heeft als doel gesteld om in 2040 al aardgasvrij te zijn. Aardgasvrije nieuwbouw en renovatie kan gezien worden als de eerste stap in deze energietransitie. Aardgasvrij Hilversum in 2040 betekent ook dat alle scholen dan geen aardgas meer gebruiken. Dat geldt ook voor de bestaande gebouwen. Dit betekent dat er voor elk schoolgebouw een plan nodig is om in 2040 zonder aardgas op een duurzame energiebron te verwarmen en duurzaam in de elektriciteit te voorzien. Er is per school een plan nodig om gefaseerd in deze periode van het aardgas af te stappen. Daar wil de gemeente de scholen bij ondersteunen. We zoeken daarbij de samenwerking met partners en de samenhang met de transitievisie warmte van de gemeente.

Voor nieuwbouw geldt er vanaf 2020 aangescherpte wet- en regelgeving omtrent de kwaliteit van schoolgebouwen met daarbij de energieprestatie in het bijzonder. Waar nu het Bouwbesluit van kracht is, moeten vanaf 2020 alle nieuwbouw van overheidsgebouwen (inclusief scholen) in Nederland een Bijna Energie Neutraal Gebouw oftewel BENG zijn. BENG specificeert eisen voor de maximale energiebehoefte, het maximale fossiele energiegebruik en een minimaal aandeel hernieuwbaar op te wekken energie voor alle gebouwgebonden installaties. Het is de ambitie van de gemeente en schoolbesturen om toekomstbestendige gebouwen te realiseren in lijn met de verwachte wettelijke duurzaamheidseisen. Bovenop de aanstaande wetgeving om BENG te realiseren, is daarom de ambitie uitgesproken om bij nieuwbouw van scholen binnen de gemeente Hilversum te voldoen aan '**0-op-de-meter**'. Dit houdt in dat het saldo aan gebouw- en gebruiksgebonden energie 0 is.

Uitgangspunt bij nieuwbouw:		
Bouwbesluit	= EPC 0,7	} <i>EPC = Energie Prestatie Coëfficiënt</i> Gebouw gebonden energie
BENG	= EPC 0,2	
ENG	= EPC 0,0	
Nul op de meter	= saldo gebouw- en gebruiksgebonden energie 0	

Overzicht duurzaamheidsambities en energieprestatie

Uitgangspunten IHP

In het IHP is een tweetal categorieën schoolgebouwen te onderscheiden: enerzijds hebben we te maken met schoolgebouwen waar de komende 16 jaar een vervangingsscenario voor wordt voorgesteld. Anderzijds zijn er schoolgebouwen waar de komende 16 jaar geen vervangingsvraagstuk aan de orde is. Daarom worden deze gebouwen de komende jaren in stand gehouden. Onderstaand worden, op het gebied van energieprestatie, de rolverdeling, bekostiging en randvoorwaarden van de scenario's (vervangende) nieuwbouw/renovatie en in stand houden in beeld gebracht.

Vervangingsscenario

- Het realiseren van duurzaamheidsambities is een verantwoordelijkheid van de gemeente en schoolbesturen.
- Bij nieuwbouw of renovatie wordt waar mogelijk aangesloten bij duurzame gemeentelijke ontwikkelingen in het kader van de energietransitie, waaronder aardgasvrij in 2040.
- De gemeente is (in het verlengde van de nieuwe regelgeving) verantwoordelijk voor de bekostiging van BENG. Op basis van de huidige ontwikkelingen in de markt dient bij nieuwbouw rekening te worden gehouden met een investering van **€ 2.700,- per m² bvo** (inclusief btw en prijspeil oktober 2019). Dit bedrag is als volgt opgebouwd:
  - **€ 2.100,- per m²** (inclusief btw en prijspeil 2019) is een vervanging voor huidige normvergoeding uit de verordening zoals de VNG die voorschrijft (*De huidige normvergoeding voor een reguliere basisschool van 200 leerlingen bedraagt € 1.412,- per m² BVO*).
 Het vervangende bedrag is inclusief het voorstel van de VNG om de normvergoeding met 40% te

verhogen en inclusief de door de VNG voorgestelde indexactie 2018-2019 van 6,63%.

- **€ 600,- per m²** is nodig om in de huidige markt aanvullend de ingrepen ten aanzien van de BENG-eisen te bekostigen. Per project zal het verschillen hoe aan deze bouweisen zal worden voldaan en welke ingrepen daarvoor nodig zijn.
- Bovenop de bijdragen van de gemeente dragen de schoolbesturen bij aan het behalen van aanvullende duurzaamheidsambities (0-op-de-meter). Als richting voor de bijdrage van de schoolbesturen wordt uitgegaan van een bandbreedte van **€ 80,- tot € 150,- per m² bvo** (inclusief btw en prijspeil 2019). Het is per situatie verschillend welke maatregelen noodzakelijk zijn om de ambitie 0-op-de-meter te realiseren. Ook is het per situatie verschillend in hoeverre het mogelijk is deze ambitie te realiseren.
- Uitgangspunt is dat de schoolbesturen deze eenmalige bijdrage van € 80,- tot € 150,- per m² bvo kunnen dekken uit de besparing van de energielasten, (rijks)subsidies en het DMOP en doen om maatschappelijk verantwoord te ondernemen.
- Een sluitende businesscase is de onderbouwing om de aanvullende investering te verantwoorden, met daarin maatregelen die zich binnen de wettelijke termijn terugverdienen in de exploitatie (inclusief effect op de onderhoudskosten), voorgelegd kan worden.
- De gemeente stelt een financieel arrangement (revolverend fonds) ter beschikking. Indien dit niet passend is bij de mogelijkheden van de schoolbesturen dient gekeken te worden wat voor financieel arrangement een werkend alternatief vormt.

In stand houden

- Om goed en tijdig voorbereid te zijn op een aardgasvrije toekomst wordt er per schoolgebouw, met ondersteuning van de gemeente, een plan aardgasvrij opgesteld. Dit plan bestaat uit de onderdelen a, b en c:
  - a) Energie besparen en zo het gebouw aardgasvrij klaarmaken. De eerste stappen in het plan per school aardgasvrij 2040 zijn isoleren, ventileren en overstappen op lage temperatuur verwarming.
  - b) Zelf duurzame energie opwekken met zonnepanelen. Dit is technisch vaak goed haalbaar en levert een mooi rendement. Een logische samenwerkingspartner voor zonnepanelen is energiecoöperatie HilverZon, die nu al bij meerdere scholen educatie over duurzame energie verzorgt en hen helpt om zonnepanelen te realiseren. HilverZon werkt ook samen met de landelijke stichting Schooldakrevolutie.
  - c) Alternatief voor aardgas per school. Welke duurzame warmtebron per wijk het aardgas zal gaan vervangen, is nog onderwerp van studie. Hilversum maakt in de periode 2019-2020 een Transitievisie Warmte. Verwacht wordt dat er in 2020 meer bekend is wat er in welke wijk gebeurt.
- De gemeente is bereid om het opstellen van een plan aardgasvrij per school te bekostigen;
- Het uitvoeren van de maatregelen voortkomend uit het plan is een verantwoordelijkheid van het schoolbestuur en wordt zoveel mogelijk gekoppeld aan geplande ingrepen in het DMOP. Uitgangspunt is dat de maatregelen zich in de wettelijke termijn terugverdienen (inclusief effect op de onderhoudskosten). Indien gewenst kan er gebruik gemaakt worden van de kennis en expertise binnen de gemeente;
- Het is voor de schoolbesturen niet mogelijk om de investeringen die nodig zijn ten behoeve van de energietransitie (aardgasvrij in 2040) vanuit de reguliere middelen te bekostigen. De financiële effecten hiervan worden inzichtelijk zodra de plannen ten aanzien van de transitievisie verder uitgewerkt en gereed zijn. Zodra hier meer inzicht in is, zal besloten moeten worden hoe de financiering hiervoor tot stand komt. Voor de gebouwen die de komende jaren in stand gehouden worden hebben de schoolbesturen het streven om, waar mogelijk, voorbereidende, aardgasvrije maatregelen te treffen in afstemming met de geplande ingrepen uit het DMOP en op basis van bewezen technieken;

- De gemeente stelt een financieel arrangement (revolverend fonds) ter beschikking ten behoeve van diverse verduurzamingsmaatregelen. Indien dit niet passend is bij de mogelijkheden van de schoolbesturen dient gekeken te worden wat voor financieel arrangement een werkend alternatief vormt.

4.3.2 Gezond binnenklimaat

Gezonde schoolgebouwen met een goed binnenklimaat zijn een voorwaarde voor goed onderwijs en voor een goede werkomgeving. Een slecht binnenklimaat heeft een negatief effect op de leerprestaties en veroorzaakt gezondheidsklachten en is daarom niet acceptabel. Schoolgebouwen met een gezond binnenklimaat dragen bij aan een omgeving waarin al haar gebruikers optimaal kunnen leren en werken.

Een gezonde school is een schoolgebouw met een laag energieverbruik en een gezond binnenklimaat als het gaat om luchtkwaliteit, temperatuur, comfort, licht en geluid. Gezonde scholen dragen bij aan een duurzaam gebouw, omdat ze het energieverbruik terugdringen en de CO₂-uitstoot beperken. Een gezond binnenmilieu draagt tevens bij aan het welbevinden van de gebruikers, bevordert het leerresultaat en vermindert gezondheidsklachten. In de praktijk zijn vooral de CO₂-concentratie en de temperatuur echter vaak te hoog als gevolg van slechte ventilatie, complexe installaties en het gedrag van de gebruikers.

Bij nieuwbouw van schoolgebouwen dient te worden voldaan aan de wettelijke bouweisen, die grotendeels aansluiten bij methodiek Frisse Scholen (van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland). In geval van renovatie en instandhouding is het de ambitie dit zoveel mogelijk te realiseren. De ervaring leert echter ook dat relatief nieuwe schoolgebouwen vaak een matig binnenklimaat hebben, ondanks uitgebreide installatiesystemen. Het is zaak van deze ervaringen te leren en mee te nemen in nieuwe bouwprojecten, waarbij wordt gekozen voor oplossingen die zich in de praktijk hebben bewezen.

Het is de ambitie om alle schoolgebouwen van een gezond binnenklimaat te voorzien. Gemeente en schoolbesturen hebben beide de verantwoordelijkheid om deze ambitie te realiseren. In het IHP worden zoveel mogelijk natuurlijke momenten in de bouwcyclus gezocht om dit te realiseren.

Uitgangspunten IHP

Ook binnen het thema gezondheid is er onderscheid te maken tussen de schoolgebouwen die binnen het IHP een vervangingsscenario krijgen en gebouwen die de komende 16 jaar in stand gehouden worden. Voor beide categorieën worden onderstaand de uitgangspunten uiteengezet.

Vervangingsscenario

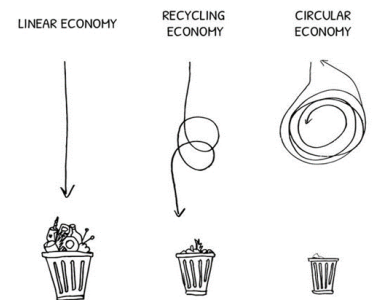
- Het realiseren van gezondheidsambities is een verantwoordelijkheid van de gemeente en schoolbesturen;
- De ambitie om een gezond binnenklimaat te realiseren dient bij nieuwbouw en renovatie te worden gerealiseerd uit het beschikbare budget ten behoeve van BENG ((een percentage van) € 2.700,- per m² bvo);
- Het is de ambitie om, waar mogelijk, installatiearme gebouwen te realiseren. Hierbij is aandacht voor natuurlijke bouwprincipes (lucht, licht, geluid) en bouwfysica (bouwhoogte, wanddiktes);
- Om te borgen dat bij nieuwbouw en renovatie een goed binnenklimaat wordt gerealiseerd dienen prestatieafspraken te worden gemaakt met de aannemer over het functioneren van de installaties en het binnenklimaat.

In stand houden

- Indien er klachten bij het schoolbestuur van de school zijn over het binnenklimaat wordt er een meting uitgevoerd door het schoolbestuur. Het uitvoeren van metingen van het binnenklimaat voor de gebouwen waar klachten worden ervaren, is een voorwaarde om inzicht te krijgen in het werkelijke binnenklimaat en de mogelijke maatregelen om het binnenklimaat te verbeteren;
- Op basis van data uit de metingen worden verbetermogelijkheden bepaald, afhankelijk van de te treffen maatregel en de mogelijke combinatie met andere verbeterpunten die naar voren komen uit de duurzaamheidsscan (of, indien van toepassing, in relatie tot de monumentale status en/of gepland onderhoud). Het schoolbestuur voert de regie over het uitvoeren van deze maatregelen;
- Het uitvoeren van metingen naar het binnenklimaat is onderdeel van de duurzaamheidsscan.

4.3.3 Circulariteit

Het streven naar een samenleving die toekomstbestendig is voor toekomstige generaties vraagt tevens een bewust en verantwoordelijk gebruik van grondstoffen. De ontwikkeling naar een circulaire economie, een economie zonder verspilling van grondstoffen en uitputting van de hulpbronnen van de aarde, vormt hiervoor de basis. Het realiseren en onderhouden van schoolgebouwen maakt integraal onderdeel uit van de ontwikkeling naar een circulaire economie en levert hieraan een bijdrage.

Circulariteit is meetbaar via de beoordelingsmethodiek 'CirculariteitsPrestatie Gebouw' (CPG). De CPG bestaat uit de volgende vijf hoofdstrategieën:

1. Benut beschikbare materialen en producten: behoud, hergebruik, secundair;
2. Gebruik hernieuwbare grondstoffen: biobased, duurzame energie, grijs of hemelwater;
3. Minimaliseer de milieu-impact, ecologische footprint;
4. Creëer voorwaarde voor een lange cyclus: vasthouden water, levensduur;
5. Creëer voorwaarde voor toekomstige cycli: herbruikbaar, recyclebaar.

Het is de ambitie om onderdelen van de CPG mee te nemen bij de realisatie en het in stand houden van onderwijshuisvesting.

Met name bij nieuwbouw- en renovatieprojecten zien de gemeente en schoolbesturen kansen om circulariteit te integreren in het bouw- en gebruiksproces. Zo wordt er gedacht aan demontabel bouwen en circulair slopen van onderwijshuisvesting. Circulariteit is zowel in de ontwerp-, bouw- en gebruiksfase op vele vlakken in te vullen. Het is per situatie afhankelijk hoe ver je hierin kunt en wilt gaan. Daarom wordt in het IHP nog geen financiële vertaling voor circulariteit opgenomen.

Bij circulair bouwen behouden de gebouwen een zekere restwaarde, omdat bouwmaterialen na een levenscyclus herbruikbaar zijn. De kapitaallasten van een investering worden daarom niet naar 0 afgeschreven, wat de levensduurkosten van een gebouw ten goede komt. De gemeente Hilversum schrijft kapitaallasten momenteel af tot 15%. Bij circulaire gebouwen kan dit percentage omhoog. De vertaling naar de gemeentelijke afschrijvingsmethodiek moet na vaststelling van het IHP worden uitgewerkt.

4.4 Monumenten

De gemeente Hilversum kent veel rijks- en gemeentelijke monumenten. In deze gemeente geldt een uitzonderlijke situatie, waarin een groot aantal scholen in deze monumentale gebouwen zijn gehuisvest: van de 70 schoolgebouwen zijn 21 monumentaal, waarvan 2 locaties niet in eigendom zijn van de gemeente. Deze zijn in het onderstaande overzicht niet meegenomen. De gemeente Hilversum en de schoolbesturen zijn trots op de monumenten, maar het onderbrengen van scholen in monumenten heeft ook zijn consequenties. Door het gebrek aan alternatieve locaties is het in veel situaties niet mogelijk de monumentale panden te verlaten. Zo zijn de onderhoudskosten hoog en zijn de mogelijkheden voor verbouwing beperkt. Tot 2015 was de gemeente verantwoordelijk voor het 'groot onderhoud' (zie bijlagendocument), ook voor deze kostbare gebouwen. Met de overheveling van het buitenonderhoud in 2015 zijn enkel reguliere vergoedingen van het rijk overgeheveld van gemeente naar de schoolbesturen. Hierin is geen rekening gehouden met het feit dat het onderhouden van monumenten kostbaarder is dan het onderhouden van reguliere gebouwen. Bovendien hebben scholen bij de overdracht van de verantwoordelijkheden niets kunnen opbouwen om de monumenten te onderhouden. Om de monumenten toekomstbestendig te maken binnen de richtlijnen die aan monumenten worden gesteld, zijn structureel meer middelen, ook buiten de onderwijsbudgetten, nodig.

Verdeling monumenten over de schoolbesturen

Het financiële instrumentarium is voor de schoolbesturen niet toereikend voor het exploiteren en toekomstbestendig maken van de monumentale scholen. De knelpunten die door de schoolbesturen ondervonden worden zijn de volgende:

- Integreren van onderwijskundige vernieuwing;
- Beperkingen in de vorm van hoge kosten bij het onderhouden en verduurzamen van monumenten;
- Monumenten hebben veelal een incurante omvang (m^2) en veel inhoud (m^3) waardoor de monumenten duur zijn in de exploitatie (onderhoud en energie) en het binnenklimaat moeilijk te reguleren is.

Monumenten zijn niet altijd toegankelijk gemaakt voor mindervaliden.

In de praktijk wordt er invulling gegeven aan bovenstaande knelpunten door samenwerking tussen de gemeente, de schoolbesturen en deskundigen. Er zou onderzocht kunnen worden of een Community of Practise (CoP) van conciërges en beheerders van schoolgebouwen, de gemeente en externe deskundige gevormd zou kunnen worden waardoor aanwezige kennis en expertise ten aanzien van het onderhouden, verduurzamen en restaureren van monumentale schoolgebouwen gedeeld en geborgd kan worden. Voor 12 scholen (waarvan 8 monumenten en 3 gebouwen met erfgoedwaarde) is er in opdracht van de gemeente Hilversum in samenwerking met ECO Schools een duurzaamheidsscan (conform de Duurzame

Monumentenmethode) uitgevoerd. Deze scan geeft inzicht in de energieprestatie van het gebouw en de maatregelen om het gebouw te verduurzamen met behoud van de monumentale en de erfgoedwaarden. Voor 6 monumentale schoolgebouwen is een evaluatie uitgevoerd van de eerder uitgevoerde duurzaamheidsscans. Maatwerkadvies op basis van een duurzaamheidsscan voor alle monumenten is wenselijk om op de korte termijn inzicht te krijgen in de werkelijke energieprestaties en de mogelijke energiebesparende/duurzame maatregelen.

Het is de ambitie om concrete oplossingen in het integraal huisvestingsplan op te nemen die ervoor zorgen dat de monumenten toekomstbestendig zijn en voldoen aan de wensen die vanuit het onderwijs aan de huisvesting worden gesteld. Ingrepen in monumenten vragen altijd om maatwerk. Standaardoplossingen kunnen vaak niet worden toegepast waardoor extra investeringen ten opzichte van reguliere schoolgebouwen noodzakelijk zijn. Daarbij komt dat de beschikbaarheid van financiën (subsidies) vaak onvoorspelbaar is en sommige problemen of eisen pas gedurende het proces naar voren komen. Indicatie: in het rapport 'Scholenbouw stroomlijnen' (Den Haag, 2015) wordt gesteld dat onderhoud en aanpassingen aan monumenten gemiddeld om **30%** meer investering vragen.

Er is in het verleden geïnvesteerd in het achterstallig onderhoud van monumentale schoolgebouwen door de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed en de gemeente waardoor de technische staat van de scholen verbeterd is. Voor de instandhouding, restauratie en verduurzaming van monumenten kan een beroep gedaan worden op een aantal financiële middelen die vanuit gemeente, provincie en het Rijk beschikbaar worden gesteld, te weten:

- Gemeente Hilversum: gemeentelijke monumenten komen in aanmerking voor een restauratiesubsidie en laagrentende lening via het Hilversums Restauratiefonds.
- Nationaal Restauratiefonds biedt laagrentende leningen voor gemeentelijke monumenten en rijksmonumenten: Restauratiefonds hypotheek, Duurzame Monumentenlening; Duurzame scholenfondslening.
- De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed heeft voor rijksmonumenten instandhoudingsubsidie SIM;
- Provincie Noord-Holland geeft subsidie voor herbesteding, restauratie en verduurzaming van rijksmonumenten.

Uitgangspunten IHP

Vernieuwingsscenario

- Monumenten waar een vervangingsnoodzaak wordt aangetoond volgen de uitgangspunten van renovatie, waarbij we uitgaan van een restauratieve aanpak en investeren met behoud van kwaliteit.
- De duurzaamheidsscan (DuMo) geeft inzicht in de huidige energieprestatie van het gebouw en maatregelen om het gebouw te verduurzamen met behoud van de monumentale waarde.
- De gemeente is bereid om het opstellen van de duurzaamheidsscan (inclusief verbeterplan) te bekostigen.
- De aanpassing van gemeentelijke of rijksmonumenten is een complexe opgave en daarom altijd maatwerk. In het integraal huisvestingsplan houden we rekening met een gemiddeld 30% hogere investering (indicatie investering monumenten per m² bvo: percentage van € 2.700 * 1,3). Dit bedrag vormt het financiële kader voor de gemeentelijke meerjarenbegroting. De werkelijke kosten zijn altijd leidend. De werkelijke kosten worden op basis van een businesscase onderbouwd, waarin de maatregelen uit de duurzaamheidsscan (DuMo) zijn opgenomen.
- Waar mogelijk worden er subsidies aangevraagd om de meerkosten zoveel mogelijk te dekken.

In stand houden

- De duurzaamheidsscan (DuMo) geeft inzicht in de huidige energieprestatie van het gebouw en maatregelen om het gebouw te verduurzamen met behoud van de monumentale waarde.
- De gemeente is bereid om het maken van de duurzaamheidsscan (inclusief verbeterplan) te bekostigen.
- De meerkosten voor het in stand houden (de exploitatie) van een monument ten opzichte van een regulier gebouw dienen door middel van het DMOP inzichtelijk gemaakt te worden, waarin de maatregelen uit de duurzaamheidsscan zijn geïntegreerd. In het IHP hanteren wij de richtlijn van 30% meerkosten. Dit bedrag vormt het financiële kader voor de gemeentelijke meerjarenbegroting. De meerkosten van 30% zijn een indicatie, de werkelijke kosten zijn altijd leidend. De werkelijke kosten worden op basis van het DMOP onderbouwd.
- Waar mogelijk worden er subsidies aangevraagd om de meerkosten zoveel mogelijk te dekken.
- Het is voor de schoolbesturen niet mogelijk om de meerkosten ten behoeve van het onderhoud en de gewenste verduurzaming uit de reguliere middelen te bekostigen. Ook binnen de gemeente zijn de onderwijshuisvestingsbudgetten hiervoor niet toereikend. Het is noodzakelijk om vanuit de gemeente bij te dragen aan het in stand houden en verduurzamen van deze monumenten.

De concrete uitwerking van de gemeentelijke bijdrage in de structurele onderhoudslasten is te vinden in hoofdstuk 9.

Vervolgacties

- Duurzaamheidsscan voor de overige monumentale scholen uitvoeren zodat voor alle monumenten maatwerkadvies beschikbaar is;
- Verkennen mogelijkheden voor het vormen van Community of Practise (CoP) voor het delen van ervaringsdeskundigheid en expertise op het gebied van onderhoud/restauratie en duurzaamheidsingrepen van monumentale scholen.

4.5 Bewegingsonderwijs

Voor het bewegingsonderwijs is de ambitie om de kwantiteit en kwaliteit van de voorzieningen op orde te hebben, passend bij actuele inzichten op gezondheid en bewegen voor kinderen. Er zijn voldoende hoogwaardige voorzieningen aanwezig waar een volwaardig aanbod bewegingsonderwijs kan worden gefaciliteerd.

Op dit moment worden de volgende knelpunten ervaren:

- De minimumnorm (verordening) van 252 m² voor nieuwbouw wordt bij een groot deel van de bestaande gymzalen niet gehaald. 18 van de 29 gymzalen van het basisonderwijs is kleiner dan 252 m². Een groot deel betreft gymzalen in monumentale gebouwen die in juridisch eigendom zijn van het schoolbestuur.
- Het eigendom van gymzalen in of nabij scholen is overgedragen aan de schoolbesturen. De besturen in het primair en speciaal onderwijs ontvangen hiervoor een klokuurvergoeding waarmee zij het onderhoud dat niet is opgenomen in de demarcatielijst (zie bijlagendocument) dienen uit te voeren, maar ontvangen geen aanvullende financiële bijdrage in de MI-vergoeding. De ontvangen klokuurvergoeding bekostigt dus niet het onderhoud dat voorheen bekend stond als 'groot onderhoud', zie bijlagendocument. Het onderhoud van de gymzalen dat is opgenomen op de demarcatielijst is wettelijk de verantwoordelijkheid van de gemeente. Dit onderhoud moet door de gemeente bekostigd worden en is in een DMJOP opgenomen. Schoolbesturen in het voortgezet onderwijs ontvangen in hun rijksvergoeding wel middelen om de volledige instandhouding te bekostigen.
- Verenigingen maken gebruik van gymzalen die in beheer zijn bij de schoolbesturen, maar ook van de gemeentelijke sporthallen die door Optisport worden beheerd. Er is een verschil in de tarieven die gehanteerd worden.
- Van de sportaccommodaties in en nabij scholen is het eigendom ondergebracht bij de schoolbesturen. De schoolbesturen verhuren de zalen in de avond- en weekenduren aan verenigingen en zien dit vanuit hun maatschappelijke betrokkenheid. De opbrengsten hiervan wegen niet of nauwelijks op tegen de extra kosten die dat met zich meebrengt.

Uitgangspunten IHP

- In het IHP worden de sportaccommodaties geanalyseerd op de volgende aspecten:
  - Capaciteit en bouwjaar;
  - Kwaliteit;
  - Vraag en aanbod vanuit het onderwijs;
- Uit deze analyse moet blijken of er een vervangingsnoodzaak aan de orde is. Indien dit het geval is, is het opgenomen in dit IHP.

Vervangingsscenario

- Indien een vervangingsnoodzaak van een sportaccommodatie wordt aangetoond maakt de oplossing, waar mogelijk, integraal onderdeel uit van de oplossingsrichtingen voor de schoolgebouwen met een vervangingsnoodzaak.
- Indien er binnen een wijk bij meerdere sportaccommodaties een vervangingsnoodzaak wordt aangetoond, wordt onderzocht of clustering in de vorm van een sportzaal of sporthal mogelijk is.
- Wanneer een vervangingsscenario aan de orde is, wordt de bredere sportbehoefte binnen de gemeente in beeld gebracht en wordt deze behoefte waar mogelijk geïntegreerd.
- Indien er sprake is van een vervangingsvraagstuk wordt minimaal voldaan aan de geldende wet- en regelgeving, onderscheid makend in:
  - Bij nieuwbouw is de KVLO-norm (308 m² bvo) leidend;

- Bij renovatie volstaat, indien niet anders mogelijk, het behoud van de minimum afmeting van 252 m² bvo of minder (in het geval van de gymzalen die kleiner zijn dan 252 m² bvo);
- Bij nieuwbouw/renovatie van een accommodatie is het uitgangspunt dat de sportaccommodatie apart afsluitbaar is of wordt gemaakt.
- Voor de investering bij nieuwbouw of renovatie van een sportaccommodatie wordt aangesloten bij de bekostigingssystematiek voor de onderwijshuisvesting. De gemeente is verantwoordelijk voor een investering van (een percentage van) **€ 2.700,-** per m² bvo.

In stand houden

- Bij bestaande sportaccommodaties met een minimale afmeting van 252 m² bvo waar geen vervangingsvraagstuk speelt, volstaat dit wettelijke minimum.
- Er dient een integrale en eenduidige oplossing gevonden te worden voor de bestaande gymzalen die niet voldoen aan de wettelijke minimale afmetingen van 252 m² bvo. Bij de gymzalen die niet voldoen aan de minimale afmeting wordt aangesloten bij het bestaande beleid¹ uit 2016. Hierbij geldt dat er bewust gekozen kan worden om af te wijken van de geldende norm en de kleine gymzaal te blijven gebruiken (bijvoorbeeld in het geval van gymzalen die onderdeel zijn van een monumentaal gebouw).
- De schoolbesturen in het primair en speciaal onderwijs die een gymzaal in (juridisch) eigendom hebben, ontvangen een klokuurvergoeding voor het bekostigen van de volgende zaken:
  - Schoonmaak;
  - Gas, water, elektra;
  - Onderhoud dat niet is opgenomen in de demarcatielijst, zie bijlagendocument.
- De gemeente is verantwoordelijk voor het bekostigen van het onderhoud aan de gymzalen voor primair en speciaal onderwijs dat is opgenomen op de demarcatielijst in het bijlagendocument. Op eenduidige wijze dient de bekostiging voor dit onderhoud te worden uitgekeerd aan de betreffende schoolbesturen, op basis van een DMJOP. In het bijlagendocument is de demarcatielijst opgenomen waarin de verantwoordelijkheidsverdeling tussen gemeente en schoolbesturen voor het onderhoud aan de gymzalen is weergegeven. Deze vormt de basis voor de DMJOP's.
- Gemeente draagt bij aan onderhoud van speelpleinen die in afspraak met de gemeente als openbaar zijn benoemd, zie overzicht van openbare speelpleinen in het bijlagendocument.

Vervolgacties naast IHP

- Beheer en eigendom sportaccommodaties inzichtelijk en eenduidig;
- Budgetten zijn versnipperd (binnenonderhoud verantwoordelijkheid van de scholen, buitenonderhoud verantwoordelijkheid gemeente). Budgetten en bekostiging inzichtelijk en eenduidig maken;
- De gemeente hanteert voor de verhuur van haar gebouwen één tarief. Het staat de schoolbesturen vrij een eigen tarief te bepalen, waarbij schoolbesturen vanuit maatschappelijke rol het van belang vinden dat de gymzaal ook door andere partijen gebruikt wordt. Nadere afstemming tussen gemeente en schoolbesturen om deze aanpak gezamenlijk te bespreken.

¹ Onderwijshuisvestingsbeleid (OHVB) en -meerjarenplanning 2017-2024, Gemeente Hilversum

5. Inzicht en beoordeling

Alle onderwijsgebouwen in de gemeente Hilversum zijn op basis van verschillende kenmerken in kaart gebracht. De gemeente heeft de basisinformatie aangeleverd. Aan de hand van een vragenlijst en interviews is aan alle schoolbesturen gevraagd deze gegevens te controleren, de benodigde informatie aan te leveren en de gebouwen op een aantal aspecten te beoordelen. Voor elk schoolgebouw is een zogenaamde factsheet opgesteld, waardoor inzicht is verkregen in de staat van de gebouwen (nulmeting). Deze factsheets zijn toegevoegd aan het bijlagendocument van dit IHP. Onderstaand wordt een beschrijving gegeven van de hoofdthema's waarop de onderwijsgebouwen beoordeeld zijn:

- Kwaliteit
- Financiën
- Vraag en aanbod

In de volgende paragrafen wordt per onderdeel de beoordeling van de gebouwen nader toegelicht. De beoordeling op onderdelen geeft inzicht in de staat van de gebouwen. Belangrijk om te vermelden is dat de afweging om op basis van de beoordeling te komen tot een huisvestingsscenario in dit IHP, wordt gemaakt op basis van de samenhang tussen de verschillende onderdelen. In het volgende hoofdstuk komt dit verder aan de orde.

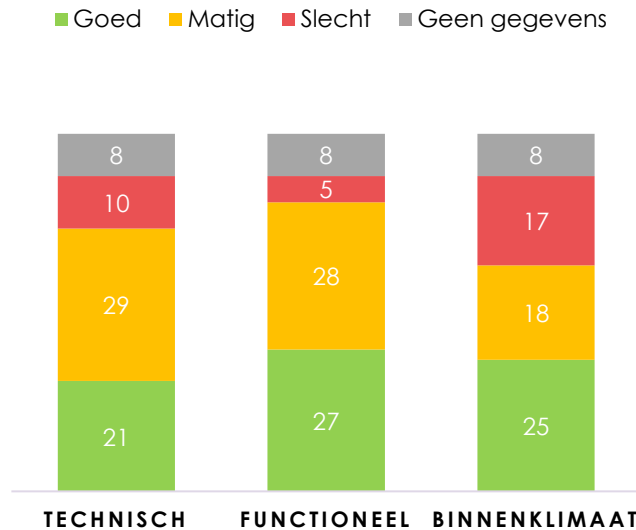
5.1 Kwaliteit

Binnen het thema kwaliteit wordt onderscheid gemaakt tussen drie criteria:

- Technische staat
- Functionele staat
- Binnenklimaat

De schoolbesturen hebben aan de hand van een vragenlijst de eigen onderwijsgebouwen kwalitatief beoordeeld. Dit en de context vanuit het onderwijs, hebben zij toegelicht in een individueel interview. De uitkomsten van de beoordeling zijn weergegeven in figuur 1. In dit figuur is ook te zien dat 60 van de 70 schoolgebouwen zijn beoordeeld op kwaliteit, van de overige 10 gebouwen zijn geen gegevens beschikbaar.

KWALITEIT

Figuur 1 - Weergave beoordeling kwaliteit

Technische staat

De technische staat geeft inzicht in de kwaliteit van de installaties en de binnen- en buitenkant van het gebouw. 10 scholen hebben een slechte beoordeling op technische kwaliteit. Hierbij gaat het om 5 scholen voor het basisonderwijs, 4 scholen voortgezet onderwijs en 1 gebouw voor speciaal basisonderwijs. Het merendeel van deze gebouwen komt uit de jaren '60 en '70 en zijn technisch sterk verouderd. Bij 4 schoolgebouwen met een slechte beoordeling op technische staat, is in de laatste 10 jaar een uitbreiding gerealiseerd. De uitbreiding van 3 van deze scholen wordt wel als redelijk beoordeeld.

Van de 60 gebouwen waarvoor een beoordeling is gegeven, wordt voor de technische staat bijna de helft van de gebouwen als matig beoordeeld. Gemiddeld hebben de gebouwen met een matige score een leeftijd van circa 70 jaar. Het gaat hierbij dan ook veel om oudere gebouwen, waaronder gemeentelijke- en rijksmonumenten. Deze gebouwen zijn (gedeeltelijk) verouderd en kampen met technische problemen.

Van 21 gebouwen is de technische kwaliteit goed. Afgezien van de monumenten met een goede beoordeling is het gemiddelde bouwjaar van deze groep schoolgebouwen 2002. De gebouwen zijn relatief nieuw of recent gerenoveerd waardoor de technische kwaliteit op orde is.

Functionele staat

De functionele staat geeft aan in welke mate het gebouw het onderwijsconcept en het breder gebruik faciliteert. Hierin spelen niet alleen onderwijsruimten en het speelplein een rol, maar ook de werkomgeving van de staf, facilitaire voorzieningen en veiligheid komen aan bod. Uit de analyse blijkt dat 27 gebouwen goed scoren op functionaliteit, 28 gebouwen worden als matig beoordeeld en 5 gebouwen hebben een slechte beoordeling gekregen op functionaliteit. Hieruit kan worden opgemaakt dat een aanzienlijk deel van de schoolgebouwen in de gemeente voldoet en passend is aan de verschillende onderwijsconcepten, maar

dat er voor een groot deel het verbeteren van de functionaliteit een aandachtspunt is. Met name de facilitaire voorzieningen en de pauzeruimte vormen aandachtspunten. Veel van de gebouwen met een matige tot slechte score zijn oudere gebouwen met een monumentenstatus.

Binnenklimaat

De beoordeling van het binnenklimaat geeft aan hoe de ventilatie, temperatuur, licht en geluid binnen het gebouw wordt ervaren. Het is opvallend dat juist bij dit onderdeel van de beoordeling op kwaliteit de meeste 'slechte' scores zijn. 17 gebouwen worden als slecht beoordeeld, 18 gebouwen als matig en 'slechts' 25 gebouwen scoren goed op binnenklimaat. De gebouwen die goed scoren op binnenklimaat zijn veelal (12 van de 25) gebouwen die in de laatste 20 jaar zijn gebouwd.

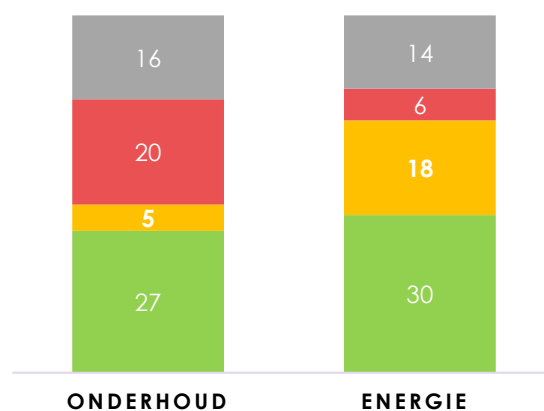
Bij de gebouwen die slecht tot matig scoren gaan veel van de klachten over te hoge of lage temperaturen en een slechte ventilatie. Als onderbouwing wordt aangegeven dat door de slechte isolatie de temperatuur flink schommelt en in een enkel geval aangegeven dat de verdiepingen nagenoeg niet bruikbaar zijn in de zomer vanwege de oplopende temperatuur.

5.2 Financiën

Het thema financiën geeft inzicht in de exploitatielasten (onderhouds- en energielasten) van de onderwijsgebouwen. De schoolbesturen zijn verantwoordelijk voor deze onderdelen. Binnen de beoordeling wordt onderscheid gemaakt tussen onderhoudslasten, waarbij gekeken wordt naar het meerjarenonderhoudsplan (MJOP) voor de komende 10 jaar, en energielasten op basis van de afschriften van de afgelopen jaren. De kosten zijn vervolgens vergeleken met een door ICSadviseurs opgestelde benchmark (2018). De benchmark bevat schoolgebouwen van uiteenlopende bouwjaren uit heel Nederland en is daarmee een representatieve database. De vergelijking van de kosten met de benchmark heeft als doel om te beoordelen hoe het gebouw 'scoret'. Figuur 2 maakt de beoordeling van de financiën op basis van de benchmark inzichtelijk. Op de factsheets is tevens inzichtelijk gemaakt hoe de kosten zich verhouden tot de materiële instandhoudingsvergoeding (exploitatievergoeding vanuit het Rijk) die de scholen ontvangen. Hoewel dit een aandachtspunt vormt voor de schoolbesturen, wordt dit niet meegenomen in dit IHP.

FINANCIËN

■ Goed ■ Matig ■ Slecht ■ Geen gegevens

Figuur 2 - Weergave beoordeling financiën

Onderhoud

Voor de schoolgebouwen zijn de onderhoudslasten in beeld gebracht op basis van de verwachte onderhoudskosten zoals opgenomen in het MJOP. Deze bedragen zijn omgerekend naar een jaarlijks gemiddelde aan onderhoudslasten per vierkante meter bruto vloeroppervlak (bvo). Dit gemiddelde is vervolgens afgezet tegen de gemiddelde onderhoudskosten uit de benchmark opgesteld door ICSadviseurs, die € 34,- per m² bvo voor PO-scholen en € 35,- per m² voor VO-scholen per jaar bedraagt. De besturen is gevraagd de MJOP's aan te leveren. Opgemerkt dient te worden dat er onderlinge verschillen in uitgangspunten en opgenomen onderhoudswerkzaamheden bestaan.

Van de 52 gebouwen waarvan gegevens beschikbaar zijn betreffende het onderhoud liggen de onderhoudslasten van 32 gebouwen lager of rondom het landelijk gemiddelde. Deze gebouwen 'scoren' redelijk tot goed in vergelijking met de benchmark. 20 gebouwen zullen de komende jaren volgens de MJOP's te maken krijgen met hogere onderhoudslasten. Voor een groot deel betreft dit gebouwen met een monumentale status. De bouwjaren van de gebouwen die slecht scoren op onderhoudslasten lopen uiteen van 1904 tot 1985.

Energie

De energielasten van de onderwijsgebouwen zijn vastgesteld op basis van de meest recente jaarafrekeningen van het gas-, water- en elektraverbruik. Ook deze jaarlijkse lasten zijn afgezet tegen de gemiddelde energielasten uit de benchmark van ICSadviseurs. De gemiddelde jaarlijkse energielasten uit de benchmark bedragen € 12,- per m² bvo voor PO-scholen en € 13,- per m² bvo voor VO-scholen.

Opvallend is dat voor een grote meerderheid (30 van de 54 gebouwen waarvan gegevens beschikbaar zijn) van de gebouwen de energielasten lager liggen dan het landelijk gemiddelde. Een verklaring kan het bouwjaar van het gebouw zijn. De gebouwen die een lagere energielast hebben zijn oudere gebouwen of juist gebouwen gebouwd na 2010. Dat de oudere gebouwen lagere energielasten hebben zou kunnen komen doordat daar minder installaties zijn toegepast en er minder energie wordt verbruikt. De jongere gebouwen daarentegen zijn energiezuiniger gebouwd. Van 14 gebouwen ontbreken de energielasten.

5.3 Vraag en aanbod

Binnen het thema vraag en aanbod wordt de beschikbare onderwijscapaciteit vergeleken met de toekomstige normatieve ruimtebehoefte aan onderwijscapaciteit in 2035. De leerlingenprognoses zijn de basis voor de berekening van de ruimtebehoefte. In het bijlagendocument is een overzicht van de leerlingenprognoses per school in het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs opgenomen.

Medegebruik/verhuur, bijvoorbeeld door een opvangorganisatie, is bij het bepalen van het ruimtetekort/overschot niet meegenomen in de berekening. In de oplossingsrichtingen is hier wel gezamenlijk naar gekeken. Dit is meegenomen in de beschreven scenario's in het volgende hoofdstuk.

Basisgeneratie

De meest actuele leerlingenprognoses (Pronexus, juli 2019) geven inzicht in de verwachte ontwikkeling van het aantal leerlingen in de komende jaren. Pronexus geeft daarbij aan: *"In de ramingen van leerlingenaantallen zijn twee ontwikkelingen verwerkt. Dit zijn de trends in de omvang van de basisgeneratie in de afzonderlijke gebieden van de gemeente Hilversum en de schoolkeuze. Bij de opzet van de prognoses zijn cijfers verwerkt met een uitsplitsing van leerlingen naar herkomstgebied."*

De basisgeneratie geeft de omvang weer van de 4- tot en met 11-jarigen plus 30% 12-jarigen voor de berekening van leerlingenprognoses in het basisonderwijs. Voor de basisgeneratie voor het LWOO, BLW, GLW, praktijkonderwijs en mavo wordt uitgegaan van 70% van de 12-jarigen plus de 13- tot en met 16-jarigen. Voor havo en vwo geldt een basisgeneratie van 70% van de 12-jarigen plus de 13- tot en met 18-jarigen.

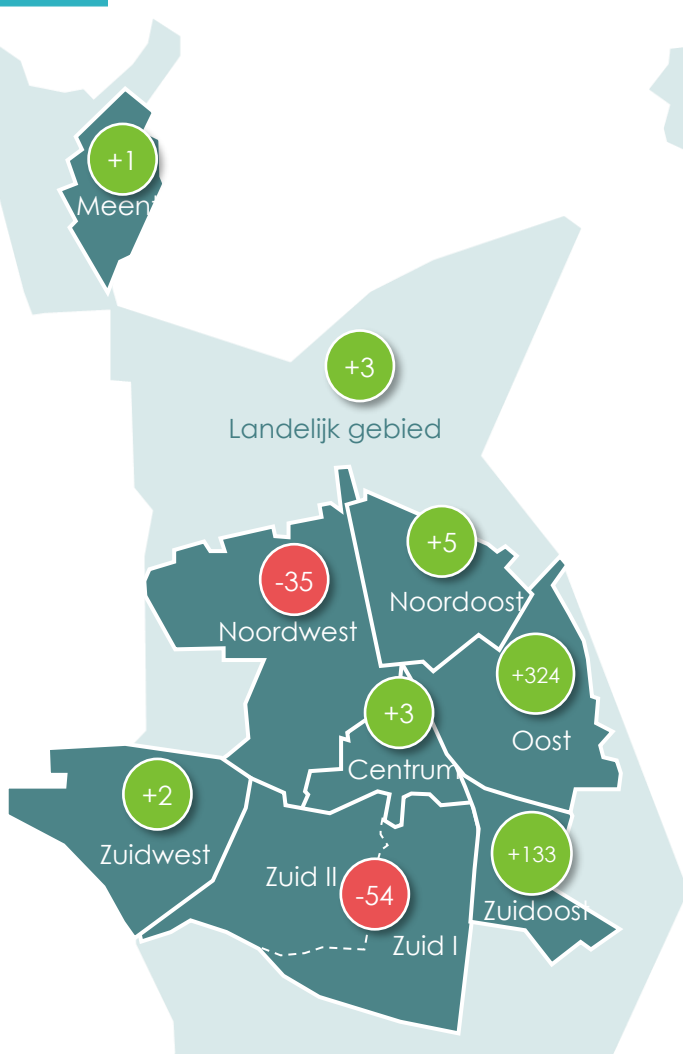
In tabel 1 wordt de basisgeneratie in de gemeente Hilversum weergegeven voor 4-12-jarigen. In tabel 2 wordt de basisgeneratie weergegeven voor 12-16/18-jarigen. In figuur 3 en 4 is dit in een kaart van de gemeente Hilversum weergegeven.

Wijk	Prognose →				Δ 2019 - 2035
	2019	2025	2030	2035	
Centrum	685	726	731	724	+ 39
Noordwest	645	639	617	610	- 35
Zuidwest	779	743	775	800	+ 21
Zuid	1.810	1.780	1.767	1.756	- 54
Zuidoost	1.105	1.132	1.183	1.238	+ 133
Oost	2.080	2.327	2.381	2.404	+ 324
Noordoost	1.061	1.102	1.117	1.119	+ 58
Meent	361	372	373	377	+ 16
Landelijk gebied	45	44	47	48	+ 3
TOTAAL	8.571	8.865	8.991	9.076	+ 505

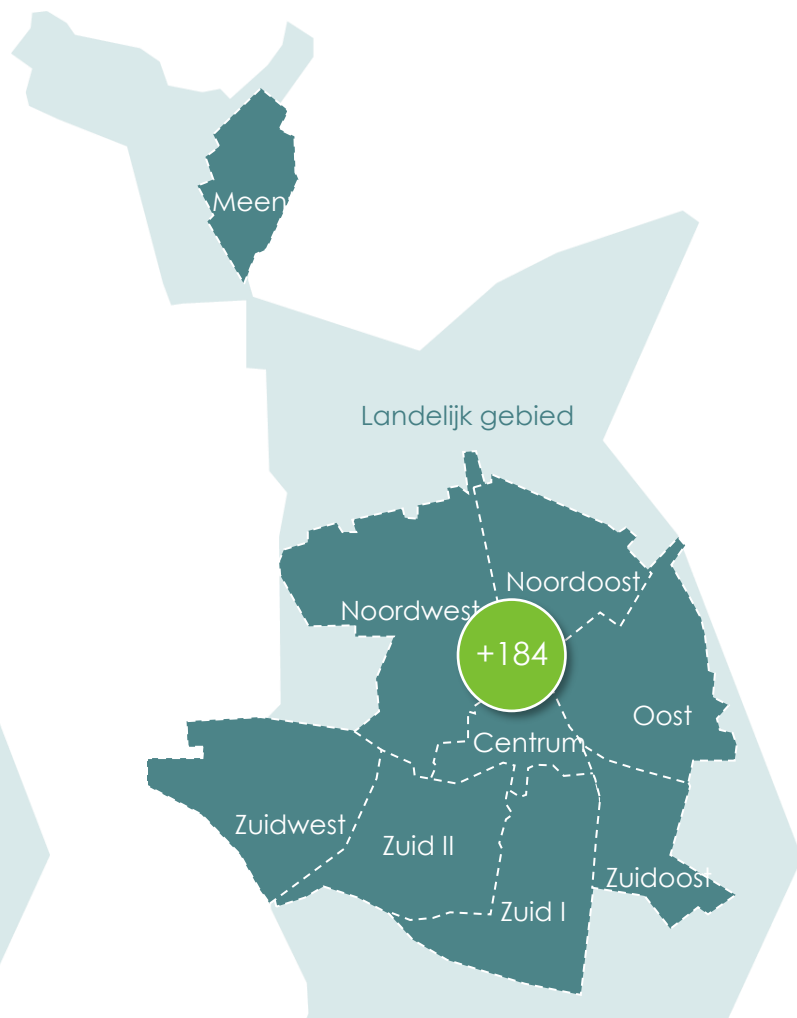
Tabel 1 – Basisgeneratie 4–12 jaar historie en prognose

Gemeente	Prognose →				Δ 2019 - 2035
	2019	2025	2030	2035	
Hilversum	7.123	7.239	7.337	7.307	+ 184
TOTAAL	7.123	7.239	7.337	7.307	+ 184

Tabel 2 – Basisgeneratie 12–16 jaar/18 jaar historie en prognose

Figuur 3. Verschil basisgeneratie 4–12-jarigen per wijk 2019–2035

Figuur 4. Verschil basisgeneratie 12–16/18-jarigen in de gemeente Hilversum 2019–2035

Leerlingenprognoses

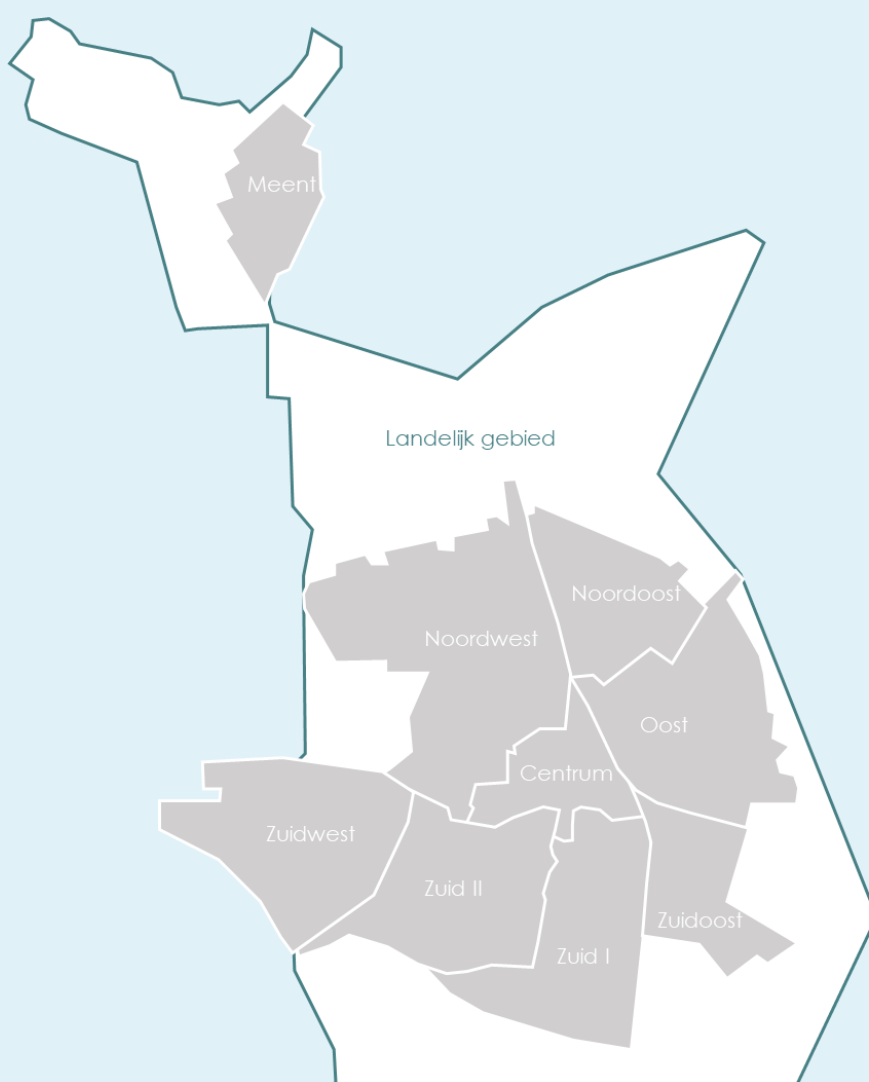
De meest actuele leerlingenprognose (Pronexus, juli 2019) geeft inzicht in de verwachte ontwikkeling van het aantal leerlingen in de komende jaren. Deze prognoses worden gehanteerd als uitgangspunt in dit IHP. Tabel 3 geeft een overzicht van de historie en de verwachte leerlingenprognose voor het basis- en voortgezet onderwijs. De kolom historie geeft de oktobertelling van 2018 (historie 2019) en de oktobertelling van 2019 (historie 2020) weer. De leerlingen in het (voortgezet) speciaal(basis) onderwijs laten zich moeilijk prognosticeren. De verwachting is dat het aantal leerlingen stabiel blijft.

Leerlingaantal	Historie	Historie	Prognose →								Verschil Δ 2020 - 2035
	2019	2020	2021	2023	2025	2027	2029	2031	2033	2035	
BO	7.938	7.933	8.254	8.362	8.421	8.452	8.491	8.548	8.585	8.612	+ 679
VO	8.700	8.626	8.856	8.913	8.949	8.948	8.965	8.877	8.865	8.861	+ 235
TOTAAL	16.638	16.559	17.110	17.275	17.370	17.400	17.456	17.425	17.450	17.473	+ 914

Tabel 3 – Leerlingenprognoses aantal leerlingen basis- en voortgezet onderwijs

Uit de tabel is op te maken dat volgens de prognose uit 2019 de leerlingenaantallen van het basis- en voortgezet onderwijs in de komende jaren zullen toenemen. Verwacht wordt dat met name het basisonderwijs een flinke groei zal doormaken. Voor het basisonderwijs is deze toename het sterkst waarneembaar in de wijk Oost en Zuidoost. Een verklaring voor de groei van het aantal leerlingen is te vinden in de woningbouwontwikkelingen binnen de gemeente Hilversum.

Aangezien de status van de woningbouwontwikkelingen kan wijzigen, is het van belang bij de herijking van het IHP de status van de woningbouwontwikkelingen en de ontwikkeling van het leerlingaantal te actualiseren door middel van nieuwe prognoses.

6. Analyse en oplossingsrichtingen schoolgebouwen op clusterniveau

In dit hoofdstuk worden de scholen in het basisonderwijs, voortgezet onderwijs en speciaal onderwijs in de gemeente Hilversum behandeld op de volgende aspecten:

- Analyse schoolgebouwen;
- Oplossingsrichtingen.

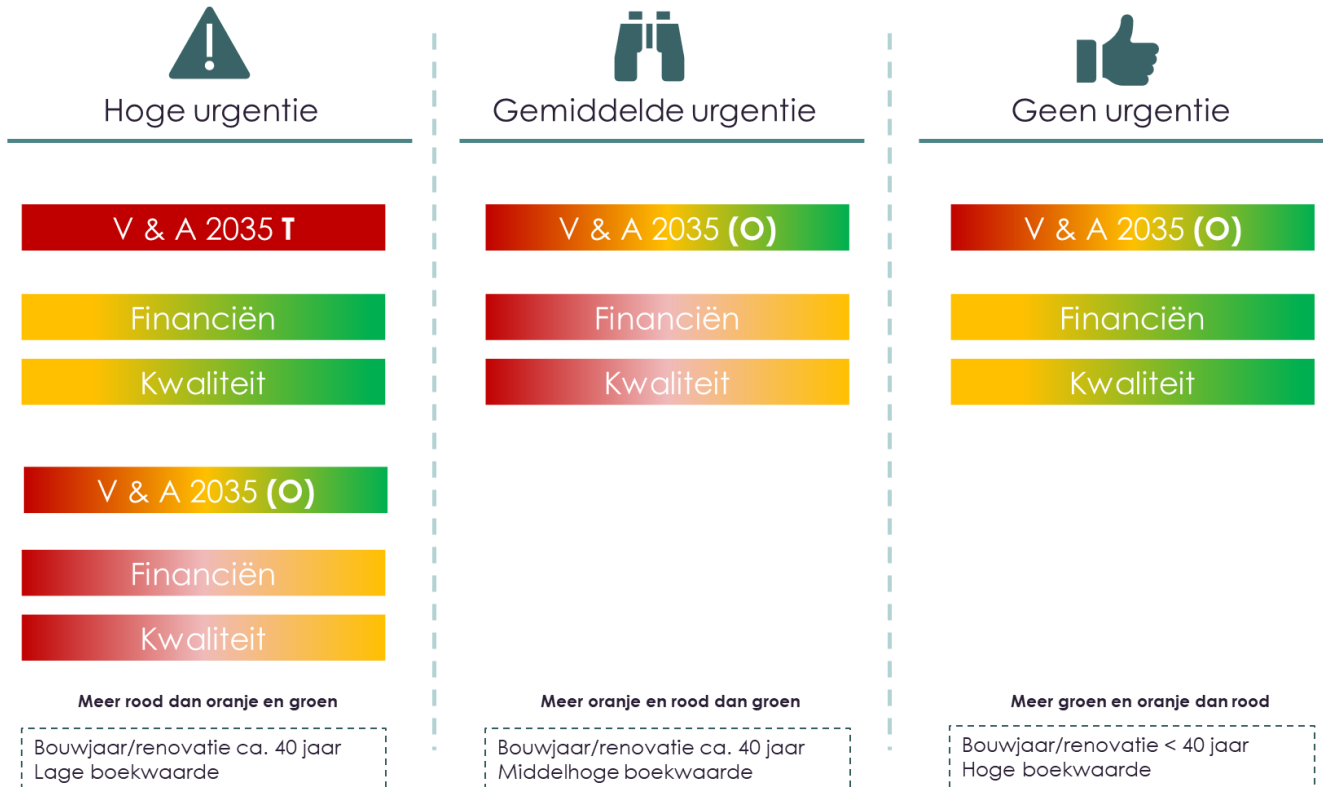
Analyse schoolgebouwen

De analyse van de schoolgebouwen bestaat uit een afbeelding van de kanskaart en een beknopte samenvatting van de gegevens die zijn verzameld in de factsheets van de schoolgebouwen, zie bijlagendocument. Ieder schoolgebouw is beoordeeld op kwaliteit, financiën en vraag & aanbod, hieronder vallen de volgende aspecten:

- **Kwaliteit:** functionele- en technische staat van het gebouw ten behoeve van onderwijs en multifunctioneel gebruik, alsmede het binnenklimaat;
- **Financiën:** onderhouds- en energielasten in verhouding tot benchmark;
- **Vraag & aanbod:** toekomstige (2035) verhouding tussen beschikbare en normatief benodigde ruimte op basis van de (vastgestelde) prognoses.

Gemeente en schoolbesturen hebben de kanskaarten (evenals de factsheets) gezamenlijk vastgesteld. De factsheets en kanskaarten vormen een belangrijke basis en vertrekpunt voor het constateren van de noodzaak om te komen tot een huisvestingsscenario, voor het formuleren van de oplossingsrichtingen en de huisvestingsplanning in dit IHP.

De combinatie van kleuren in de kanskaarten geeft de noodzaak tot ingrijpen weer. In onderstaande afbeelding is inzichtelijk gemaakt hoe de combinaties de mate van urgentie bepalen.

Oplossingsrichtingen

In de analyse van de schoolgebouwen is inzichtelijk gemaakt voor welke schoolgebouwen een huisvestingsscenario dient te worden ontwikkeld. Op basis van de analyse worden per schoolgebouw oplossingsrichtingen genoemd. De varianten vormen het kader voor de financiële doorrekeningen. Op het moment van daadwerkelijke uitvoering worden de varianten nader onderzocht en komt men tot de definitieve uitwerking.

Deel I – Basisonderwijs

Voor het basisonderwijs worden achtereenvolgens de volgende clusters besproken: De Meent, Noordwest, Noordoost, Oost, Zuidoost, Zuid I, Zuid II, Zuidwest en Centrum.

Reservering extra capaciteitsuitbreiding

Volgens de leerlingenprognose zal het aantal leerlingen in het basisonderwijs in de gemeente Hilversum de komende jaren toenemen. Voor deze leerlingen dient huisvesting beschikbaar te zijn. Daarnaast lijkt op sommige scholen de groei van het aantal leerlingen zich sneller te ontwikkelen dan de leerlingenprognose aangeeft. Deze scholen komen in dit IHP nog niet in aanmerking voor capaciteitsuitbreiding, om te voorkomen dat wordt gebouwd voor leegstand. Tegelijkertijd is het niet altijd mogelijk om te verwijzen naar leegstaande onderwijscapaciteit. Bijvoorbeeld bij scholen die aan de randen van Hilversum zijn gelegen of omdat de aanwezige overcapaciteit verspreid is over diverse gebouwen. Om die reden is in dit IHP extra capaciteitsuitbreiding opgenomen voor de ruimtebehoefte van 200 leerlingen, indien dit noodzakelijk blijkt te zijn. Zodoende wordt in dit IHP geborgd dat alle leerlingen terecht kunnen op de basisscholen en dat de financiële middelen inzichtelijk zijn om dit te realiseren. In het IHP is nog niet omschreven hoe de capaciteitsuitbreiding wordt vormgegeven (zoals locatie, invulling en koppeling met andere scenario's).

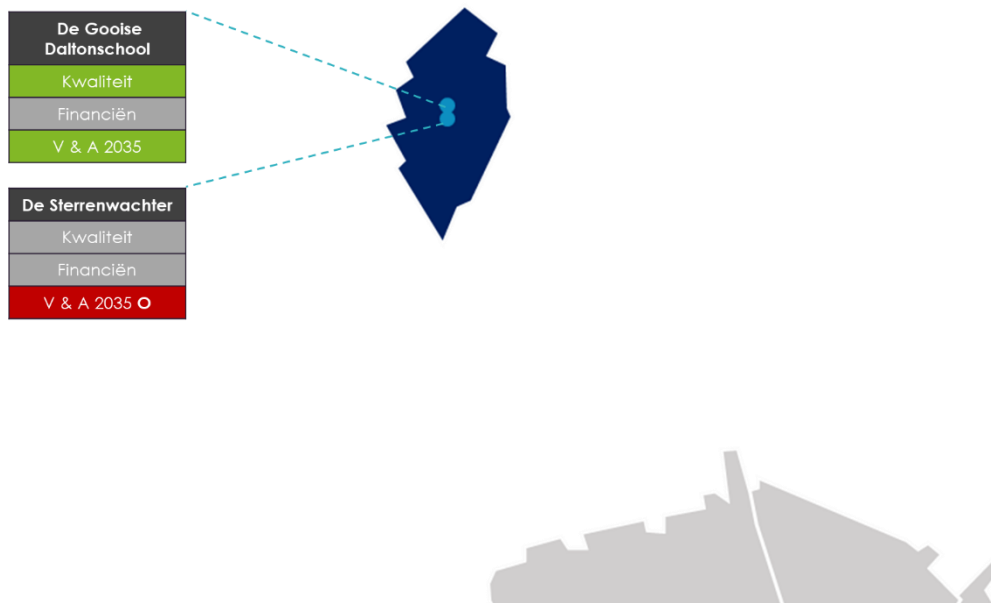
Reservering extra capaciteitsuitbreiding

Naar verwachting zijn er scholen waar het leerlingenaantal sneller groeit dan de leerlingenprognose laat zien. Afhankelijk van de werkelijke groei van de individuele scholen en na toepassing van de reële mogelijkheden van doorverwijzing kan dit gereserveerde budget worden ingezet voor nieuwbouw/uitbreiding. In dit IHP wordt uitgegaan van nieuwbouw voor 200 leerlingen, wat neerkomt op een totale capaciteit van 1.006 m² bvo.

6.1 Basisonderwijs De Meent

In de wijk De Meent zijn de volgende locaties voor basisonderwijs gehuisvest:

School	Adres	Schoolbestuur
De Gooische Daltonschool	Vuurvlindermeent 56	STIP Openbaar Basisonderwijs Hilversum
Jenaplan de Sterrenwachter	Vuurvlindermeent 54	Stichting Basisonderwijs Gooi en Vechtstreek

De Gooische Daltonschool en Jenaplan de Sterrenwachter

Beide scholen zijn in een brede combinatieschool gehuisvest, die is gerealiseerd in 2008. De kwaliteit van het gebouw wordt als goed beoordeeld. Het gebouw beschikt over een wisselokaal dat, afhankelijk van de ruimtebehoefte, door één van de scholen kan worden gebruikt. Het speellokaal en het technieklokaal worden door beide scholen gebruikt. De Gooise Daltonschool maakt vanaf de zomer van 2019 gebruik van een lokaal in het overschot van De Sterrenwachter. In het kader van dit IHP zijn geen ingrepen voor de schoolgebouwen benodigd.

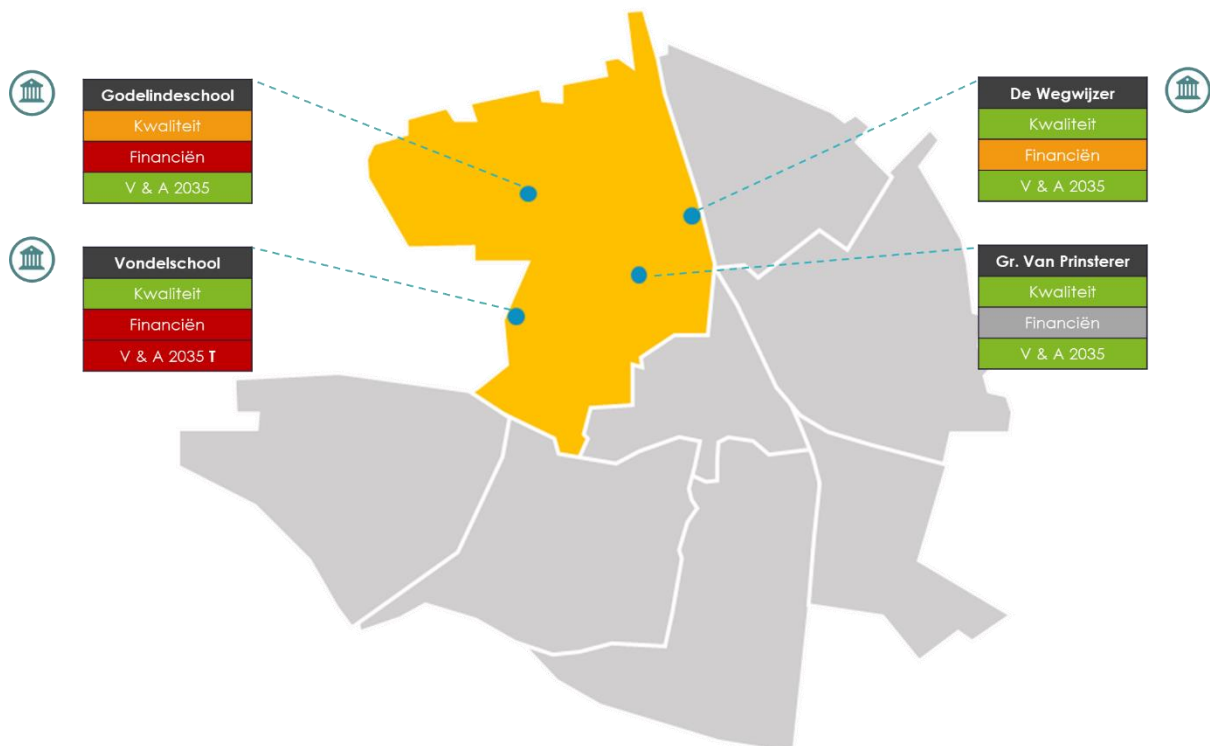
Geconcludeerd wordt dat de schoolgebouwen in De Meent voldoen en geen ingrepen behoeven. Het voorstel voor deze scholen is daarmee 'in stand houden' en verduurzamen.

6.2 Basisonderwijs Noordwest

In de wijk Hilversum Noordwest zijn de volgende locaties voor basisonderwijs gehuisvest:

School	Adres	Schoolbestuur
Godelindeschool	Mozartlaan 6	Godelinde Schoolvereniging
De Wegwijzer	Sumatralaan 40	Cordeo Scholengroep
Groen van Prinsterer	Dalweg 11	Vereniging Christelijk Instituut Groen van Prinsterer
Vondelschool	Schuttersweg 36	STIP Openbaar Basisonderwijs Hilversum

Godelindeschool

Het schoolgebouw van de Godelindeschool is een gemeentelijk monument uit 1904. Het gebouw is in 1974 uitgebreid met een gymzaal (niet inpandig) op het terrein. De kwaliteit van het gebouw wordt als matig beoordeeld en scoort met name slecht op de ventilatie en temperatuur. Ook wordt de technische staat van de binnen- en buitengevel als slecht beoordeeld. De energielasten van het schoolgebouw zijn net iets hoger dan de benchmark voor primair onderwijs scholen. Het gebouw heeft hoge onderhoudskosten, namelijk meer dan twee keer de benchmark. Om die reden zijn de exploitatielasten van het schoolgebouw als slecht beoordeeld. Verwacht wordt dat het aantal leerlingen op de Godelindeschool stabiel zal blijven en er is sprake van passende huisvesting voor het aantal leerlingen.

Het huidige schoolgebouw van de Godelindeschool voldoet technisch en functioneel niet meer aan de hedendaagse eisen. De huidige kwaliteit geeft in het kader van dit IHP aanleiding om het gebouw aan te pakken en toekomstbestendig te maken. Door een bijdrage van de gemeente in het structurele onderhoud van monumenten, wordt voorzien in de knelpunten ten aanzien van de exploitatielasten.

Geconcludeerd wordt dat de huidige kwaliteit in het kader van dit IHP aanleiding geeft om het schoolgebouw van de Godelindeschool toekomstbestendig te maken. Het voorstel voor dit schoolgebouw is om deze op de middellange termijn te vernieuwbouwen.

Een bijdrage van de gemeente in het structurele onderhoud van monumenten voorziet in de knelpunten die worden ervaren in de exploitatie.

De Wegwijzer

Het schoolgebouw waarin De Wegwijzer is gehuisvest, is een gebouw uit 1923. Het gebouw is een Dudok monument en beschikt nog over diverse authentieke elementen. In 1990 heeft het gebouw een renovatie ondergaan. Het gebouw heeft een in pandige gymzaal. De technische en functionele staat van het gebouw wordt als goed beoordeeld. Het binnenklimaat is wel een aandachtspunt. Met name de ventilatie en de temperatuur worden als slecht beoordeeld. Het schoolbestuur geeft aan te hebben geïnvesteerd in het verbeteren van het klimaat. De onderhoudskosten van het gebouw zijn hoger dan de benchmark. De energielasten zijn echter lager dan de benchmark. Om die reden zijn exploitatielasten van het gebouw beoordeeld als matig. De Wegwijzer is een school met een specifieke christelijke identiteit en heeft daardoor geen wijkfunctie, maar een ruimer voedingsgebied. Volgens de leerlingenprognose stijgt het aantal leerlingen de komende jaren met 9%. Dit komt neer op een groei van circa 17 leerlingen van 2019 – 2035. Al met al is de school stabiel. De groei van de ruimtebehoefte geeft geen aanleiding om het huidige gebouw uit te breiden.

De kwaliteit, financiën en capaciteit geven geen aanleiding tot ingrepen.

Geconcludeerd wordt dat de kwaliteit, financiën en capaciteit in het kader van dit IHP geen aanleiding geven tot ingrepen van het schoolgebouw van de Wegwijzer. Het voorstel voor dit schoolgebouw is daarmee 'in stand houden' en verduurzamen.

Een bijdrage van de gemeente in het structurele onderhoud van monumenten voorziet in de knelpunten die worden ervaren in de exploitatie.

Groen van Prinsterer

Het schoolgebouw van het Christelijk Instituut Groen van Prinsterer komt uit het jaar 1908. Het gebouw is meerdere keren uitgebreid: in 1991, 2006, 2008 en 2016.

Het gebouw heeft een in pandige gymzaal. De kwaliteit van het schoolgebouw wordt als redelijk tot goed beoordeeld. De oudere gebouwdelen laten enkele gebreken zien, met name op het gebied van de technische staat. De uitbreidingen vanaf 2006 scoren goed op zowel technische en functionele staat. Het verlichtingsniveau wordt in alle gebouwdelen als matig beoordeeld. Volgens de leerlingenprognose stijgt het aantal leerlingen tot 2035 met 6%. De overcapaciteit die het gebouw momenteel kent, is voldoende om deze groei op te vangen.

Geconcludeerd wordt dat in het kader van dit IHP geen ingrepen voor het schoolgebouw van de Groen van Prinsterer benodigd zijn. Het voorstel voor dit schoolgebouw is daarmee 'in stand houden' en verduurzamen.

Vondelschool

De Vondelschool, voorheen de Elckerlyc locatie Schuttersweg, is gehuisvest in een schoolgebouw uit 1920. Het gebouw is een Rijksmonument en is in 2014 uitgebreid met circa 250 m². Het gebouw heeft een in pandige gymzaal. De kwaliteit van het gebouw wordt als redelijk beoordeeld. Het schoolgebouw is recentelijk nog opgeknapt, maar de beperkingen van een monumentaal pand maken dat bepaalde factoren lastig zijn om aan te pakken. Het binnenklimaat van het monumentale gedeelte van het gebouw wordt als matig

beoordeeld. Zo geeft het schoolbestuur aan dat bij warm weer de temperaturen hoog oplopen en de ventilatie op dit moment afdoende functioneert. Het gebouwdeel uit 2014 wordt als prettig ervaren. De exploitatielasten van het monument zijn hoog, dit geldt zowel voor de onderhoudslasten als de energielasten. Momenteel heeft de school te maken met een capaciteitstekort van circa 200 m² bvo. Volgens de leerlingenprognose zal de groei van het aantal leerlingen nog lichtelijk toenemen.

De behoefte aan meer capaciteit op de korte en lange termijn geeft aanleiding tot het oplossen van het capaciteitstekort. De kwaliteit van het gebouw, mede vanwege het recente opknapwerk, is op orde. Door een bijdrage van de gemeente in het structurele onderhoud van monumenten, wordt voorzien in de knelpunten ten aanzien van de exploitatielasten.

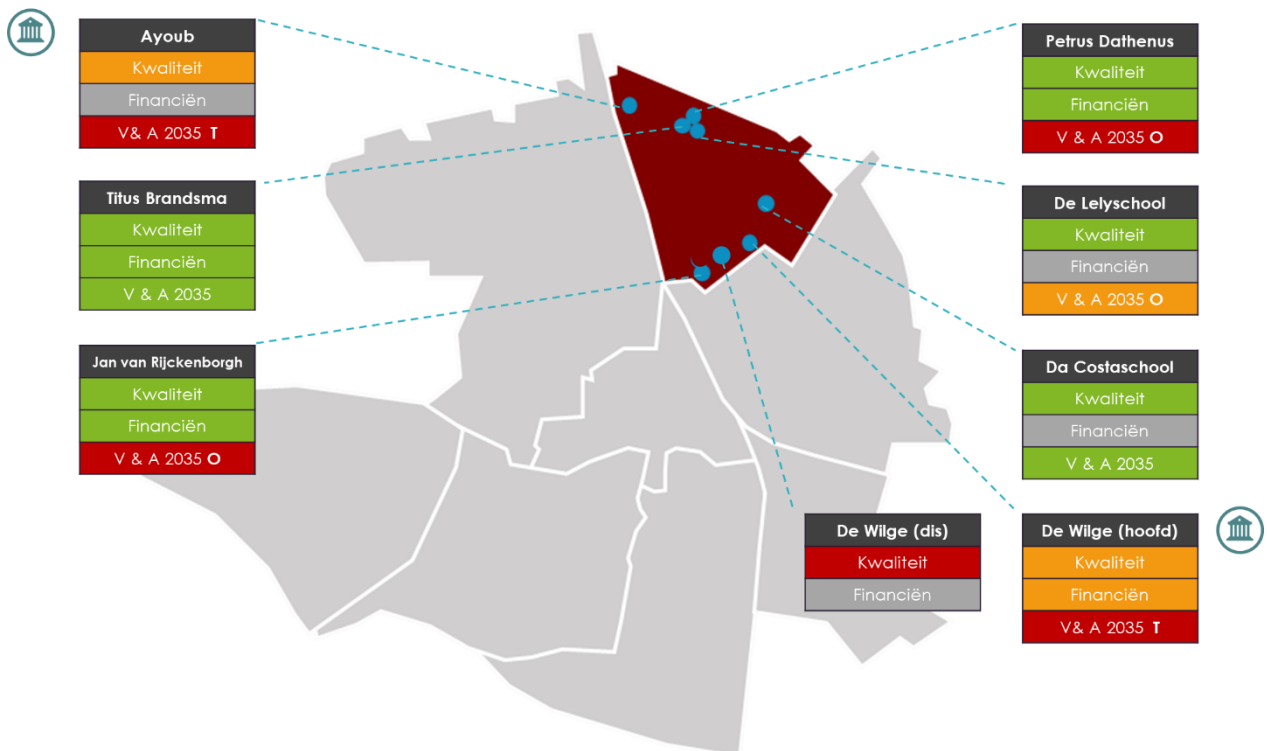
Geconcludeerd wordt dat de behoefte aan meer capaciteit op de korte en lange termijn aanleiding geeft tot het oplossen van het capaciteitstekort van de Vondelschool. Het voorstel is om het capaciteitstekort de komende 0 – 5 jaar op te lossen door middel van doorverwijzing naar leegstand in het nabijgelegen schoolgebouw van het A. Roland Holst College. Op middellange termijn kan uitbreiding worden gerealiseerd door middel van het creatief benutten en eventueel ombouwen van eigen overige ruimte (zoals de gymzaal) naar onderwijscapaciteit.

Een bijdrage van de gemeente in het structurele onderhoud van monumenten voorziet in de knelpunten die worden ervaren in de exploitatie.

6.3 Basisonderwijs Noordoost

In de wijk Hilversum Noordoost zijn de volgende 8 locaties voor basisonderwijs gehuisvest:

School	Adres	Schoolbestuur
Ayoub	Buisweg 9	Stichting NOOR
Petrus Dathenuschool	Lopes Diaslaan 85a	Vereniging tot stichting en instandhouding van scholen met de Bijbel
De Lelyschool	Lopes Diaslaan 85	STIP Openbaar Basisonderwijs Hilversum
Titus Brandsmaschool	Lopes Diaslaan 87	Alberdingk Thijm Scholen
Da Costaschool	Lieven de Keylaan 56	Stichting Proceon voor PCO in het Gooi en omgeving
De Wilge (hoofdlocatie)	Cornelis Drebbelstraat 64	Alberdingk Thijm Scholen
De Wilge (dislocatie)	Jan Blankenlaan 8	Alberdingk Thijm Scholen
Jan van Rijckenborghschool	's-Gravesandelaan 15-17	STIP Openbaar Basisonderwijs Hilversum

Ayoub

Vanaf 2014 is basisschool Ayoub gehuisvest in een gemeentelijk monument uit 1960. Op het terrein aan de Buisweg is in 1971 een gymzaal gerealiseerd. In 2017 is een deel van de 2^e verdieping gerenoveerd. De kwaliteit van het gebouw wordt als matig beoordeeld. Dit geldt met name voor de technische staat. De ramen op de begane grond bestaan uit enkel glas en deze ruimten zijn in de winter moeilijk warm te krijgen. Ook geeft het schoolbestuur aan dat de school niet praktisch en functioneel is ingedeeld, maar dat het gebouw wel een blikvanger is en dat de school dus graag in het gebouw zou willen blijven.

Het schoolgebouw heeft lage onderhoudslasten. De energielasten zijn onbekend. Volgens de leerlingenprognose gaat het aantal leerlingen de komende jaren groeien met 14%. Dit betekent een toename van 22 leerlingen. Het schoolgebouw laat momenteel al een tekort aan onderwijscapaciteit zien. In de toekomst zal dit tekort alleen maar groter worden. Momenteel wordt de school echter al uitgebreid. De renovatie van de 2^e verdieping in 2017 heeft er toe geleid dat een deel van de verdieping in gebruik kon worden genomen als onderwijscapaciteit. De meest logische optie is om het andere deel van de 2^e verdieping aan te pakken, waarbij 2 extra lokalen worden gerealiseerd.

In het kader van dit IHP is het voorstel voor het schoolgebouw van Ayoub om de uitbreiding op de tweede verdieping op de korte termijn door te zetten. Daarnaast is het voorstel om het gebouw te verduurzamen. Het is van belang om de ontwikkeling van het aantal leerlingen te blijven monitoren in verband met de verwachte afwijking ten opzichte van de leerlingenprognose.

Een bijdrage van de gemeente in het structurele onderhoud van monumenten voorziet in de knelpunten die mogelijk worden ervaren in de exploitatie.

Combinatieschool Noord: Petrus Dathenuschool, De Lelyschool en Titus Brandsmaschool

De combinatieschool Noord is een brede school waarin drie scholen worden gehuisvest. Het gebouw is in 2009 gerealiseerd. Het speellokaal, het technieklokaal en de gymzaal worden door de 3 scholen gebruikt. Het gebouw beschikt over een wissellokaal dat afhankelijk van de groei van het aantal leerlingen voor één van de scholen kan worden ingezet. De kwaliteit van het gebouw wordt vanuit alle drie de schoolbesturen als goed beoordeeld. Dit geldt voor de technische staat, de functionaliteit en het binnenklimaat. De onderhoudslasten zijn laag en de energielasten gemiddeld. Volgens de leerlingenprognose blijft het leerlingenaantal op alle drie de scholen stabiel. Voor alle scholen geldt dat de beschikbare onderwijscapaciteit groter is dan de huidige en toekomstige ruimtebehoefte. De Petrus Dathenuschool en Lelyschool hebben op dit moment te maken met een kleine overcapaciteit.

In het kader van dit IHP zijn geen ingrepen voor het gebouw van de Combinatieschool Noord benodigd. Het voorstel voor dit schoolgebouw is daarmee 'in stand houden' en verduurzamen.

Onderzocht kan worden of de overcapaciteit gezamenlijk kan worden ingezet ten behoeve van het huisvesten van andere maatschappelijke voorzieningen.

Da Costaschool

De Da Costaschool is samen met de vmbo school Hilfertsheem College gehuisvest in een schoolgebouw dat is gerealiseerd in 2016. De technische staat, functionaliteit en het binnenklimaat worden als goed beoordeeld. Volgens de leerlingenprognose zal de Da Costaschool de komende jaren een lichte groei doormaken, maar dit leidt niet tot een capaciteitsprobleem. Momenteel heeft het schoolgebouw een overcapaciteit van bijna 300 m². Een groot deel van deze overcapaciteit (230 m²) wordt opgevuld door enkel gebruik door opvangorganisaties voor peuteropvang en buitenschoolse opvang.

In het kader van dit IHP zijn geen ingrepen voor het gebouw van de Da Costaschool benodigd. Het voorstel voor dit schoolgebouw is daarmee 'in stand houden' en verduurzamen.

De Wilge

De Wilge is gehuisvest in een gemeentelijk monument uit 1929. Het gebouw is wegens de groei van de school meerdere malen uitgebreid, in 1980, 2000, 2011 en 2014. De kwaliteit van de hoofdlocatie wordt als matig beoordeeld. Het binnenklimaat wordt slecht beoordeeld en het schoolbestuur geeft aan dat het binnenklimaat slecht te reguleren is. Ook de functionaliteit laat te wensen over en de ruimten zijn weinig

flexibel in te zetten. De exploitatielasten van het gebouw zijn hoger dan de benchmark. Dit komt door de hoge onderhoudslasten. Dit wordt enigszins gecompenseerd door de lage energielasten.

Sinds 2017 zijn enkele bovenbouwgroepen van De Wilge tijdelijk gehuisvest in een dislocatie aan de Jan Blankenlaan. Dit is een schoolgebouw dat leeg kwam te staan en waar de school 4 lokalen tot haar beschikking heeft. De kwaliteit van de onderwijscapaciteit in dit gebouw wordt als slecht beoordeeld. De functionaliteit van het gebouw is onvoldoende en het is een omgeving waarin niet goed kan worden samengewerkt.

Volgens de leerlingenprognose zal het totaal aantal leerlingen van De Wilge toenemen met 11%. Dit zou als gevolg kunnen hebben dat de school in 2035 een capaciteitstekort van circa 650 m² bvo aan permanente huisvesting heeft.

De kwaliteit en het capaciteitstekort geven aanleiding tot ingrijpen. Voor de schoolgebouwen van De Wilge zijn de volgende twee varianten mogelijk:

- **Variante vernieuwbouw De Wilge en permanent gebruik Jan Blankenlaan middels vernieuwbouw** – naast het vernieuwbouwen van De Wilge aan de Cornelis Drebbelstraat op de middellange termijn, is het voorstel voor het gebouw aan de Jan Blankenlaan ook 'vernieuwbouw' op korte termijn, waardoor deze tijdelijke huisvesting kan worden ingezet als permanente huisvesting. De bovenbouwgroepen kunnen hier op de korte termijn onderwijs blijven volgen. Op de korte termijn kan de Wilge, eventueel samen met een andere school zoals het Alberdingk Thijm Mavo, hier ook inhuizen.
- **Variante vernieuwbouw De Wilge en uitbreiding door middel van nieuwbouw** – naast het vernieuwbouwen van De Wilge aan de Cornelis Drebbelstraat, wordt extra onderwijscapaciteit gerealiseerd door middel van nieuwbouw. De gymzaal en de ruimte voor opvang in het naastgelegen gebouw blijven gehandhaafd. De locatie dient nader te worden bepaald, zo valt er te denken aan nieuwbouw op de locatie aan de Jan Blankenlaan. Onderzocht dient te worden of de nieuwbouw mogelijk kan worden gerealiseerd in combinatie met nieuwbouw voor andere scholen. In deze variant komt uitbreiding op de korte termijn en vernieuwbouw van De Wilge op de middellange termijn.

Een bijdrage van de gemeente in het structurele onderhoud van monumenten voorziet in de knelpunten die worden ervaren in de exploitatie van de hoofdlocatie.

Jan van Rijckenborghschool

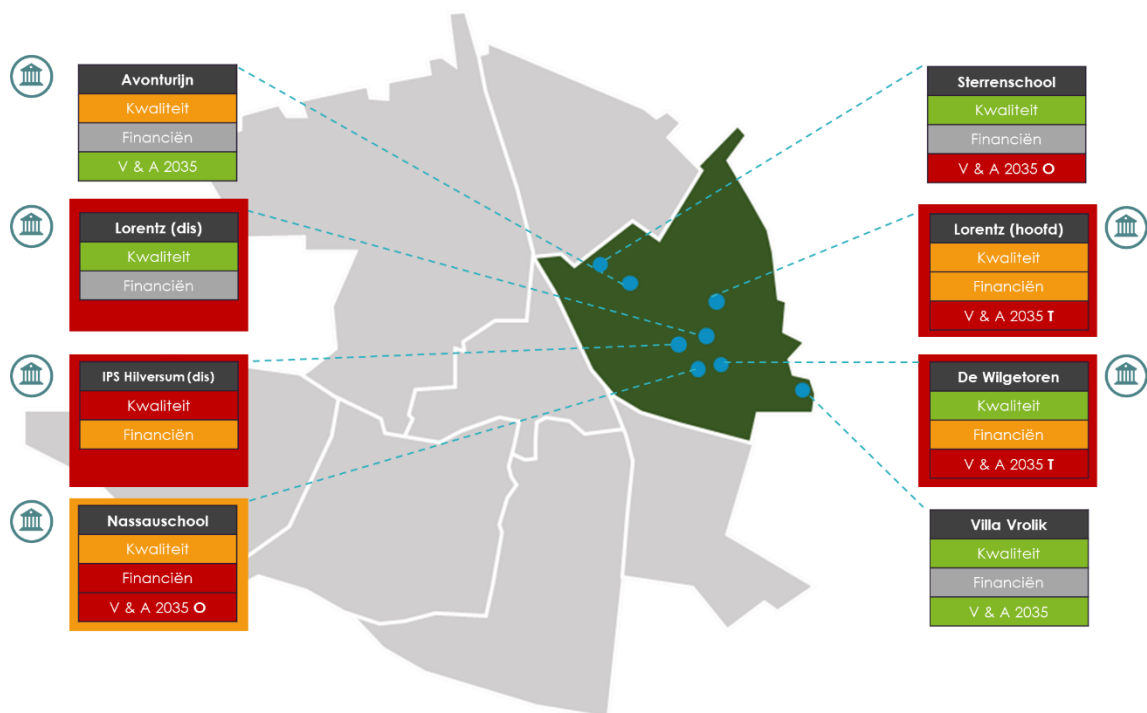
De Jan van Rijckenborghschool is een kleinschalige basisschool die is gehuisvest in een schoolgebouw uit het jaar 1930. Het gebouw heeft in 2010 en 2012 een renovatie ondergaan, waarbij onder andere de keuken is verplaatst, het dak is gerenoveerd en de luchtkwaliteit op peil is gebracht. De technische staat, functionaliteit en het binnenklimaat van het gebouw worden allen goed beoordeeld. Zowel de onderhoudslasten als de energielasten zijn lager dan de benchmark. Het gebouw heeft momenteel een normatieve overcapaciteit van circa 250 m² bvo. De school geeft aan dat dit niet zo door hen wordt ervaren. Volgens de leerlingenprognose is de verwachting dat het aantal leerlingen op de school de komende jaren stabiel blijft.

In het kader van dit IHP zijn geen ingrepen voor het schoolgebouw van de Jan van Rijckenborghschool benodigd. Het voorstel voor dit gebouw is daarmee 'in stand houden' en verduurzamen.

6.4 Basisonderwijs Oost

In de wijk Hilversum Oost zijn de volgende 8 locaties voor basisonderwijs gehuisvest:

School	Adres	Schoolbestuur
Sterrenschool	Huygensstraat 35	STIP Openbaar Basisonderwijs Hilversum
Lorentzschool, hoofdlocatie	Lorentzweg 135	STIP Openbaar Basisonderwijs Hilversum
Lorentzschool, dislocatie	Van 't Hoffplein 2	STIP Openbaar Basisonderwijs Hilversum
De Wilgetoren	Kamerlingh Onnesweg 2	Alberdingk Thijm Scholen
Villa Vrolk	Harry Banninkstraat 3	STIP Openbaar Basisonderwijs Hilversum
Nassauschool	Merelstraat 45	Stichting Proceon voor PCO in het Gooi en omgeving
IPS Hilversum, dislocatie Minckelersstraat	Minckelersstraat 36 en 38	STIP Openbaar Basisonderwijs Hilversum
Avonturijn	De Melkfabriek 5	Stichting Proceon voor PCO in het Gooi en omgeving

Sterrenschool

De Sterrenschool is sinds juli 2019 verhuisd van de tijdelijke locatie aan de Jan Blankenlaan naar het nieuwe gebouw aan de Huygenstraat. Vanwege de duurzame ambities die aan het gebouw zijn gesteld, is het schoolgebouw gasvrij, energieneutraal en bestaat het uit circulaire materialen. Volgens de leerlingenprognose neemt het aantal leerlingen toe, maar zou deze groei de overcapaciteit nog niet vullen. Het schoolbestuur geeft echter aan dat wordt verwacht dat het aantal leerlingen sterker zal groeien dan volgens de huidige prognose.

In het kader van dit IHP zijn geen ingrepen voor het schoolgebouw van de Sterrenschool benodigd. Het voorstel voor dit gebouw is daarmee 'in stand houden'.

Lorentzschool (hoofdlocatie) en Lorentzschool Van 't Hoffplein (dislocatie)

De Lorentzschool is verdeeld over 2 locaties. Naast de hoofdlocatie aan de Lorentzweg maakt de school ook gebruik van de dislocatie Van 't Hoffplein.

De hoofdlocatie is gehuisvest aan de Lorentzweg in een rijksmonument uit 1931. Het schoolgebouw beschikt over een inpandige gymzaal. De kwaliteit van het schoolgebouw wordt als matig beoordeeld. Met name het binnenklimaat laat te wensen over. De houten vloeren leiden snel tot geluidsoverlast. Bovendien is het lastig om de temperatuur in het gebouw constant te houden wegens de enkele beglazing. De lokalen die direct zonlicht krijgen, hebben met name last van de moeilijk te reguleren temperatuur. De onderhoudslasten van het gebouw zijn hoog. Dit heeft waarschijnlijk een verband met de monumentale status van het gebouw.

De dislocatie is gehuisvest in een voormalige kleuterschool en is een gemeentelijk monument uit 1930. Het gebouw is compleet gerenoveerd in 2005. De school huisvest in deze dislocatie de kleutergroepen van de Lorentzschool. Afgelopen zomer zijn door het schoolbestuur 2 noodlokalen geplaatst om in de huidige ruimtebehoefte te voorzien. In het Onderwijs Huisvesting Programma (OHP) 2020 heeft het College reeds het besluit genomen dat de gemeente deze lokalen bekostigt. De kwaliteit van het schoolgebouw wordt als redelijk beoordeeld. Het schoolbestuur geeft aan dat onderhoud aan het houtwerk van het dak noodzakelijk is. Ook het ventilatiesysteem zou verouderd zijn. De energielasten van het schoolgebouw zijn hoog.

Het ontstaan van Villa Vrolik als voormalige dislocatie van de Lorentzschool en de fusering van de Minckelersschool met de Lorentzschool heeft ertoe geleid dat de leerlingenpopulatie nog niet is gestabiliseerd. De school heeft momenteel te maken met een ruimtetekort en de onderwijscapaciteit van de hoofd- en dislocatie is onvoldoende om te voorzien in de normatieve ruimtebehoefte. Met de 2 noodlokalen die recent zijn neergezet is het capaciteitstekort momenteel ondervangen. Gezien de ontwikkelingen in dit gebied is het aan te raden om de leerlingenontwikkelingen in zijn geheel te monitoren (onder andere van de Sterrenschool en Villa Vrolik) om te komen tot een afweging hoe passende en toekomstbestendige huisvesting voor de lange termijn kan worden vormgegeven.

De kwalitatief matige staat van de hoofdlocatie aan de Lorentzweg en de behoefte aan meer onderwijscapaciteit geven aanleiding tot het oplossen van het capaciteitstekort en het realiseren van toekomstbestendige huisvesting voor de Lorentzschool. Vanwege de kwaliteit en de recent gerealiseerde tijdelijke huisvesting is dit aan de orde op de middellange termijn. Hiermee kan ook het effect van de ontwikkelingen in het gebied beter worden ingeschat om te komen tot passende en toekomstbestendige huisvesting. Voor de schoolgebouwen van de Lorentzschool zijn de volgende drie varianten opgenomen:

- **Variant vernieuwbouw Lorentzweg en in stand houden locatie Van 't Hoffplein** – voor de overige benodigde onderwijscapaciteit kan worden doorverwezen naar leegstand in de omgeving, zoals de Sterrenschool of de Nassauschool.
- **Variant vernieuwbouw en in- en uitpandige uitbreiding Lorentzweg** – gymzaal inzetten als onderwijscapaciteit en de capaciteit van de Lorentzweg uitbreiden met 900 m². De huidige locatie Van 't Hoffplein wordt afgestoten.
- **Variant vernieuwbouw Lorentzweg en alternatieve locatie voor Van 't Hoffplein** – mogelijk huisvesten op een alternatieve locatie die vrijkomt. De huidige locatie Van 't Hoffplein wordt afgestoten.

Een bijdrage van de gemeente in het structurele onderhoud van de monumenten die niet worden afgestoten, voorziet in de knelpunten die worden ervaren in de exploitatie van de gebouwen.

De Wilgetoren

Het schoolgebouw waarin de Wilgetoren momenteel is gehuisvest, is een gemeentelijk monument uit 1930. De school is in 2017 naar deze locatie verhuisd, omdat de vorige locatie te weinig onderwijscapaciteit had. De school is om die reden in 2017 gerenoveerd en uitgebreid. De technische staat, functionaliteit en het

binnenklimaat worden als goed beoordeeld. Het schoolbestuur geeft alleen aan dat het regelen van de temperatuur in het gebouw matig is. De exploitatielasten van het gebouw zijn vergelijkbaar met de benchmark. Voor een monumentaal gebouw zijn de onderhoudslasten niet hoog. De Wilgetoren heeft de afgelopen jaren een flinke groei doorgebracht. Dit heeft als gevolg dat het schoolgebouw, inclusief de uitbreiding van 2017, niet over voldoende onderwijscapaciteit beschikt om aan de ruimtebehoefte te voldoen. Bovendien laten de leerlingenprognoses zien dat verwacht wordt dat deze groei de komende jaren nog zal toenemen. Volgens deze prognose zal het aantal leerlingen in 2035 zijn toegenomen met circa 30 leerlingen ten opzichte van 2019. Dit leidt tot een tekort van ruim 200 m² onderwijscapaciteit. Het schoolbestuur heeft inmiddels 125 m² in pandig uitgebreid. Bekostiging van deze uitbreiding is de oplossingsrichting in dit IHP. Voor de resterende vierkante meters dient een oplossing te worden gezocht.

De in pandige uitbreiding vormt deels de oplossing voor het capaciteitstekort. Voorgesteld wordt om de bekostiging van deze uitbreiding in het IHP op te nemen. Voor het resterende ruimtetekort zijn twee scenario's denkbaar:

- **Variant verwijzen naar leegstand in de Nassauschool**
- **Variant uitbreiding**

Een bijdrage van de gemeente in het structurele onderhoud van monumenten voorziet in de knelpunten die worden ervaren in de exploitatie. Voor het gebouw geldt voorts 'in stand houden' en verduurzamen.

Villa Vrolik

Villa Vrolik is dislocatie van de Lorentzschool en is beoordeeld als zelfstandige nevenvestiging en is gehuisvest in een gebouw dat in 2017 is gerealiseerd. Samen met een kinderopvangorganisatie vormen zij een Integraal Kindcentrum. Het gebouw is geschikt voor ruim 300 leerlingen. De kwaliteit van het gebouw wordt als goed beoordeeld. De ventilatie in het gebouw wordt volgens het schoolbestuur echter niet altijd als prettig ervaren en in bepaalde plekken in het gebouw zouden mensen last hebben van te weinig frisse lucht. De onderhoudslasten van het gebouw zijn laag. De leerlingenpopulatie is nog niet stabiel en zal volgens de leerlingenprognose van Pronexus gaan het aantal leerlingen de komende jaren met 42% flink toenemen. Daarmee groeit het aantal leerlingen van 203 leerlingen in 2019 naar 288 leerlingen in 2035. Dit is een groei van 85 leerlingen, wat past in het huidige onderwijsgebouw. Het schoolbestuur geeft aan dat zij een grotere groei verwachten dan de leerlingenprognose van Pronexus. Dit heeft te maken met de nieuwbouwgebieden Anna's Hoeve, die bijna geheel is ontwikkeld, en het voormalig Philipsterrein, waarvan de bouw nog moet beginnen. Wegens de groei van het aantal inwoners in de wijk verwacht het schoolbestuur 420 leerlingen in 2025.

In het kader van dit IHP zijn vooralsnog geen ingrepen voor het schoolgebouw van Villa Vrolik benodigd. Het voorstel voor dit gebouw is daarmee 'in stand houden'. Het is van belang om de ontwikkeling van het aantal leerlingen te blijven monitoren in verband met de verwachte afwijking ten opzichte van de leerlingenprognose. Mocht de verwachte groei van de school, zoals het schoolbestuur heeft aangegeven, werkelijk plaatsvinden de komende jaren, dan kan de school een beroep doen op een deel van de middelen die in het IHP in algemeenheid zijn gereserveerd voor extra onderwijscapaciteit ten behoeve van de groei van het totale aantal leerlingen in het primair onderwijs in de komende jaren (zie pagina 39).

Nassauschool

De Nassauschool is gehuisvest in een rijksmonument van Dudok uit 1930. De kwaliteit van het schoolgebouw is matig. Het schoolbestuur geeft aan dat het gebouw te maken heeft met lekkages, tochtende ramen en andere bouwtechnische problemen. Ook de technische installaties functioneren niet naar behoren. De temperatuur van het gebouw is slecht te reguleren waardoor de temperaturen in de zomer hoog kunnen oplopen. Het gebouw beschikt over zonnepanelen en ledverlichting. De exploitatielasten van het gebouw zijn

hoger dan de benchmark. Volgens de leerlingenprognose blijft het aantal leerlingen de komende jaren stabiel. Het gebouw heeft momenteel een normatieve overcapaciteit van circa 500 m² bvo. Het schoolbestuur geeft aan dat deze leegstand, na vernieuwbouw en het doorvoeren van aanpassingen in het huidige schoolgebouw, kan worden benut door andere scholen in de omgeving die te maken hebben met een capaciteitstekort, zoals de Lorentzschool. Met ingang van de zomervakantie 2019 verzorgt een kinderopvangorganisatie peuteropvang in een gedeelte van de leegstand, vooralsnog voor de duur van één jaar.

De kwalitatief matige staat van het gebouw waarin de Nassauschool is gehuisvest geeft aanleiding tot het realiseren van toekomstbestendige huisvesting die voldoet aan de hedendaagse technische en functionele eisen. Het voorstel voor het gebouw is daarmee vernieuwbouw op de middellange termijn. Indien de leegstand wordt benut voor doorverwijzing is er sprake van vernieuwbouw op de korte termijn.

Een bijdrage van de gemeente in het structurele onderhoud van monumenten voorziet in de knelpunten die worden ervaren in de exploitatie.

IPS Hilversum (dislocatie Minckelersstraat)

International Primary School (IPS) Hilversum bestaat uit drie locaties, te weten de hoofdlocatie aan de Rembrandtlaan 30 (cluster Zuid I), de dislocatie aan de Frans Halslaan 57a (cluster Zuid I) en de dislocatie aan de Minckelersstraat.

De dislocatie van de IPS Hilversum aan de Minckelersstraat is gehuisvest in 2 schoolgebouwen. Het gebouw aan de Minckelersstraat 36 is gebouwd in 1927. In 1929 is naast dit schoolgebouw een separaat schoolgebouw geplaatst, dat oorspronkelijk diende als kleuterschool. De schooldelen zijn tegenwoordig met elkaar verbonden. Beide gebouwen zijn gemeentelijke monumenten. Het gebouw aan de Minckelersstraat 36 is in 1990 gerenoveerd en het naastgelegen gebouw is gerenoveerd in 1995. De kwaliteit van de gebouwen wordt als matig beoordeeld. Met name de temperatuur en ventilatie worden slecht bevonden. De gebouwen zijn voorzien van enkel glas en de luchtverversing werkt niet naar behoren. De onderhoudslasten van de gebouwen zijn hoog, maar worden enigszins gecompenseerd door de lage energielasten.

Volgens de leerlingenprognose neemt het totaal aantal leerlingen van IPS Hilversum de komende jaren toe met 10%. Momenteel wordt gezocht naar een geschikte locatie om de IPS Hilversum als één school te huisvesten.

De oplossingsrichting voor IPS Hilversum (dislocatie Minckelersstraat) bestaat uit het samenvoegen van de 3 locaties van IPS Hilversum. Deze oplossingsrichting wordt verder toegelicht bij de andere locaties van IPS Hilversum in paragraaf 6.6 *Basisonderwijs Zuid I*.

Avonturijn

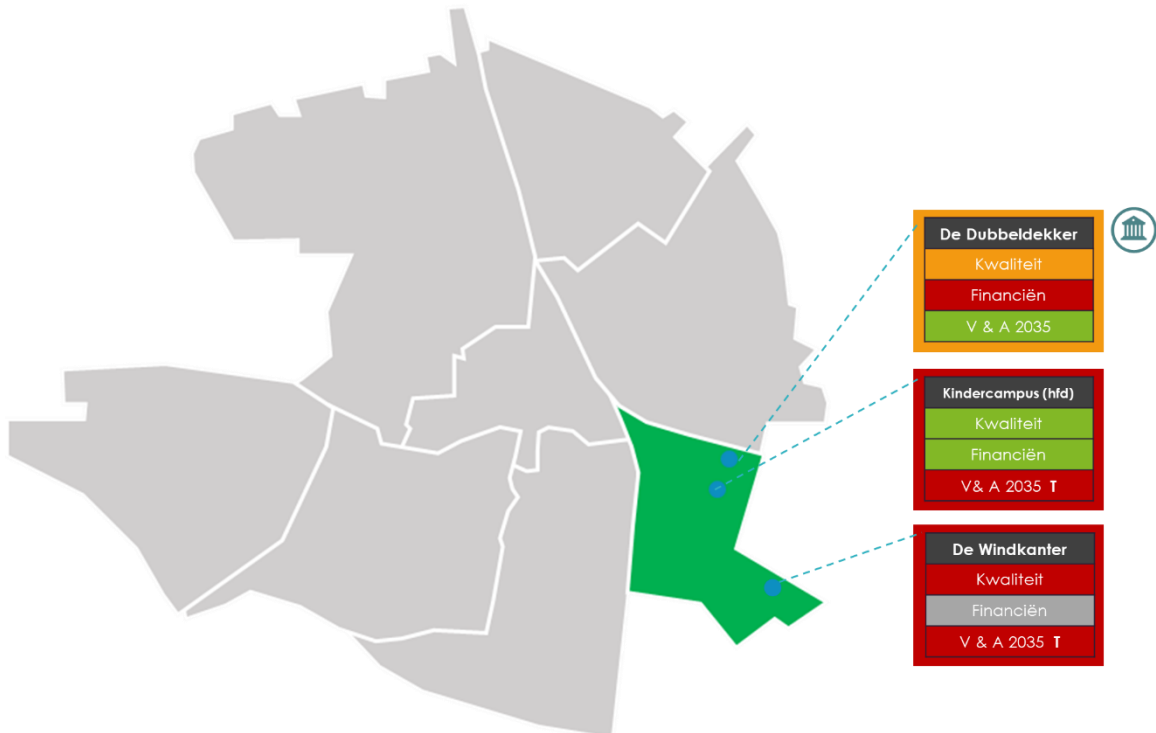
Sinds 2012 is de Avonturijn gehuisvest in de oorspronkelijke Melkfabriek. Dit gebouw is een gemeentelijk monument en is gebouwd tussen 1954 en 1956. Het gebouw is geen eigendom van de gemeente of het schoolbestuur. De gemeente huurt de onderwijscapaciteit van Dudok Wonen en heeft het in gebruik gegeven van het schoolbestuur. De kwaliteit van het gebouw wordt als matig beoordeeld. De installaties werken slecht en de temperatuur is moeilijk te reguleren. Aangezien dit gebouw een huurlocatie betreft, zijn de onderhoudslasten en energielasten niet bekend. Volgens de leerlingenprognose zal het leerlingen aantal de komende jaren toenemen met 23%. In de huidige beschikbare onderwijscapaciteit in het gebouw is ruimte voor deze groei.

Het gebouw waarin de Avonturijn is gehuisvest, is geen eigendom van de gemeente. Het gebouw is een huurlocatie en behoeft geen verdere ingrepen.

6.5 Basisonderwijs Zuidoost

In de wijk Hilversum Zuidoost zijn de volgende 3 locaties voor basisonderwijs gehuisvest:

School	Adres	Schoolbestuur
De Dubbeldekker	Oude Amersfoortseweg 196	STIP Openbaar Basisonderwijs Hilversum
KinderCampus	Willem Bontekoestraat 34	Alberdingk Thijm Scholen
De Windkanter	Soestdijkerstraatweg 129	STIP Openbaar Basisonderwijs Hilversum

De Dubbeldekker

De Dubbeldekker is gehuisvest in een gemeentelijk monument uit 1967. De kwaliteit van het gebouw is matig. De ventilatie en temperatuur zijn slecht te reguleren. Ook geeft het schoolbestuur aan dat de functionaliteit van het gebouw beperkt is. De onderhoudslasten en energielasten van het gebouw zijn hoog. Dit zal met name komen door de monumentale status van het gebouw. Momenteel wordt een deel van de overmaat aan onderwijscapaciteit gebruikt door 2 maatschappelijke organisaties. In het schoolgebouw worden ook COBO leerlingen opgevangen. Deze leerlingen komen rechtstreeks uit het buitenland of wonen minder dan een jaar in Nederland en kunnen niet meekomen in het reguliere onderwijs. Dit is een regionale functie voor alle Hilversumse basisscholen. De leerlingen krijgen les in kleinere groepen van circa 15 leerlingen. Om die reden zijn 2 lokalen extra (in totaal 230 m²) toegevoegd aan de ruimtebehoefte. Volgens de leerlingenprognose zal het aantal leerlingen van de school lichtelijk toenemen. Het aantal COBO-leerlingen is moeilijk te voorspellen en fluctueert. De groei van de normatieve ruimtebehoefte is echter niet zo groot dat extra onderwijscapaciteit benodigd is.

De kwalitatief matige staat van het gebouw waarin De Dubbeldekker is gehuisvest, geeft op de middellange termijn aanleiding tot het realiseren van toekomstbestendige huisvesting die voldoet aan de hedendaagse technische en functionele eisen. Het voorstel voor het gebouw is daarmee vernieuwbouw. Mogelijk worden de COBO-leerlingen naar een nieuwe locatie voor internationaal onderwijs verplaatst (zie paragraaf 1.4.1 *Lopende projecten onderwijshuisvesting*), waardoor capaciteit in De Dubbeldekker beschikbaar kan worden gesteld aan een andere school of een andere maatschappelijke functie.

Een bijdrage van de gemeente in het structurele onderhoud van monumenten voorziet in de knelpunten die worden ervaren in de exploitatie.

KinderCampus

De Kindercampus is gehuisvest in een schoolgebouw dat in 2014 is gerealiseerd. In een apart schooldeel, dat in eigendom is van Stichting Alberdingk Thijm Activa, is het speciaal onderwijs Auris De Taalkring gehuisvest. De kwaliteit van het pand wordt als goed beoordeeld. De onderhoudslasten en energielasten scoren aanzienlijk lager dan de gehanteerde benchmark, waardoor de exploitatielasten laag zijn. Onder het brinnummer van de KinderCampus vallen ook de IGBO Kindercampus (internationaal onderwijs aan de Emmastraat 56-58) en de JuniorCampus (gedeeltelijk Engelstalig onderwijs aan de Prins Bernhardstraat 160). Hoewel de IGBO Kindercampus onder hetzelfde brinnummer valt, wordt deze apart bekeken. Voor de KinderCampus en JuniorCampus wordt de capaciteit en ruimtebehoefte samen bekeken. Het aantal leerlingen ontwikkelt zich snel, zowel het gedeelte van de KinderCampus als de JuniorCampus. Door de bekostiging van de huisvesting van de JuniorCampus in orde te maken, voorziet de gemeente in de huisvestingsbehoefte.

In het kader van dit IHP zijn geen ingrepen voor het schoolgebouw van de KinderCampus benodigd. Het voorstel voor dit gebouw is daarmee 'in stand houden' en verduurzamen en daarnaast een vergoeding van de huur voor het gebouw van de JuniorCampus of aankoop hiervan.

De Windkanter

De Windkanter is een school die in het schooljaar van 2017 – 2018 van start is gegaan. Momenteel is de school gehuisvest in tijdelijke huisvesting aan de rand van Hilversum Zuidoost in een natuurlijke omgeving. De tijdelijke huisvesting bestaat uit vier noodlokalen en heeft een capaciteit van 250 m². Volgens de leerlingenprognose zal het aantal leerlingen het komende jaar toenemen met circa 30 leerlingen, waardoor een tekort van circa 450 m² bvo zal ontstaan. Het schoolbestuur geeft aan dat zij een nog grotere groei verwachten.

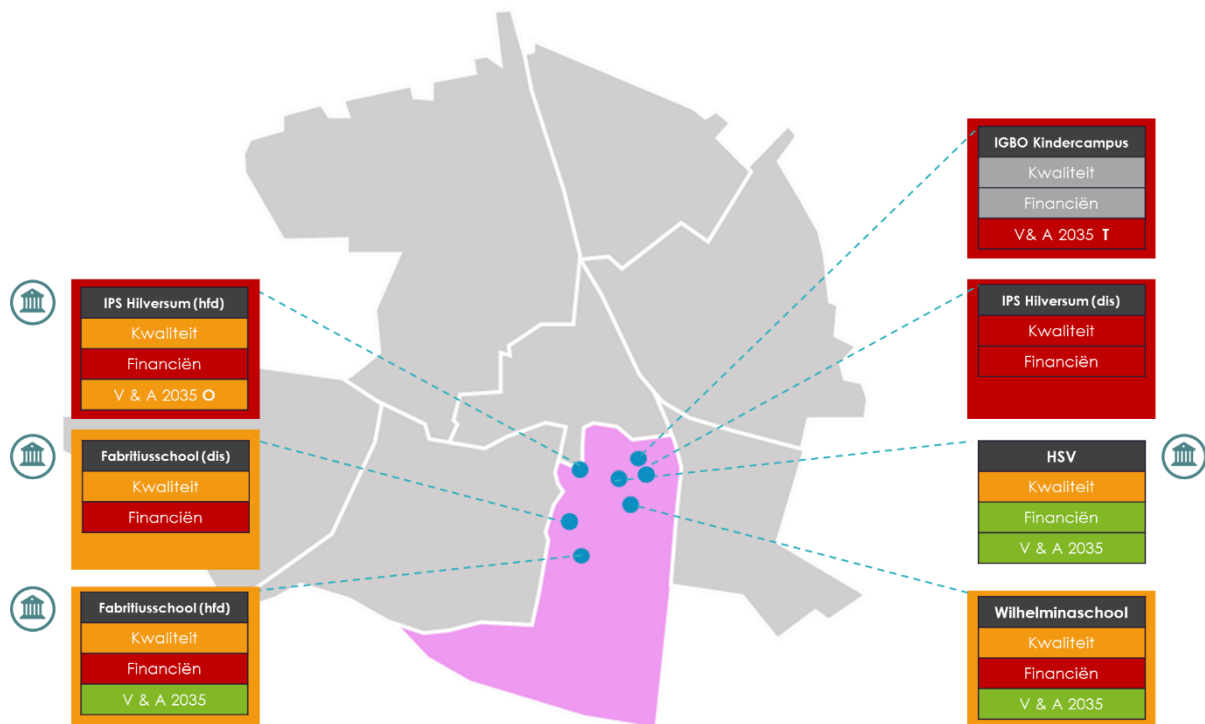
Voor de tijdelijke huisvesting in de noodlokalen dient op korte termijn een oplossing te worden gevonden. Naar verwachting zal het aantal leerlingen verder toenemen en is op de middellange termijn permanente huisvesting benodigd om het capaciteitstekort op te lossen. In het kader van dit IHP zijn de volgende varianten denkbaar:

- **Variante vernieuwbouw** – naar een nader te bepalen vrijkomende locatie, zoals (mogelijk) de Minckelersstraat, Kerkelanden of de Jan Blankenlaan. Afhankelijk van de staat van het toegewezen gebouw, dient het gebouw voorafgaand aan de verhuizing op orde te worden gebracht door middel van vernieuwbouw.
- **Variante nieuwbouw** – bijvoorbeeld op de locatie van de Jan Blankenlaan of in combinatie met IPS Hilversum op een nader te bepalen locatie. Bij nieuwbouw van De Windkanter wordt uitgegaan een ruimtebehoefte voor 200 leerlingen.

6.6 Basisonderwijs Zuid I

In Hilversum Zuid I zijn de volgende 7 locaties voor basisonderwijs gehuisvest:

School	Adres	Schoolbestuur
IGBO Kindercampus	Emmastraat 58	Alberdingk Thijm Scholen
Hilversumse schoolvereniging	Frans Halslaan 70	Hilversumse Schoolvereniging
Wilhelminaschool	Gijsbrecht van Amstelstraat 4	Stichting Proceon voor PCO in het Gooi en omgeving
Fabritiussschool, hoofdlocatie	Fabritiuslaan 52	STIP Openbaar Basisonderwijs Hilversum
Fabritiussschool, dislocatie	Egelantierstraat 115	STIP Openbaar Basisonderwijs Hilversum
IPS Hilversum, hoofdlocatie	Rembrandtlaan 30	STIP Openbaar Basisonderwijs Hilversum
IPS Hilversum, dislocatie	Frans Halslaan 57a	STIP Openbaar Basisonderwijs Hilversum

IGBO Kindercampus

De IGBO Kindercampus is gehuisvest in een gebouw aan de Emmastraat 58, dat in eigendom is van Stichting Alberdingk Thijm Activa. De Internationale School is gehuisvest in een naastgelegen monumentaal pand aan de Emmastraat 56 en maakt ook gebruik van een gedeelte van het gebouw aan de Emmastraat 58. Tussen Alberdingk Thijm Scholen en STIP Openbaar Basisonderwijs Hilversum zijn afspraken gemaakt ten aanzien van het aantal (85) leerlingen dat hier terecht kan. De gemeente betaalt een gebruiksvergoeding voor 85 leerlingen. Op basis van deze afspraken is er geen sprake van een ruimtetekort.

In het kader van dit IHP zijn geen ingrepen voor het schoolgebouw benodigd. Het voorstel voor dit gebouw is daarmee 'in stand houden'.

Hilversumse Schoolvereniging (HSV)

De Hilversumse schoolvereniging is gehuisvest in een gemeentelijk monument uit 1909. Het gebouw is meerdere malen uitgebreid en gerenoveerd. Het gebouw is technisch op orde en functioneel sluit het aan bij het onderwijsconcept van de school. Het schoolbestuur geeft aan dat het binnenklimaat nog wel een aandachtspunt is. Momenteel maakt de kinderopvang ook gebruik van onderwijscapaciteit in het gebouw, waarbij zij 2 lokalen (totaal van circa 190 m²) enkel voor opvang gebruiken. De leerlingenontwikkeling is volgens de leerlingenprognose en het schoolbestuur stabiel. De school heeft niet te maken met capaciteitsproblemen.

In het kader van dit IHP zijn geen ingrepen voor het schoolgebouw van de Hilversumse Schoolvereniging benodigd. Het voorstel voor dit gebouw is daarmee 'in stand houden' en verduurzamen.

Een bijdrage van de gemeente in het structurele onderhoud van monumenten voorziet in de exploitatie.

Wilhelminaschool

De hoofdlocatie van de Wilhelminaschool is gehuisvest in een gebouw uit 1955. Het schoolgebouw is twee keer uitgebreid: in 2004 en in 2012. De kwaliteit van het gebouw wordt als matig tot redelijk beschouwd. Met name de technische staat van het gebouwdeel uit 1955 functioneert niet naar behoren. Ook de temperatuur en lichtinval worden als matig beoordeeld. De exploitatielasten van het schoolgebouw zijn hoog. Dit komt met name door de hoge onderhoudslasten, waarschijnlijk wegens het oude bouwjaar. Volgens de leerlingenprognose is de verwachting dat het aantal leerlingen op de Wilhelminaschool stabiel blijft.

De kwalitatief matige staat van het gebouw waarin de Wilhelminaschool is gehuisvest, geeft aanleiding tot het realiseren van toekomstbestendige huisvesting die voldoet aan de hedendaagse technische en functionele eisen op middellange termijn. Voor deze school zijn de volgende twee varianten denkbaar:

- **Variant vernieuwbouw**
- **Variant nieuwbouw**

Fabritiuschool (hoofdlocatie Fabritiuslaan en dislocatie Egelantierstraat)

De Fabritiuschool is gehuisvest in 2 Dudokmonumenten. Het hoofdgebouw is een rijksmonument uit 1927. Het pand brandde in 1985 af en is in 1988 herbouwd en gerenoveerd. De kwaliteit van het gebouw wordt als matig beoordeeld. Met name de technische staat en het binnenklimaat functioneren niet naar behoren. De ventilatie en temperatuur in het gebouw zijn moeilijk te reguleren. De exploitatielasten van het gebouw zijn erg hoog. Het schoolbestuur geeft aan dat het rieten dak vervangen dient te worden.

De dislocatie bevindt zich enkele straten verderop en is ook een rijksmonument uit 1927. Op de dislocatie is de onderbouw van de Fabritiuschool gehuisvest. De kwaliteit van dit gebouw wordt ook als matig beoordeeld. Het binnenklimaat van het gebouw is slecht wegens het enkel glas, slechte isolatie en het ontbreken van ventilatiesystemen.

Volgens de leerlingenprognose neemt het aantal leerlingen van de Fabritiuschool lichtelijk toe. Momenteel heeft de school te maken met een capaciteitstekort van 230 m² bvo. Indien de verwachte groei werkelijkheid wordt en geen extra capaciteit wordt gerealiseerd, dan neemt het capaciteitstekort in de toekomst verder toe.

Het capaciteitstekort en de matige staat van de gebouwen geven aanleiding tot het realiseren van toekomstbestendige huisvesting. Het capaciteitstekort wordt opgelost op de korte termijn. Er zijn twee varianten denkbaar:

- **Variant uithuizen kinderopvang Egelantierstraat** – verhuizen kinderopvang uit de Egelantierstraat op de korte termijn om in ruimtebehoefte van de school te voorzien.
- **Variant (ver)nieuwbouw elders als alternatief voor de Egelantierstraat** – onderzocht dient te worden of er een locatie is die zich hier voor leent. In deze variant kan het gebouw aan de Egelantierstraat afgestoten worden.

Op de middellange termijn wordt de kwaliteit aangepakt. Ook hiervoor zijn twee varianten mogelijk:

- **Variant vernieuwbouw Fabritiuslaan en Egelantierstraat** – indien de kinderopvang in de Egelantierstraat elders gehuisvest kan worden.
- **Variant vernieuwbouw Fabritiuslaan** – indien er op korte termijn een alternatieve locatie voor de Egelantierstraat gevonden is.

Een bijdrage van de gemeente in het structurele onderhoud van de monumenten waarin een school is gehuisvest, voorziet in de knelpunten die worden ervaren in de exploitatie.

IPS Hilversum (hoofdlocatie Rembrandtlaan en dislocatie Frans Halslaan)

International Primary School (IPS) Hilversum bestaat uit drie locaties, te weten de hoofdlocatie aan de Rembrandtlaan 30, de dislocatie aan de Frans Halslaan 57a en de dislocatie aan de Minckelersstraat (cluster Oost).

De hoofdlocatie van IPS Hilversum is gehuisvest in een rijksmonument uit 1919. Het gebouw is in 2001 gerenoveerd. De kwaliteit van het schoolgebouw is matig, waarbij met name de technische staat als slecht wordt beoordeeld. De onderhoudskosten aan het gebouw zijn hoog.

De dislocatie van de Frans Halslaan is in een pand uit 1985 gehuisvest. Het gebouw wordt gehuurd door het schoolbestuur. De kwaliteit van dit gebouw is slecht en met name het binnenklimaat is moeilijk te reguleren. De beperkingen van het binnenklimaat zijn terug te zien in de energielasten, die zeer hoog zijn. Ook de onderhoudskosten van dit gebouw zijn hoog. Het gebouw wordt gehuurd.

Volgens de leerlingenprognose neemt het totaal aantal leerlingen van IPS Hilversum de komende jaren toe met 10%. Momenteel wordt gezocht naar een geschikte locatie om de IPS Hilversum als één school te huisvesten.

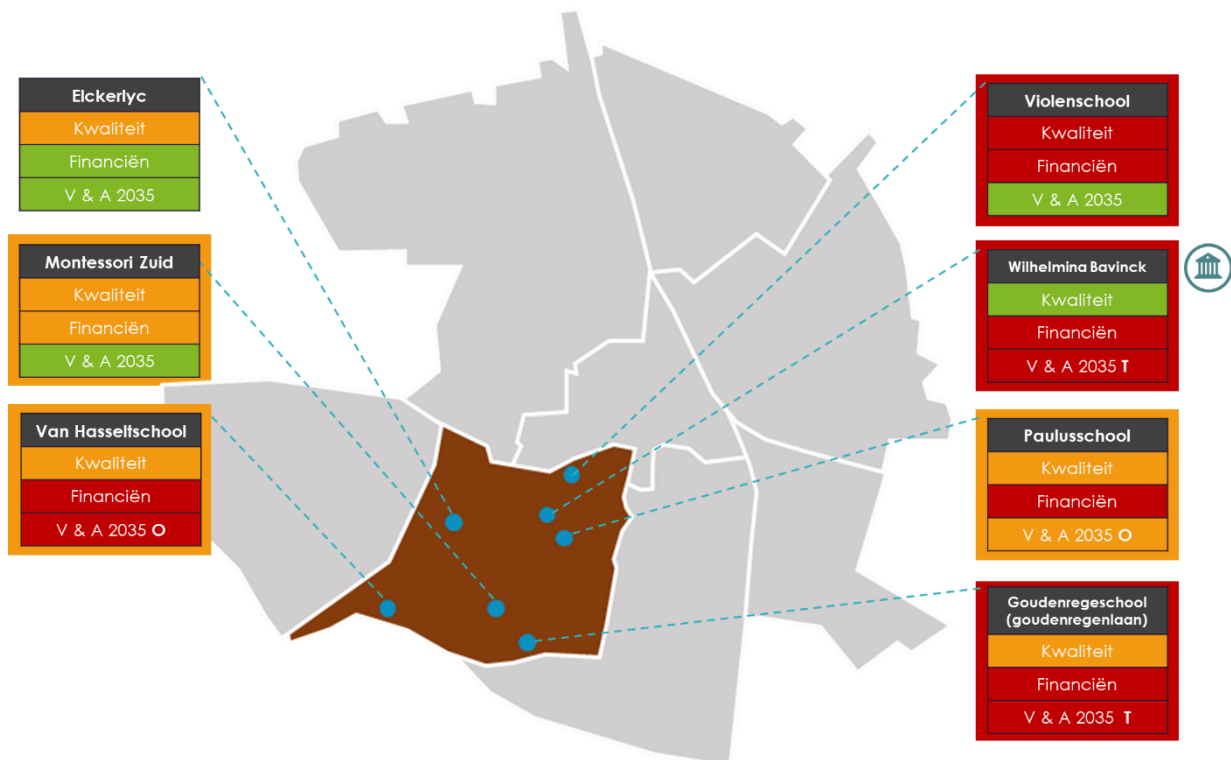
Het schoolbestuur en de gemeente hebben gesprekken gevoerd om IPS Hilversum op de korte termijn op 1 locatie in Hilversum te clusteren. Mogelijk leiden deze plannen er toe dat de overige 3 locaties worden afgestoten. Door vernieuwbouw van de huidige gebouwen op de locatie aan de Rembrandtlaan en de Minckelersstraat, zouden deze gebouwen kunnen dienen als onderwijscapaciteit ten behoeve van andere scholen.

Een bijdrage van de gemeente in het structurele onderhoud van de monumenten waarin een school is gehuisvest, voorziet in de knelpunten die worden ervaren in de exploitatie.

6.7 Basisonderwijs Zuid II

In Hilversum Zuid II zijn de volgende 7 locaties voor basisonderwijs gehuisvest:

School	Adres	Schoolbestuur
Violenschool	Violenstraat 3	STIP Openbaar Basisonderwijs Hilversum
Wilhelminaschool Bavinck	Bosdrift 21	Stichting Proceon voor PCO in het Gooi en omgeving
Paulusschool	Irisstraat 2	Alberdingk Thijm Scholen
Goudenregenschool	Goudenregenlaan 1	STIP Openbaar Basisonderwijs Hilversum
Montessorischool Zuid	J.P. Coenstraat 41	Stichting Hilversumse Montessorischolen
Van Hasseltschool	Banckertlaan 130	Stichting Proceon voor PCO in het Gooi en omgeving
Elckerlyc	Van Hogendorplaan 1a	STIP Openbaar Basisonderwijs Hilversum

Violenschool

De Violenschool is gehuisvest in een schoolgebouw uit 1982. De kwaliteit van het gebouw is slecht. De luchtkwaliteit van het gebouw wordt slecht bevonden en de ventilatieroosters werken onvoldoende. Wegens de veroudering van het gebouw heeft de school regelmatig te maken met lekkages. De onderhoudskosten van het gebouw zijn zeer hoog. Volgens de leerlingenprognose zal het aantal leerlingen de komende jaren met 9% toenemen. De groei van de normatieve ruimtebehoefte leidt niet tot capaciteitsproblemen.

De kwalitatief slechte staat van het gebouw waarin de Violenschool is gehuisvest en de hoge onderhoudslasten, geven aanleiding tot het realiseren van toekomstbestendige huisvesting die voldoet aan de hedendaagse technische en functionele eisen op de korte termijn. Voor dit gebouw zijn de volgende twee varianten denkbaar:

- **Variant vernieuwbouw**
- **Variant nieuwbouw**

Wilhelminaschool Bavinck

De Wilhelminaschool Bavinck is een nevenvestiging van de Wilhelminaschool. De school is gehuisvest in een rijksmonument uit 1922 dat in 2006 is gerenoveerd. De functionaliteit en het binnenklimaat van het gebouw zijn goed. De technische staat heeft wel enkele gebreken. Zo is het voegwerk in de gevel doorweekt en laat het stucwerk los. De exploitatielasten zijn hoog, met name wegens de hoge onderhoudslasten. Volgens de leerlingenprognose blijft het aantal leerlingen van de Wilhelminaschool Bavinck redelijk stabiel. De school heeft momenteel te maken met een capaciteitstekort van circa 170 m² bvo.

De behoefte aan meer onderwijscapaciteit geeft in dit IHP aanleiding tot het oplossen van het capaciteitstekort van de Wilhelminaschool Bavinck op de korte termijn. Voor dit monumentale schoolgebouw zijn de volgende twee varianten denkbaar:

- **Variant inpandige uitbreiding** – gymzaal wordt ingezet als onderwijsruimte
- **Variant verwijzen naar leegstand** – verwijzen naar bijvoorbeeld de Van Hasseltschool

Een bijdrage van de gemeente in het structurele onderhoud van de monumenten voorziet in de knelpunten die worden ervaren in de exploitatie.

Paulusschool

De Paulusschool is gehuisvest in een schoolgebouw uit 1981. De functionaliteit van het schoolgebouw is goed. Het binnenklimaat van het gebouw wordt echter als slecht beoordeeld en ook de technische staat is niet optimaal. Het gebouw is slecht geïsoleerd en de ventilatie functioneert niet naar behoren. Zowel de onderhoudslasten als de energielasten zijn hoger dan de benchmark. Volgens de leerlingenprognose blijft het aantal leerlingen op de Paulusschool redelijk stabiel. Momenteel heeft het gebouw te maken met overcapaciteit.

Naast het schoolgebouw stond het wijkcentrum De Lelie. Dit gebouw is afgebrand in 2017 en er bestaan plannen om een multifunctionele accommodatie te bouwen waar de school ook in kan worden gehuisvest. Een haalbaarheidsonderzoek is opgesteld naar de mogelijkheid voor een samenwerking tussen het buurthuis, opvangorganisatie en de school in de vorm van een multifunctionele accommodatie.

De gemiddelde kwalitatieve staat van het gebouw waarin de Paulusschool is gehuisvest is matig en geeft aanleiding tot het realiseren van toekomstbestendige huisvesting die voldoet aan de hedendaagse eisen op middellange termijn. Voor dit gebouw zijn de volgende twee varianten denkbaar:

- **Variant nieuwbouw** – een combinatie naar nieuwbouw in samenwerking met het buurthuis en opvang is onderzocht en wordt verder uitgewerkt.
- **Variant vernieuwbouw**

Goudenregenschool

De hoofdlocatie van de Goudenregenschool is gehuisvest in een gebouw uit 1959. Het gebouw is twee keer uitgebreid, in 1980 en 2002. De kwaliteit van de gebouwdelen uit 1959 en 1980 is matig. Deze gebouwdelen zijn voorzien van enkel glas en het binnenklimaat is slecht te regelen. De onderhoudskosten van het gebouw zijn hoog. Volgens de leerlingenprognose blijft het aantal leerlingen op de Goudenregenschool stabiel. De school heeft momenteel echter te maken met een capaciteitstekort van circa 150 m² bvo. Dit tekort wordt op dit moment enigszins opgelost door middel van tijdelijke huisvesting van 100 m² bvo.

De behoefte aan meer onderwijscapaciteit geeft in dit IHP aanleiding tot het oplossen van het capaciteitstekort van de Goudenregenschool op de korte termijn. Het oplossen van het kwaliteitsprobleem is op de middellange termijn. Voor dit schoolgebouw zijn de volgende varianten denkbaar:

- **Variant vernieuwbouw en uithuizen opvangorganisatie** – school kan het lokaal waar de opvangorganisatie gebruik van maakt op de korte termijn weer gebruiken als onderwijscapaciteit en vernieuwbouw op de middellange termijn
- **Variant vernieuwbouw en uitbreiding** – uitbreiding op de korte termijn en vernieuwbouw op de middellange termijn.
- **Variant vernieuwbouw en verwijzen naar leegstand** – om het capaciteitstekort op te lossen is verwijzing naar leegstand bijvoorbeeld naar de Van Hasseltschool of Violenschool mogelijk. Daarnaast is er sprake van vernieuwbouw op de middellange termijn.

Montessorischool Zuid

Het schoolgebouw waarin de Montessorischool Zuid is gehuisvest, is gebouwd in 1981. Het schoolgebouw is twee keer uitgebreid. In 1999 zijn 5 lokalen bijgebouwd en in 2011 zijn 2 lokalen bovenop het bestaande gebouw geplaatst. De functionaliteit van het gebouw wordt als redelijk beschouwd. De ruimten zijn flexibel in het gebruik. In het oudste deel van het gebouw heeft de school te maken met (klimaat)technische beperkingen. Het klimaat is moeilijk te beheersen en de ventilatie in het gebouw is slecht. Volgens de leerlingenprognose blijft het aantal leerlingen op de school stabiel. De normatieve ruimtebehoefte van de leerlingen leidt momenteel niet tot capaciteitsvraagstukken.

De gemiddeld kwalitatief matige staat van het gebouw, waarbij de oude gebouwdelen in slechte staat zijn, geeft aanleiding tot het realiseren van toekomstbestendige huisvesting die voldoet aan de hedendaagse eisen op de middellange termijn. Voor dit gebouw is het voorstel daarmee 'vernieuwbouw'.

Van Hasseltschool

De Van Hasseltschool is gehuisvest in een schoolgebouw uit 1965. In 2012 heeft een verbouwing plaatsgevonden waardoor de Brede school Zuid tot stand kwam waarin de Van Hasseltschool, de Savornin Lohmanschool (voortgezet onderwijs) en een kinderopvangorganisatie worden gehuisvest. De kwaliteit van het gebouw waarvan de Van Hasseltschool gebruik maakt, wordt als redelijk beoordeeld. Het binnenklimaat van het gebouw is goed. De functionaliteit wordt als matig beschouwd. Het is een klassiek gebouw met een lange gang, waarbij aan één zijde lokalen zijn geplaatst. De onderhoudskosten van het gebouw zijn hoog en er is een achterstand op het onderhoud. Volgens de leerlingenprognose blijft het aantal leerlingen de komende jaren stabiel. Het gebouw heeft op dit moment te maken met een ruimteoverschot van ruim 400 m².

De kwalitatief redelijke staat van het gebouw waarin de Van Hasseltschool is gehuisvest, samen met de aanwezige overcapaciteit, geeft aanleiding tot het realiseren van toekomstbestendige huisvesting die voldoet aan de hedendaagse eisen op de middellange termijn. Voor dit gebouw zijn de volgende twee varianten denkbaar:

- **Variant vernieuwbouw** – in combinatie met de Savornin Lohmanschool (voortgezet onderwijs)
- **Variant nieuwbouw** – mogelijk in combinatie met de Savornin Lohmanschool (voortgezet onderwijs) op de huidige locatie of met eventueel een andere school op een nader te bepalen locatie.

Elckerlyc

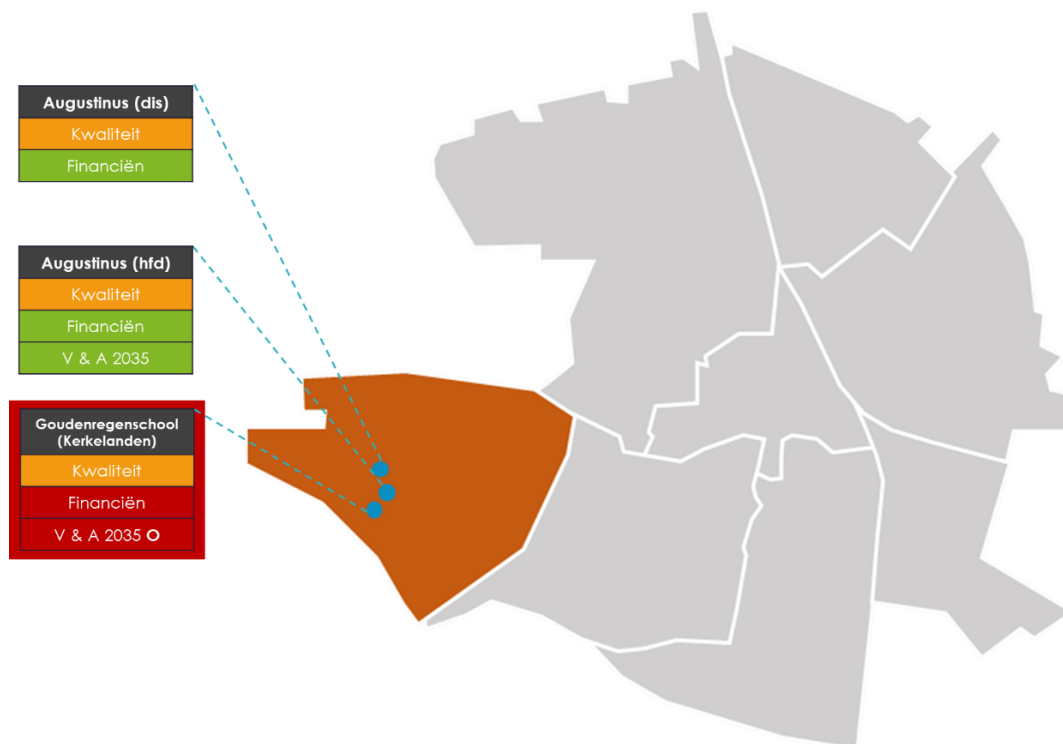
De Elckerlyc is gehuisvest in een schoolgebouw uit 1998. De staat van het gebouw wordt als redelijk beoordeeld. De ventilatie en temperatuur in het gebouw zijn echter slecht te reguleren. De onderhoudslasten en energielasten van het gebouw zijn laag. Volgens de leerlingenprognose blijft het aantal leerlingen op de school stabiel en heeft de school niet te maken met capaciteitsproblemen.

In het kader van dit IHP zijn geen ingrepen voor het schoolgebouw van de Elckerlyc benodigd. Het voorstel voor dit gebouw is daarmee 'in stand houden' en verduurzamen.

6.8 Basisonderwijs Zuidwest

In de wijk Hilversum Zuidwest zijn de volgende 3 locaties voor basisonderwijs gehuisvest:

School	Adres	Schoolbestuur
Goudenregenschool, locatie Kerkelanden	Augustinushof 59	STIP Openbaar Basisonderwijs Hilversum
Augustinusschool, hoofdlocatie	Kloosterlaan 11	Alberdingk Thijm Scholen
Augustinusschool, dislocatie	Kloosterlaan 9	Alberdingk Thijm Scholen

Goudenregenschool, locatie Kerkelanden

De Goudenregenschool op de locatie Kerkelanden is gehuisvest in een schoolgebouw uit 1968. In 2008 heeft een uitbreiding plaatsgevonden waarbij 2 lokalen zijn bijgebouwd. De kwaliteit van de uitbreiding wordt goed beoordeeld. Echter, het oude bouwdeel wordt minder goed beoordeeld en met name de temperatuur is moeilijk te reguleren in het gebouw wegens het enkel glas. Ook geeft het schoolbestuur aan dat het dak kwetsbaar is waardoor de school relatief vaak te maken heeft met lekkages en dat de fundering van de aanbouw in slechte staat verkeert wegens verkeerde afwatering bij de realisatie. De onderhoudskosten zijn dan ook hoog. Volgens de leerlingenprognose wordt verwacht dat het aantal leerlingen rond de 90–95 leerlingen blijft. Het gebouw heeft momenteel een capaciteitsoverschot van ruim 500 m² bvo.

De kwalitatief matige staat van het gebouw waarin de Goudenregenschool locatie Kerkelanden is gehuisvest en de structurele overcapaciteit, geeft aanleiding tot het realiseren van toekomstbestendige huisvesting op de korte termijn die voldoet aan de hedendaagse eisen en die passend is voor het aantal leerlingen. Mogelijk in combinatie met de Augustinusschool en C. Hummelingschool. Voor dit gebouw zijn de volgende varianten denkbaar:

- **Variant vernieuwbouw**
- **Variant vernieuwbouw en uitbreiding** – uitbreiding mogelijk ten behoeve van Goudenregenschool Kerkelanden, Augustinusschool en C. Hummelingschool (SBO).
- **Variant nieuwbouw** – mogelijk in combinatie met nieuwbouw Augustinusschool en C. Hummelingschool. De locatie is nader te bepalen. De huidige locatie kan eventueel worden afgestoten.

Augustinusschool (hoofdlocatie Kloosterlaan 11 en dislocatie Kloosterlaan 9)

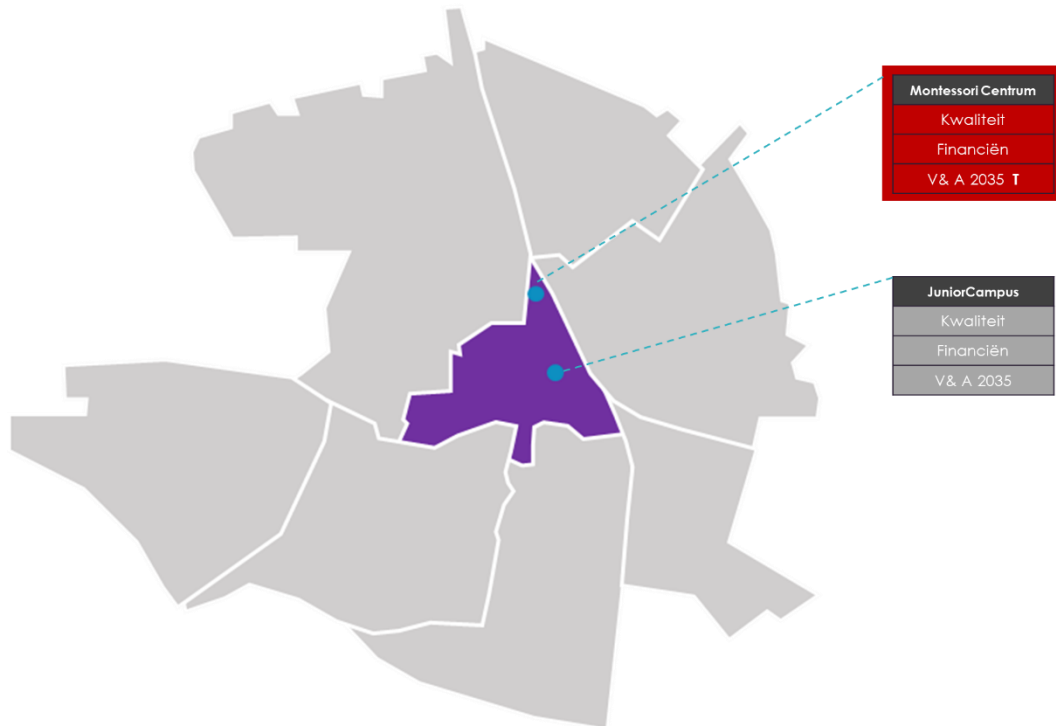
De Augustinusschool is gehuisvest in 2 gebouwen die op hetzelfde terrein staan. Beide gebouwen komen uit 1970. De hoofdlocatie is in 2009 uitgebreid met een lokaal. Op de dislocatie worden de kleutergroepen gehuisvest. De kwaliteit van beide gebouwen is matig. Met name de slechte isolatie zorgt er voor dat de temperatuur moeilijk te reguleren is. De onderhoudslasten van de beide gebouwen zijn laag. Volgens de leerlingenprognose zal de lichtelijke groei van het aantal leerlingen niet leiden tot capaciteitsproblemen. Het schoolbestuur heeft aangegeven te willen onderzoeken of een mogelijke combinatie met de Goudenregenschool Kerkelanden en de C. Hummelingschool interessant is vanwege samenwerkingskansen en het vrijspelen van onderwijslocaties.

De kwaliteit en capaciteit van het gebouw geven geen directe aanleiding om het gebouw te vervangen, echter wanneer gezamenlijke plannen met de Goudenregenschool en C. Hummelingschool doorzetten, kan er sprake zijn van nieuwe huisvesting voor de Augustinusschool:

- **Variant in stand houden** – in het geval wordt gekozen om enkel de Goudenregenschool Kerkelanden te vernieuwen.
- **Variant vernieuwbouw en uitbreiding van de Goudenregenschool Kerkelanden** – ten behoeve van het huisvesten van de Augustinusschool en de C. Hummelingschool. De huidige gebouwen van de Augustinusschool kunnen worden afgestoten.
- **Variant nieuwbouw** – ten behoeve van de Goudenregenschool Kerkelanden. Mogelijk in combinatie met Augustinusschool en C. Hummelingschool. De locatie is nader te bepalen. De huidige gebouwen van de Augustinusschool kunnen eventueel worden afgestoten.

6.9 Basisonderwijs Centrum

School	Adres	Schoolbestuur
Montessorischool Centrum	Naarderstraat 100	Stichting Hilversumse Montessorischolen
JuniorCampus	Prins Bernhardstraat 160	Alberdingk Thijm Scholen

Montessorischool Centrum

De Montessorischool is een school met een bovenwijkse functie en is sinds 1990 gehuisvest op een locatie in het centrum van Hilversum. Het schoolgebouw komt uit het jaar 1986 en is in 2012 uitgebreid. Het oude gebouwdeel is kwalitatief niet meer op orde. De technische staat wordt als slecht beoordeeld. Het gebouw is voorzien van enkel glas, de klimaatbeheersing is slecht en de school heeft regelmatig te maken met lekkages. Ook de functionaliteit van het gebouw is matig en het gebouw ondersteunt onvoldoende het onderwijsconcept van de school. De onderhoudskosten van € 112,- per m² bvo zijn vele malen hoger dan de benchmark van € 34,- per m² bvo. De school heeft tevens te maken met een capaciteitstekort en verwacht wordt dat dit tekort de komende tijd nog verder toeneemt wegens de groei van het aantal leerlingen.

De school is gelegen aan het rand van het centrum aan drukke uitvalswegen en op een perceel dat geheel is omringd door grondeigendom van derden. Voor kiss-en-ride en parkeren wordt een stuk grond gehuurd van deze derde partij.

Het belang is om de school zodanig te huisvesten dat er geen afhankelijkheid is van een derde partij. Grondruil en (wijziging van) het bestemmingsplan is op de huidige locatie de enige mogelijkheid om tot een werkbare oplossing te komen. Dit is een complex proces. Ondanks dat dit niet de snelst te realiseren oplossing is, zal worden gewerkt om deze mogelijkheid te onderzoeken, ook vanuit de behoefte aan spreiding van onderwijs.

De kwalitatief slechte staat van de gebouwen, de hoge onderhoudslasten en de groei van het aantal leerlingen van de Montessorischool locatie centrum, geven aanleiding tot het realiseren van toekomstbestendige huisvesting op de korte termijn die voldoet aan de hedendaagse eisen en passend is voor het aantal leerlingen. Voor dit gebouw zijn de volgende twee varianten denkbaar:

- **Variant nieuwbouw** – mogelijk op de huidige locatie (door middel van grondruil) of één van de locaties die vrijkomen.
- **Variant vernieuwbouw en (in pandige) uitbreiding** – waarbij mogelijk de gymzaal kan worden ingezet als onderwijsruimte.

JuniorCampus

De JuniorCampus is gehuisvest in het voormalige pand van het Aloysius College en is in eigendom van Stichting Alberdingk Thijm Activa. In opdracht van Alberdingk Thijm scholen is het schoolgebouw geheel gerenoveerd en gerestaureerd. De school valt onder hetzelfde brinnummer als de IGBO Kindercampus en de KinderCampus. De JuniorCampus heeft een leerlingenprognose samen met de KinderCampus. De JuniorCampus groeit snel en heeft inmiddels 92 leerlingen. Het is van belang de groei in de gaten te houden.

De gemeente voorziet tot op heden niet in de huisvesting van de school, maar heeft hier wel een huisvestingsverplichting toe. Op de korte termijn zijn voor de JuniorCampus de volgende varianten denkbaar:

- **Variant gebruiksvergoeding betalen aan de eigenaar**
- **Variant huisvesten school in een bestaand schoolgebouw**
- **Variant nieuwbouw**

Deel II – Voortgezet onderwijs

Het IHP borgt huisvesting voor alle leerlingen in het voortgezet onderwijs in de gemeente Hilversum. In de oplossingsrichtingen wordt de kwaliteit en kwantiteit voor in totaal 8.864 leerlingen op orde gebracht. In de oplossingsrichtingen is oog voor het behouden en versterken van het bestaande diverse onderwijsaanbod. De vier aanwezige besturen spannen zich optimaal in voor het verwezenlijken van keuzevrijheid voor de leerlingen en ouders. Samenwerking en onderling overleg over het behoud van de aanwezige diversiteit is hierbij een voorwaarde. Een andere voorwaarde voor het behouden en versterken van het diverse onderwijsaanbod is het realiseren van een solide onderwijscapaciteit voor iedere school. Het standpunt van de gemeente hierin is dat vastgoed van derden niet tot de onderwijscapaciteit wordt beschouwd, de gemeente heeft hier immers geen zeggenschap over. Omdat schommelingen over de jaren tussen de verschillende scholen in het voortgezet onderwijs zich moeilijk laten voorspellen, is het uitgangspunt in dit IHP dat de kwaliteit en de ruimtebehoefte op dit moment op orde gemaakt wordt voor iedere individuele school, waarbij iedere school zijn 'eigen problematiek' kent die opgelost moet worden. Dit is opgenomen in de oplossingsrichtingen per school (zie de volgende paragraaf). Bij schommelingen wordt er van de schoolbesturen gevraagd om in gesprek te gaan en samen te werken om de aanwezige onderwijscapaciteit duurzaam en toekomstbestendig te benutten en de schaarse financiële middelen niet te benutten voor het creëren van capaciteit, ten koste van de diverse andere opgaven die in dit IHP zijn opgenomen. Afspraken om te komen tot efficiënt ruimtegebruik worden in een gezamenlijkheid nader uitgewerkt door de schoolbesturen en de gemeente.

Er is één zorgpunt tussen de vier aanwezige VO schoolbesturen. Het betreft het opvangen van (onvoorziene) pieken in het leerlingenaantal, in relatie tot de inzet van het vastgoed in eigendom van AT scholen en de inzet van haar eigen vastgoed in zijn algemeenheid. Daarom is de afspraak dat hierbij wordt opgenomen wat de intentie van AT scholen is betreffende de inzet van het vastgoed in haar eigendom. De intentie van AT scholen is om het vastgoed dat zij in eigendom heeft enkel tijdelijk in te zetten om pieken in het aantal leerlingen op te vangen, tijdelijke huisvesting en te benutten voor o.a. het bestuursbureau van AT scholen.

Capaciteitsuitbreiding 'overige leerlingen'

Daarnaast wordt op termijn een groei verwacht van het totale aantal VO-leerlingen, waarvoor ook huisvesting beschikbaar dient te zijn. Om de onderwijscapaciteit duurzaam en toekomstbestendig te kunnen inzetten zullen de schoolbesturen in het vervolg op dit IHP samen werken aan en nader uitwerken hoe en waar deze benodigde capaciteit gerealiseerd dient te worden, al dan niet in combinatie met huisvestingsscenario's die zijn opgenomen in dit IHP. In dit IHP is voor deze 'overige leerlingen' daarom een capaciteitsuitbreiding opgenomen, indien dit noodzakelijk is. Er is echter nog niet omschreven hoe dit wordt vormgegeven (qua locatie, invulling, koppeling met andere scenario's e.a.). Zodoende borgen we met dit IHP dat alle leerlingen terecht kunnen op de VO-scholen en, om dit te realiseren, ook de financiële middelen inzichtelijk zijn. En kunnen de schoolbesturen in de komende jaren werken aan een gezamenlijk plan, in onderlinge samenhang, voor de 'overige leerlingen', waarbij de totale aanwezige onderwijscapaciteit binnen het voortgezet onderwijs zo optimaal mogelijk wordt gebruikt en de huidige verwijsafstanden voor het voortgezet onderwijs worden losgelaten en dit onderdeel uitmaakt van de gezamenlijke oplossing.

Capaciteit overige leerlingen

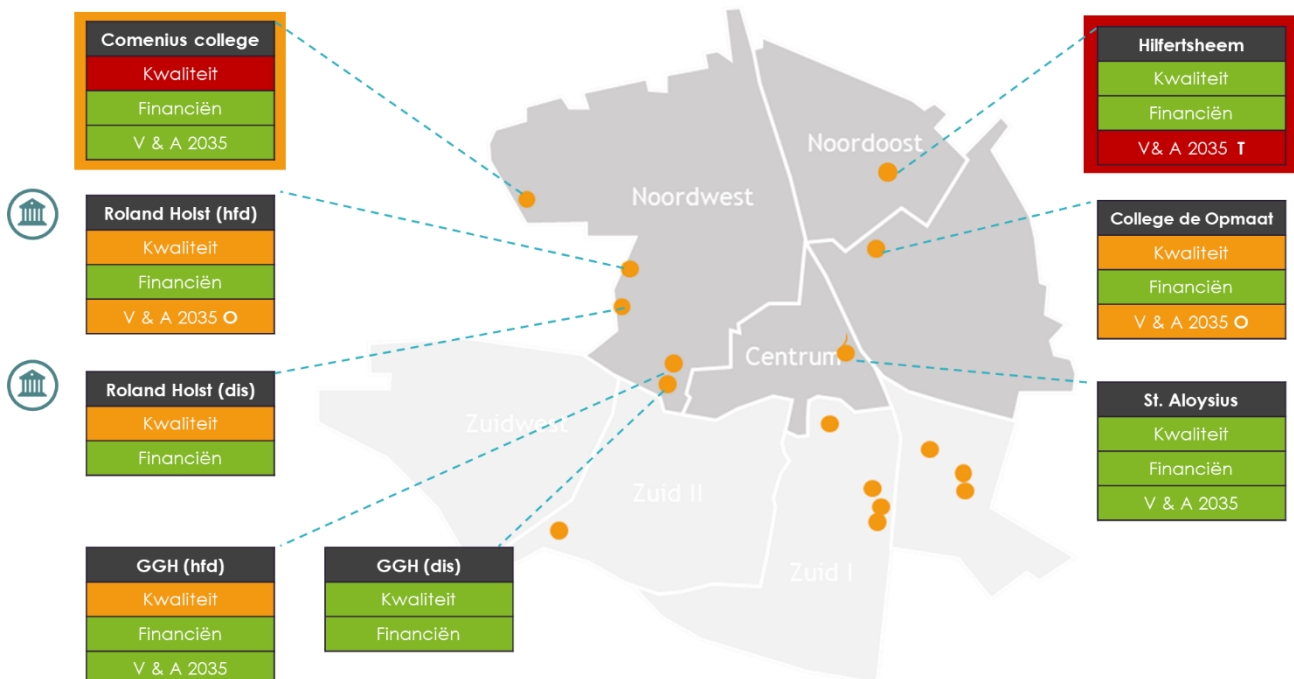
Voor het op orde brengen van de capaciteit voor het totaal aantal leerlingen in het VO zijn twee varianten denkbaar:

- **Variant verwijzen naar leegstand** – leegstand in de huidige VO scholen of nabij gelegen basisscholen.
- **Variant nieuwbouw** – nieuwbouw van 880 m² bvo, ten behoeve van 150 leerlingen op basis van de huidige prognose.

6.10 Voortgezet onderwijs Noord

School	Adres	Schoolbestuur
Comenius College	Bisonlaan 1	Stichting voor Christelijk Voortgezet Onderwijs in het Gooi
A. Roland Holst College, hoofdlocatie	Jonkerweg 31	Stichting Gooise Scholen Federatie
A. Roland Holst College, dislocatie	Schuttersweg 26	Stichting Gooise Scholen Federatie
Gemeentelijk Gymnasium, hoofdlocatie	Vaartweg 54	Stichting Gemeentelijk Gymnasium Hilversum
Gemeentelijk Gymnasium, dislocatie	Badhuislaan 10A	Stichting Gemeentelijk Gymnasium Hilversum
Hilfertsheem College	Lieven de Keylaan 58	Stichting voor Christelijk Voortgezet Onderwijs in het Gooi
College de Opmaat	Lareneweg 127	Stichting voor Christelijk Voortgezet Onderwijs in het Gooi
St. Aloysius College	Schapenkamp	Alberdingk Thijm Scholen

Comenius College

Het gebouw waar het Comenius College is gehuisvest, is gerealiseerd in 1967, uitgebreid in 2010 en in 2011 gedeeltelijk gerenoveerd. Met name de kwaliteit van het bouwdeel uit 1967 is slecht. Betonrot tast de gevel aan. De investeringen die de afgelopen jaren zijn gedaan hebben dit probleem niet verholpen. De exploitatielasten van het gebouw liggen lager dan het landelijk gemiddelde. De verwachting is dat het leerlingaantal de komende jaren licht zal dalen. De beschikbare capaciteit is echter voor de komende jaren passend. Gezien de recente uitbreiding, gedeeltelijke renovatie en de passende capaciteit is er geen huisvestingsscenario opgenomen in dit IHP.

Wegens de recente renovatie en uitbreiding en de passende capaciteit is het voorstel voor het gebouw van het Comenius College 'in stand houden' en verduurzamen.

A. Roland Holst College (hoofdlocatie Jonkerweg en dislocatie Schuttersweg)

Het gebouw aan de Jonkerweg betreft de hoofdlocatie van het Adriaan Roland Holst College. Dit gemeentelijk monument is gerealiseerd in 1903. In 1990 is het grotendeels afgebrand, waarna het in 1993 heropgebouwd is. In 1995 heeft een uitbreiding plaatsgevonden. De kwaliteit van met name de installaties en het binnenklimaat is slecht. De temperatuur is slecht te reguleren en op de bovenste verdiepingen wordt het 's zomers dusdanig warm dat er geen les gegeven kan worden. De functionele kwaliteit is matig. Het gebouw past niet meer automatisch bij de wensen van deze tijd. Aan de Schuttersweg bevindt zich de dislocatie van het Roland Holst College. Dit gebouw is tevens een gemeentelijk monument. Het gebouw is gerealiseerd in 1913 en door de jaren heen in 1921, 1927 en 1965 uitgebreid. Ook voor dit gebouw geldt dat de kwaliteit matig is en het gebouw is verouderd. Op onderdelen, zoals de installaties, de pauzeruimte en de ventilatie wordt het gebouw slecht beoordeeld. Voor beide locaties staat de school voor een verduurzamingsopgave die door de monumentale status van beide panden wordt bemoeilijkt wordt. De afgelopen jaren heeft het bestuur zelf veel geïnvesteerd in het verduurzamen en verbeteren van het binnenklimaat van beide locaties. De onderhoudslasten van de panden zijn, op basis van de meerjarenonderhoudsplannen, hoog. De school is momenteel bezig met het uitvoeren van onderhoud en heeft hiertoe reeds bekostiging van de gemeente beschikbaar gesteld gekregen, wat, passend bij het voorstel in dit IHP om een bijdrage voor het structureel onderhoud aan monumenten te leveren, kan worden ingezet.

Het leerlingaantal zal volgens de prognose de komende jaren lichtelijk afnemen. De huidige normatieve leegstand (van beide locaties) neemt daarmee toe.

De monumentale status van beide gebouwen van het A. Roland Holst College maakt dat het voorstel voor dit gebouw voor de komende jaren 'in stand houden' en verduurzamen is.

Een bijdrage van de gemeente in het structurele onderhoud van de monumenten voorziet in de knelpunten die worden ervaren in de exploitatie.

Gemeentelijk Gymnasium (hoofdlocatie Vaartweg en dislocatie Badhuislaan)

Het Gemeentelijk Gymnasium aan de Vaartweg betreft de hoofdlocatie. Het gebouw uit 1966 heeft in 2001 en 2002 een levensduurverlengende renovatie ondergaan. De kwaliteit van het gebouw staat er sindsdien weer goed bij, met uitzondering van het binnenklimaat. De regulering van de temperatuur in de lokalen vraagt om aandacht. De exploitatielasten van het gebouw zijn gemiddeld. Met name de energielasten van het gebouw zijn hoger dan het landelijk gemiddelde. De leeftijd van het gebouw heeft in 2042 zijn normatieve functionele levensduur bereikt. Het gebouw aan de Vaartweg is een goed voorbeeld van een gebouw dat over 4 jaar bij de actualisatie van het IHP opnieuw moet worden bekeken om af te wegen of deze al moet worden toegevoegd aan de meerjarenplanning. In 2028 komt het gebouw bij de actualisatie van het IHP in beeld voor deze meerjarenplanning. De locatie van het Gemeentelijke Gymnasium aan de Badhuislaan betreft een dislocatie. Het gebouw is gerealiseerd in 1962 en heeft in 2012 een renovatie ondergaan. Zowel de technische staat, functionaliteit en het binnenklimaat worden door het schoolbestuur als goed ervaren. Er zijn weinig klachten over het gebouw. Ook de exploitatiekosten zijn goed en conform het landelijk gemiddelde. De verwachting is dat het aantal leerlingen de komende jaren licht zal dalen.

De beide gebouwen zijn toekomstbestendig. Het voorstel voor de gebouwen van het Gemeentelijk Gymnasium is daarmee 'in stand houden' en verduurzamen.

Hilfertsheem College

Het Hilfertsheem College is gevestigd in een nieuw gebouw samen met de Da Costaschool (BO). Het gebouw uit 2016 verkeert in nieuwstaat. Er zijn dan ook geen technische gebreken en functioneel past het gebouw bij de wensen vanuit het onderwijs. De school biedt onder andere VMBO-techniekonderwijs en zet de komende tijd in op een versterking van dit type onderwijs via het regionale project Sterkt Techniek. Vanwege de installaties en draagkracht is een eventuele uitbreiding ten behoeve van het techniekonderwijs enkel op de

begane grond mogelijk. Het leerlingaantal zal de komende jaren stabiel blijven. Echter, sinds 2017 is een ontwikkeling merkbaar waarbij meer praktijkleerlingen worden aangemeld bij de school. Met deze ontwikkeling neemt het aantal leerlingen niet toe, maar de normatieve ruimtebehoefte wel. Dit heeft nog geen directe invloed op de dagelijkse praktijk. Indien de school in de toekomst meer ruimte nodig blijkt te hebben, kan verkend worden of het gebruik van capaciteit in de Da Costa school mogelijkheden biedt.

Het voorstel is om te onderzoeken of, indien noodzakelijk, op de korte termijn gebruik kan worden gemaakt van ruimten in de Da Costaschool. Het scenario in dit IHP is daarmee 'in stand houden' en verduurzamen.

College de Opmaat

College de Opmaat is een school voor kinderen die moeite hebben in het reguliere voortgezet onderwijs. De kinderen op het College de Opmaat krijgen extra ondersteuning. De school heeft om die reden een regionale aantrekkingskracht. Het gebouw waar de school in is gehuisvest, is gerealiseerd in 2013. Hoewel het een jong gebouw betreft, zijn er veel klachten over de installaties en het binnenklimaat. Momenteel heeft de school te maken met een overcapaciteit van 465 m² bvo. Volgens de leerlingenprognose neemt het aantal leerlingen de komende jaren enigszins af, waardoor het capaciteitsoverschot zou toenemen naar 720 m² bvo. Momenteel maakt De Rebound gebruik van 220 m² bvo.

Het voorstel voor het gebouw van College de Opmaat is 'in stand houden' en verduurzamen.

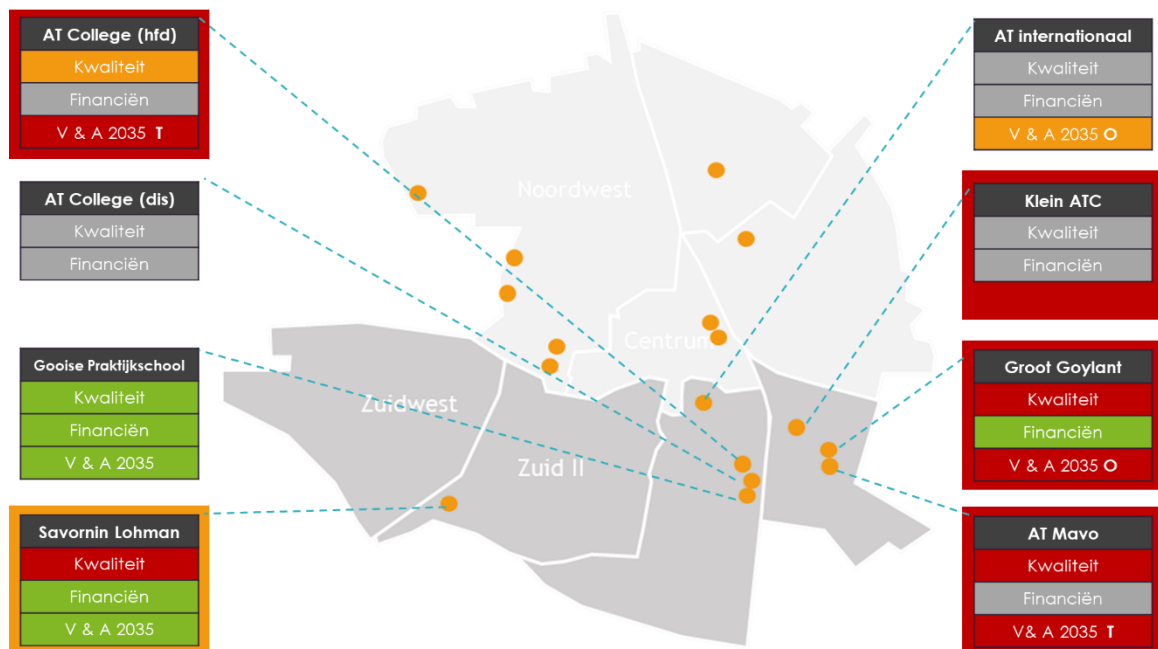
St. Aloysius College

Het gebouw waar het St. Aloysius College is gevestigd is gerealiseerd in 2013. De technische kwaliteit van dit jonge gebouw is goed, er worden nauwelijks gebreken geconstateerd. Ook functioneel voldoet het gebouw aan de wensen vanuit het onderwijs, met als kanttekening dat de pauzeruimte en de facilitaire voorzieningen te gering zijn. De verwachte onderhoudslasten liggen lager dan het landelijk gemiddelde waarmee het een betaalbaar gebouw blijkt. Het leerlingaantal blijft de komende jaren stabiel waarmee de school ook naar de toekomst toe passend gehuisvest is.

Het voorstel voor het gebouw van het St. Aloysius College is 'in stand houden' en verduurzamen.

6.11 Voortgezet onderwijs Zuid

School	Adres	Schoolbestuur
Alberdingk Thijm College, hoofdlocatie	Laapersveld 5, 9 en 11	Alberdingk Thijm Scholen
Alberdingk Thijm College, dislocatie	Laapersveld 13	Alberdingk Thijm Scholen
Alberdingk Thijm College, Klein ATC, dislocatie	Peter Planciusplein 10	Alberdingk Thijm Scholen
Gooise Praktijkschool	Laapersboog 5	Stichting Gooise Scholen Federatie
De Savornin Lohmanschool	Van Ghentlaan 51	Stichting voor Christelijk Voortgezet Onderwijs in het Gooi
Groot Goylant	Van Linschotenlaan 501	Alberdingk Thijm Scholen
Alberdingk Thijm Mavo	Van Linschotenlaan 503	Alberdingk Thijm Scholen
Alberdingk Thijm Internationale School	Emmastraat 56	Alberdingk Thijm Scholen

Alberdingk Thijm College (hoofdlocatie Laapersveld, dislocaties Laapersveld en Klein ATC)

Het Alberdingk Thijm College beschikt momenteel over 3 verschillende locaties. De hoofdlocatie bevindt zich aan het Laapersveld 5. Dit gebouw is gerealiseerd in 1972 en voorzien van een losse uitbreiding op het plein in 2006. De technische kwaliteit van het gebouw is slecht, het gebouw is verouderd. Ook past het gebouw functioneel niet bij nieuwe vormen van onderwijs en is het schoolplein te klein voor de hoeveelheid leerlingen. Tevens zijn er veel klachten over het binnenklimaat. Naast de hoofdlocatie heeft het schoolbestuur 2 dislocaties gerealiseerd om de toestroom aan leerlingen op te kunnen vangen. De dislocaties betreffen het gebouw aan Laapersveld 13 en Klein ATC aan het Peter Planciusplein. Beide locaties zijn in eigendom van Alberdingk Thijm Scholen.

Het leerlingaantal zal de komende jaren toenemen. Aangezien 2 gebouwen (de beide dislocaties) niet door de gemeente ter beschikking zijn gesteld, is het noodzakelijk om de permanente capaciteit op orde te brengen voor de aanwezige leerlingen. Op basis van de meest recente oktobertelling wordt een grotere

groei ten opzichte van de huidige prognoses verwacht. Het is belangrijk om de ontwikkelingen te monitoren in relatie tot de opgave voor de 'overige leerlingen'.

Capaciteit en gebouwkwaliteit vragen de aandacht. Voor een toekomstbestendige oplossing is het voorstel vernieuwbouw en uitbreiding van de hoofdlocatie, ten behoeve van 1.650 leerlingen. De uitbreiding heeft hierbij een hoge urgentie en vernieuwbouw kan op de middellange termijn plaatsvinden.

Zodra de uitbreiding gerealiseerd is, worden de dislocaties aan het Laapersveld 13 en Peter Planciusplein niet meer door de gemeente bekostigd. Het is de doelstelling van AT scholen om haar eigen vastgoed in te zetten om onvoorziene pieken in het leerling aantal op te vangen, tijdelijke huisvesting en het huisvesten van het bestuursbureau.

Gooise Praktijkschool

De Gooise Praktijkschool is gevestigd in een gebouw uit 2012. In 2016 is dit gebouw uitgebreid. De technische staat van het relatief nieuwe pand is goed, er zijn weinig gebreken. Het inregelen van de installaties zorgt echter af en toe voor problemen met het binnenklimaat. Functioneel gezien past het gebouw bij het praktijkonderwijs. De exploitatielasten liggen onder het landelijk gemiddelde wat het gebouw betaalbaar maakt in het gebruik. Het leerlingaantal loopt de komende jaren licht terug. Normatief past de capaciteit van het gebouw bij de toekomstige ruimtebehoefte en is de school passend gehuisvest.

Het voorstel voor het gebouw van de Gooise Praktijkschool is 'in stand houden' en verduurzamen.

De Savornin Lohmanschool

De Savornin Lohmanschool is gehuisvest in Brede school Zuid, samen met de Van Hasselschool (BO) en kinderopvang. De voornemens van het schoolbestuur zijn voornamelijk om kleinschalig onderwijs voor mavo en havo onderbouw te blijven aanbieden. Het gebouw is gerealiseerd in 1967 en in 2012 uitgebreid ten behoeve van de voorzieningen van de brede school. In 2011 heeft het bouwdeel van De Savornin Lohmanschool een renovatie ondergaan met een scope van 10 jaar. Hoewel de school op onderwijskundig vlak verder ontwikkeld is, past het gebouw niet bij het innovatieve karakter van de school. Het gebouw is sterk verouderd en er zijn veel gebreken. De kelder verdieping is afgekeurd voor het permanent huisvesten van leerlingen en er zijn veel problemen met het binnenklimaat. Het is de verwachting dat het leerlingaantal de komende jaren licht afneemt. Qua capaciteit is het gebouw passend bij de ruimtebehoefte, nu en in de toekomst.

De gebouwkwaliteit vormt het grootste aandachtspunt. Tevens heroverweegt de school haar positie binnen de gemeente Hilversum en ziet het bestuur kansen voor nieuwe samenwerkingsvormen. De komende periode neemt het bestuur de tijd om te bepalen wat de meeste meerwaarde voor de kinderen gaat opleveren. Voor een toekomstbestendige oplossing zijn twee varianten op de middellange termijn denkbaar, waarbinnen de verdere samenwerking met het basis- en of voortgezet onderwijs een plek kan krijgen:

- **Variant vernieuwbouw**
- **Variant nieuwbouw**

Groot Goylant

Het gebouw waar het Groot Goylant gehuisvest is, is gerealiseerd in 1968. In 2011 is de aula van het gebouw uitgebreid. Het gebouw is verouderd en de technische en functionele kwaliteit laat te wensen over. Het binnenklimaat vormt daarbij een belangrijk aandachtspunt. Het gebouw is destijds gebouwd als technische VMBO-school voor werktuigbouwkundige installaties. Het huidige onderwijsaanbod vraagt om ruimten van een ander type. Er is sprake van overcapaciteit in het gebouw. Door de nadelige netto-bruto-verhouding is er

tevens veel inefficiënte capaciteit. Hiervoor is reeds fictief bvo vastgesteld. Het leerlingaantal zal de komende jaren licht afnemen. De Mediaschool maakt formeel deel uit van het Groot Goylant. Op de Mediaschool wordt lesgegeven aan jongeren van de klassen 3 en 4 van het VMBO. De school is gehuisvest aan de Prins Bernhardstraat 160. De gemeente voorziet in ruimte voor alle leerlingen op de locatie van het Groot Goylant. Het schoolbestuur kiest er zelf voor om te voorzien in de locatie van de Mediaschool. Bij (ver)nieuwbouw, kan hier gezamenlijk integraal naar worden gekeken.

Het Groot Goylant staat op een groot kavel, nader onderzocht moet worden wat de mogelijkheden zijn bij nieuwbouw van de school, ofwel op deze, of een andere plek, al dan niet samen met de Alberdingk Thijm Mavo.

De gebouwkwaliteit en capaciteit van het schoolgebouw van het Groot Goylant vragen de aandacht. Voor een toekomstbestendige oplossing op de korte termijn zijn twee varianten denkbaar:

- **Variant vernieuwbouw** – de overcapaciteit wordt gesloopt of mogelijk ingezet ten behoeve van andere scholen of maatschappelijke voorzieningen.
- **Variant nieuwbouw** – op huidige of nader te bepalen locatie.

Alberdingk Thijm Mavo

Op het terrein van het Groot Goylant is in de vorm van semipermanente huisvesting onderdak geboden aan de AT Mavo. Dit is in het licht van de identiteit van de school een ongewenste situatie. Daarbij komt dat het gebouw uit 1984 in zeer slechte staat verkeert. Het gebouw beschikt over veel open lesruimten en er zijn weinig voorzieningen. Een ventilatiesysteem ontbreekt, waardoor het binnenklimaat een groot probleem vormt. Het is de verwachting dat het leerlingaantal de komende jaren wat afneemt. Een permanente ruimtevraag voor deze school blijft echter bestaan.

De gebouwkwaliteit en capaciteit van het schoolgebouw van het Alberdingk Thijm Mavo vragen de aandacht. Voor een toekomstbestendige oplossing op de korte termijn zijn drie varianten denkbaar:

- **Variant vernieuwbouw van het Groot Goylant** – de overcapaciteit wordt ingezet ten behoeve van Alberdingk Thijm Mavo.
- **Variant nieuwbouw** – op huidige of nader te bepalen locatie.
- **Variant verhuizen** – naar het gebouw Klein ATC (eigendom schoolbestuur).

Alberdingk Thijm Internationaal

De Internationale school is gevestigd in een monumentaal gebouw dat in eigendom is van Stichting Alberdingk Thijm Activa. Er zijn afspraken tussen Alberdingk Thijm Scholen en de gemeente ten aanzien van de IGVO-leerlingen, de bilinguale leerlingen die hier terecht kunnen en het eigendom. Het gebouw betreft een rijksmonument. In het naastgelegen gebouw aan de Emmastraat 58 is de IGBO Kindercampus gehuisvest, waar Alberdingk Thijm Internationale School ook ruimte gebruikt. Daarnaast wordt een locatie aan de Emmastraat 62 gehuurd. De verwachting is dat het internationaal onderwijs de komende jaren een vlucht neemt en dat het aantal leerlingen zal toenemen. De Metropool Regio Amsterdam heeft hiervoor separate prognoses opgesteld. De reguliere prognoses zijn op dit type onderwijs niet van toepassing. De aanwezige capaciteit is krap volgens de reguliere VO normen. Voor de verwachte groei is extra capaciteit nodig, bij voorkeur aansluitend of in de buurt van de huidige vestiging aan de Emmastraat. Doordat het niet mogelijk was extra leerlingen te plaatsen, is al uitgeweken naar de vestiging van Alberdingk Thijm Scholen in Laren.

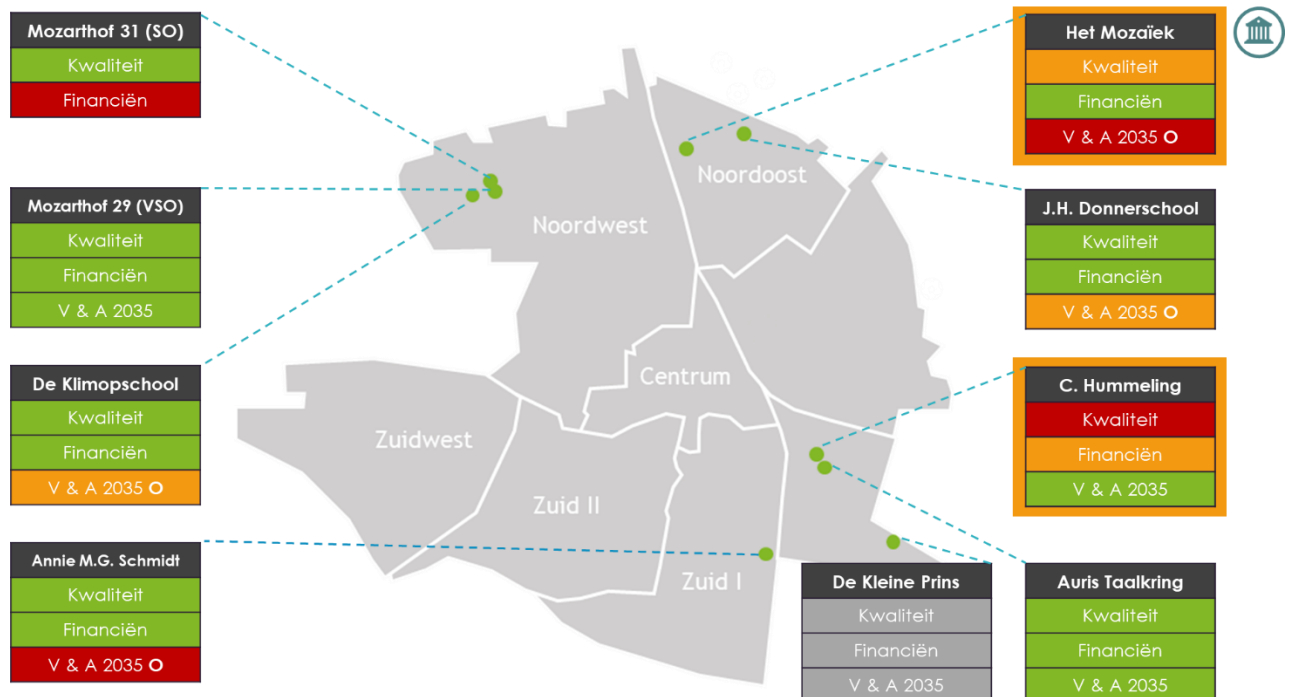
Het verwachte capaciteitstekort van de Internationale School vraagt de aandacht. Voor een toekomstbestendige oplossing dient onderwijscapaciteit te worden geboden. Na het gereed maken van de nieuwbouw van IPS Hilversum komen de locaties aan de Frans Halslaan en de Rembrandtlaan beschikbaar. De Rembrandtlaan kan dienen als extra onderwijscapaciteit voor de Internationale School. De Rembrandtlaan zal daarnaast ook dienen als tijdelijke huisvesting voor renovatie van andere scholen in Hilversum Zuid.

Deel III – (Voortgezet) speciaal onderwijs

De scholen binnen het (voortgezet) speciaal onderwijs hebben een regionale functie. Gemeentebreed worden achtereenvolgens de analyse en oplossingsrichtingen voor de onderstaande schoolgebouwen benoemd.

6.12 (Voortgezet) speciaal onderwijs gemeenteniveau

School	Adres	Schoolbestuur
Mozarthof, hoofdlocatie	Mozartlaan 29	Stichting Mozarthof
Mozarthof, dislocatie	Mozartlaan 31	Stichting Mozarthof
De Klimopschool	Hoflaan 10	Stichting Elan
Annie M.G. Schmidt	Laapersboog 9	Stichting Elan
Het Mozaïek	Van Strijlandstraat 6	Stichting Elan
J.H. Donnerschool	Lopes Diaslaan 2	Stichting J.H. Donnerschool
C. Hummelingschool	Peter Planciusplein 12	Alberdingk Thijm Scholen
Auris Taalkring	Willem Bontekoestraat 32	Stichting Onderwijs Koninklijke Auris Groep
De Kleine Prins	Soestdijkerstraatweg 129C	Stichting voor speciaal onderwijs en voorzieningen De Kleine Prins

Mozarthof (hoofdlocatie Mozartlaan 29 en dislocatie Mozartlaan 31)

De Mozarthof is gevestigd in 2 gebouwen aan de Mozartlaan. Mozartlaan 29 is de hoofdvestiging en huisvest het voorgezet speciaal onderwijs. Het gebouw is gerealiseerd in 2004. De technische en functionele kwaliteit van het gebouw wordt door het schoolbestuur als goed ervaren. Recent is het schoolplein geheel opgeknapt. Met uitzondering van de temperatuur in het gebouw is ook het binnenklimaat goed. De exploitatielasten liggen onder het landelijk gemiddelde, het gebouw is daarmee betaalbaar in gebruik. Het naastgelegen Mozartlaan 31 is de nevenvestiging en biedt huisvesting aan het speciaal onderwijs. Dit gebouw is gerealiseerd in 1965 en heeft recent, in 2017, een renovatie ondergaan. Gemeente en schoolbestuur hebben gezamenlijk geïnvesteerd in het energiezuinig maken van het gebouw. Dit vertaalt zich terug in de lage energielasten. Over de technische en functionele kwaliteit is het schoolbestuur tevreden. Ook over het binnenklimaat zijn geen klachten.

Het is de verwachting dat het aantal leerlingen binnen het VSO afneemt. Daarentegen wordt er een hoge instroom binnen het SO waargenomen. In zijn totaliteit zal het aantal leerlingen licht toenemen de komende jaren. De capaciteit van beide scholen past bij de toekomstige ruimtebehoefte.

Het voorstel voor de beide gebouwen van het Mozarthof is 'in stand houden' en verduurzamen.

De Klimopschool

De Klimop is een school voor (voortgezet) speciaal onderwijs en is gevestigd in een gebouw dat dateert uit 1935. In 2010 is het pand uitgebreid en door een inbreiding heeft het schoolbestuur het bouwdeel uit 1935 gedeeltelijk gerenoveerd. De technische kwaliteit van het gebouw is matig. Met name de schil van het oudste bouwdeel is kwetsbaar. Het schoolbestuur is erg tevreden over de locatie van de school, in een rustige wijk en aan de rand van het bos. Het bestuur is tevens tevreden over de functionaliteit van het schoolgebouw, met als kanttekening dat de lokalen aan de kleine kant zijn. Het binnenklimaat is redelijk. Airco's moeten ervoor zorgen dat het in de zomer niet te warm wordt. De verwachting is dat het leerlingaantal de komende jaren stabiel blijft. Naast het onderwijs is ook het bestuursbureau van Elan gevestigd in het gebouw van de Klimop en maakt een behandelgroep gebruik van onderwijsruimte. De gebouwcapaciteit is daarmee passend bij de behoefte vanuit het onderwijs en het huisvesten van het bestuursbureau.

Het voorstel voor het gebouw van De Klimopschool is 'in stand houden' en verduurzamen.

Annie M.G. Schmidt

De Annie M.G. Schmidt is een school voor speciaal basisonderwijs. Het gebouw waar de school is gevestigd is gerealiseerd in 2011. De technische en functionele kwaliteit van dit relatief jonge gebouw is goed. Er zijn weinig gebreken en het gebouw past bij de wensen vanuit het onderwijs. Ook over het binnenklimaat zijn weinig klachten. De exploitatielasten van het gebouw liggen lager dan het landelijk gemiddelde. Naast het onderwijs maken ook de BSO, diverse initiatieven van het samenwerkingsverband voor taal- en rekenklassen en zorg gebruik van ruimten in het gebouw. De huidige normatieve overcapaciteit wordt niet als dusdanig ervaren. De verwachting is dat het leerlingenaantal de komende jaren stabiel blijft. De school is daarbij ook de komende jaren passend gehuisvest.

Het voorstel voor het gebouw van de Annie M.G. Schmidt is 'in stand houden' en verduurzamen.

Het Mozaïek

Het Mozaïek is een school voor speciaal basisonderwijs. Het gebouw waar Het Mozaïek in is gehuisvest, bestaat uit 2 bouwdelens. Het monumentale deel dateert uit 1973. Dit deel van het gebouw is sterk verouderd en past functioneel gezien niet meer bij de wensen die het onderwijs aan de ruimten stelt. Bovendien kent dit gebouwdeel veel inefficiënte capaciteit. In 2012 is het gemeentelijk monument uitgebreid.

De technische en functionele kwaliteit van dit bouwdeel is goed. De glazen pui aan de pleinzijde vormt een aandachtspunt. Op zonnige dagen warmen de ruimten achter de pui snel op. Momenteel worden er bomen gepland die voor de nodige schaduw zorgen. De onderhoudslasten van de 2 bouwdeelen samen zijn goed. Het leerlingaantal blijft de komende jaren naar, verwachting, stabiel. Normatief gezien kent het gebouw een overcapaciteit. Mede door gebruik door BSO en de inefficiënt ervaren capaciteit van het monumentale bouwdeel wordt dit echter door het schoolbestuur niet zo ervaren.

De kwaliteit van het monumentale bouwdeel van het schoolgebouw van Het Mozaïek vraagt om aandacht. Voor een toekomstbestendige oplossing is het voorstel dit bouwdeel op middellange termijn te vernieuwbouwen.

Een bijdrage van de gemeente in het structurele onderhoud van de monumenten voorziet in de knelpunten die mogelijk worden ervaren in de exploitatie.

J.H. Donnerschool

De J.H. Donnerschool is een school voor speciaal onderwijs. De school is in 2014 in het gebouw getrokken. Voorafgaand aan deze inhuizing is het gebouw, dat dateert uit 1955, gerenoveerd. De technische staat is dan ook goed op orde. In 2019 is het gebouw met 2 lokalen uitgebreid. Het binnenklimaat, en dan met name de temperatuur, vormt 's zomers een probleem. Op zonnige dagen wordt het snel te warm. De school werkt intensief samen met de zorg. Per 1 oktober 2019 is er ruimte voor zorgmedewerkers in het gebouw. De verwachting is dat het aantal leerlingen stabiel blijft, maar dat de problematiek rondom de leerlingen groter wordt waardoor de klassen kleiner worden. De normatieve overcapaciteit wordt daarmee teruggedrongen. De school is de komende jaren passend gehuisvest.

Het voorstel voor het gebouw van de J.H. Donnerschool is 'in stand houden' en verduurzamen.

C. Hummelingschool

De C. Hummelingschool is een school voor speciaal basisonderwijs. Het gebouw waar de C. Hummelingschool is gehuisvest, dateert uit 1970. Het gebouw is technisch verouderd en past functioneel gezien niet meer bij de huidige leerlingpopulatie en het onderwijs. Ook het binnenklimaat vormt een probleem. Het ontbreekt aan ventilatiemogelijkheden en de temperatuur is moeilijk te reguleren. Tevens is het gebouw duur in gebruik door de hoge verwachte onderhoudslasten. Het leerling aantal zal de komende jaren stabiel blijven. De capaciteit van het gebouw past bij de ruimtebehoefte van het onderwijs. Onderzocht wordt of een mogelijke combinatie met de Goudenregenschool Kerkelanden en de Augustinusschool interessant is vanwege samenwerkingskansen en het vrijspelen van onderwijslocaties.

De kwaliteit van het gebouw van de C. Hummelingschool vraagt om aandacht. Voor een toekomstbestendige oplossing op de middellange termijn zijn verschillende varianten mogelijk:

- **Variant vernieuwbouw**
- **Variant vernieuwbouw en uitbreiding van de Goudenregenschool Kerkelanden** – ten behoeve van het huisvesten van de Augustinusschool en de C. Hummelingschool. Het huidige gebouw van de C. Hummelingschool kan worden afgestoten.
- **Variant nieuwbouw** – op een nader te bepalen locatie. Mogelijk wordt hierbij aansluiting en samenwerking gevonden bij de Goudenregenschool Kerkelanden en de Augustinusschool. De locatie is nader te bepalen. De huidige locatie kan eventueel worden afgestoten.

Auris Taalkring

Auris Taalkring is een school voor speciaal onderwijs. De school huurt (bekostigd door de gemeente) momenteel ruimte van Stichting Alberdingk Thijm Activa in het gebouw waar tevens de Kindercampus gevestigd is. Dit gebouw is gerealiseerd in 2014 en in goede staat. De school maakt momenteel gebruik van vier lokalen. De verwachting is dat het leerlingaantal de komende jaren stabiel blijft en de huidige ruimtebehoefte gehandhaafd blijft. De school heeft een regionale functie en is daarmee niet locatiegebonden. De school heeft de wens om gezamenlijk met een andere school gehuisvest te zijn.

Het voorstel voor het gebouw van Auris Taalkring is 'in stand houden' en verduurzamen.

De Kleine Prins

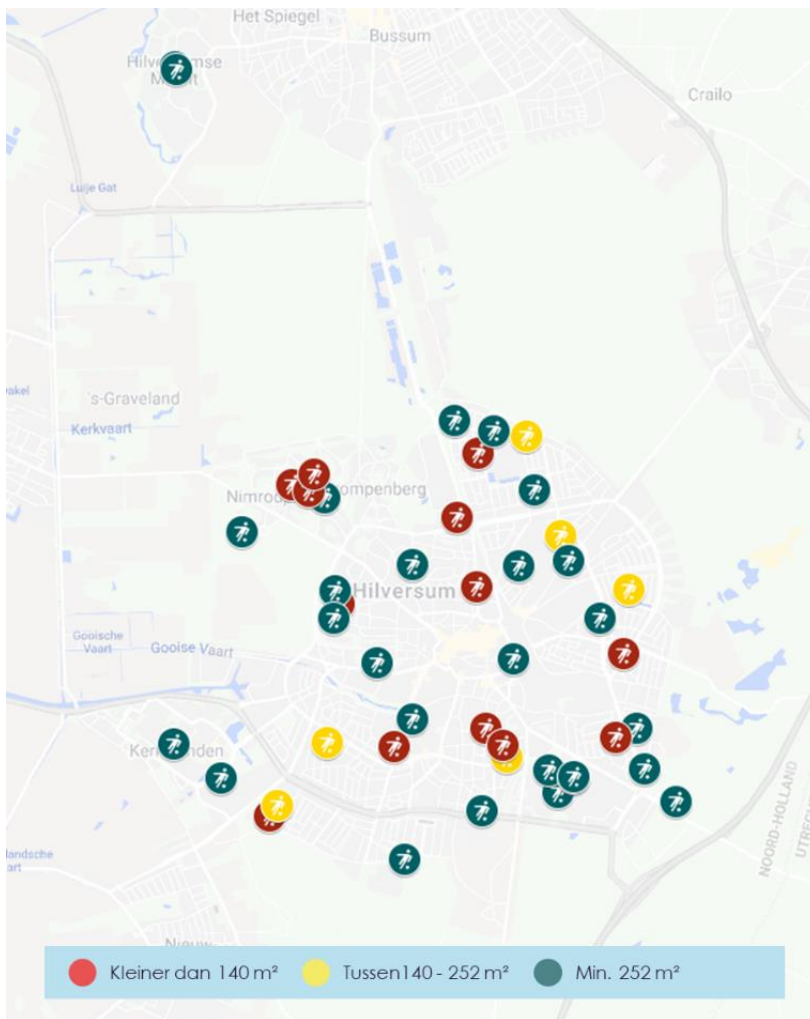
Op de Kleine Prins krijgen leerlingen met een lichamelijke of meervoudige beperking en leerlingen die langdurig ziek zijn, onderwijs, opvoeding en pedagogische begeleiding. Het schoolgebouw is in 2018 gerealiseerd op het terrein van Merem Medische Revalidatie. Het gebouw is in nieuwstaat en is gebouwd naar de wensen die aan het onderwijs en begeleiding van deze specifieke doelgroep voldoet.

Het voorstel voor het gebouw van de Kleine Prins is 'in stand houden' en verduurzamen.

7. Analyse en oplossingsrichtingen sportaccommodaties op clusterniveau

In dit hoofdstuk worden de sportaccommodaties in de gemeente Hilversum die worden gebruikt ten behoeve bewegingsonderwijs behandeld op de volgende aspecten:

- Vraag en aanbod;
- Analyse gymzaal;
- Oplossingsrichtingen.

Vraag en aanbod

Binnen het IHP is onderzocht hoe het aanbod aan bewegingsonderwijs zich verhoudt tot de normatieve behoefte aan klokuren gym, nu en in de toekomst. Per cluster van wijken is gekeken naar het aanbod (uitgedrukt in klokuren gym op basis van het aantal zaaldelen) en de behoefte aan bewegingsonderwijs (uitgedrukt in klokuren gym op basis van de leerlingenprognose). Het gebruik van de sportvoorzieningen door verenigingen is in dit overzicht niet meegenomen. Het in kaart brengen van deze behoefte valt buiten de scope van dit IHP.

Vraag

De huidige normatieve behoefte aan klokuren gym is berekend aan de hand van het aantal leerlingen (1-10-2018). De leerlingenprognoses voor 2035 zijn gehanteerd om de toekomstige normatieve behoefte te berekenen.

De berekeningen van de klokuurbehoefte in dit IHP zijn opgesteld op basis van de volgende informatie:

- Klokuurbehoefte basisonderwijs: prognoses Pronexus juli 2019. Indien het schoolgebouw niet over een speellokaal beschikt is tevens de klokbehoefte vanuit de onderbouw meegenomen. Voor de onderbouw wordt gerekend met 3,75 klokuur per groep;
- Klokuurbehoefte voortgezet onderwijs: prognoses Pronexus juli 2019;
- Klokuurbehoefte (voortgezet) speciaal onderwijs: G4net gemeente, teldatum 1-10-2018.

Aanbod

Voor het primair en (voortgezet) speciaal onderwijs wordt uitgegaan van de wettelijke 26 beschikbare klokuren per zaal(deel) voor volwaardige zalen van minimaal 252 m². Voor het voortgezet onderwijs wordt uitgegaan van 40 beschikbare klokuren per zaal(deel).

In de gemeente Hilversum is er sprake van meerdere gymzalen waarvan de oefenvloer niet voldoet aan de minimale standaardmaat van 252 m². In de meeste gevallen gaat het om gymzalen die zich bevinden in een monument. In het bestaand beleid² heeft de gemeente specifieke beleidsregels opgesteld ten behoeve van het gebruik van deze zalen, te weten:

- Oefenvloeren met een zaalcapaciteit kleiner dan 140 m² zijn beschikbaar voor halve groepen en zijn daarmee 13 uur per week beschikbaar;
- Oefenvloeren met een zaalcapaciteit tussen de 140 m² en 252 m² zijn beschikbaar voor hele groepen van groep 1 t/m 4 (mits het schoolgebouw geen speellokaal heeft voor de groepen 1 en 2). Groepen 5 t/m 8 hebben de mogelijkheid om gebruik te maken van een zaal van 252 m²;
- Oefenvloeren met een zaalcapaciteit van 252 m² zijn 26 uur beschikbaar voor het PO en 40 uur beschikbaar voor het VO;
- Als een schoolgebouw geen speellokaal heeft, wordt de behoefte voor de onderbouw (groep 1 en 2) meegenomen in de normatieve ruimtebehoefte in de klokuurbehoefte van de gymzaal.

Analyse sportaccommodaties

De presentaties van de sportaccommodaties zijn aan de hand van een factsheet in beeld gebracht. De factsheets geven informatie over het bouwjaar, de zaalcapaciteit, de totale capaciteit en de gebruikers vanuit het onderwijs en verenigingen. De factsheets zijn te vinden in het bijlagendocument. Gemeente en schoolbesturen hebben de factsheets gezamenlijk vastgesteld. De factsheets vormen een belangrijke basis en vertrekpunt voor het formuleren van oplossingsrichtingen en huisvestingsplanning voor het bewegingsonderwijs in dit IHP.

Oplossingsrichtingen

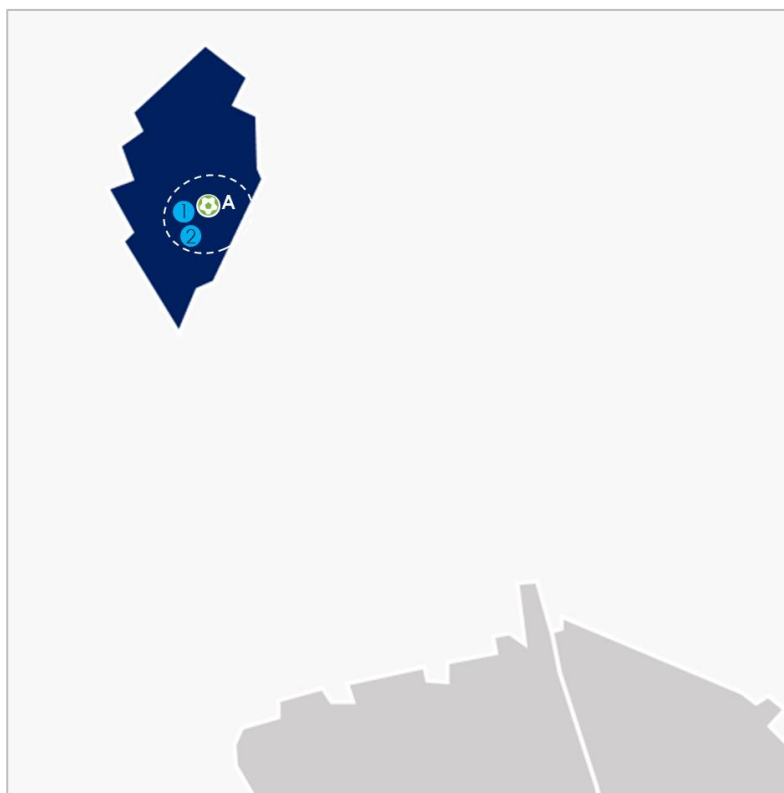
De oplossingsrichtingen voor de sportaccommodaties haken, indien mogelijk, aan op de varianten voor de onderwijsgebouwen. Bij ieder omschreven project (zie hoofdstuk 6), is binnen de wijk gekeken naar de bezetting en staat van de betreffende gymzaal. Indien de kwaliteit van de gymzaal aanleiding geeft tot ingrepen, worden deze hieronder nader omschreven. Het betreft voorstellen bezien vanuit de capaciteit en kwaliteit vanuit het bewegingsonderwijs. In breder verband dient de haalbaarheid van de voorstellen nader onderzocht te worden.

Indien in de oplossingsrichting wordt doorverwezen naar een overcapaciteit elders, dient deze locatie binnen de verwijfsafstanden te vallen zoals opgenomen in de verordening.

² Onderwijshuisvestingsbeleid (OHVB) en -meerjarenplanning 2017-2024, Gemeente Hilversum

7.1 Sportaccommodaties De Meent

	Gymzaal	Adres	Schoolbestuur	Type	Capaciteit oefenvloer (in m ²)
A	Sportzaal De Meent	De Meent 6	Eigenaar: Gemeente Hilversum	-	616

Capaciteit oefenvloer

- Minimaal 252 m²
- Tussen de 252 m² en 140 m²
- Kleiner dan 140 m²

Scholen

- Primair onderwijs
- Voortgezet onderwijs
- (Voortgezet) Speciaal onderwijs

 Clustering van scholen en gymzalen

Sportzaal de Meent

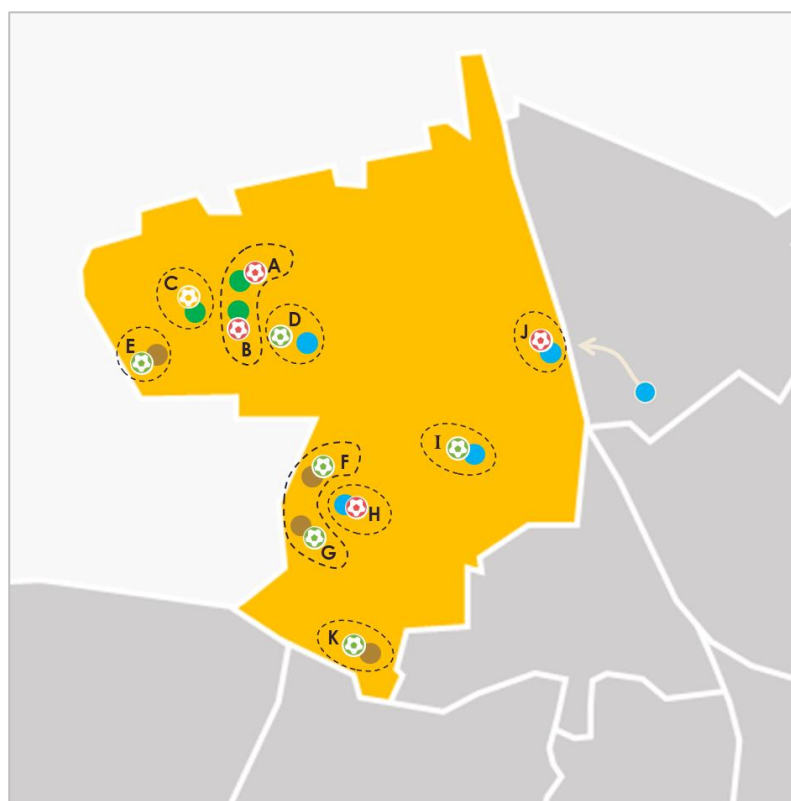
De wijk De Meent beschikt over een sportzaal die is gerealiseerd in 1978. Sportzaal De Meent heeft een zaaldeel met een oefenvloercapaciteit van 616 m² die deelbaar is tot 2 zaaldelen. Momenteel maken De Sterrenwachter en De Gooise Daltonschool gebruik van deze sportzaal. De capaciteit voldoet aan de klokuren van de scholen en heeft een overcapaciteit van 38 klokuren. De ligging van de sportzaal maakt het niet mogelijk om andere scholen gebruik te laten maken van de overcapaciteit.

Het voorstel voor Sportzaal De Meent is 'in stand houden'.

7.2 Sportaccommodaties Noordwest

In de wijk Hilversum Noordwest zijn de volgende gymzalen gehuisvest:

	Gymzaal	Adres	Schoolbestuur	Type	Capaciteit oefenvloer (in m ²)
A	Mozarthof (hoofdlocatie)	Mozartlaan 29	Stichting Mozarthof	VSO	118
B	Mozarthof (dislocatie)	Mozartlaan 31	Stichting Mozarthof	SO	130
C	De Klimopschool	Hoflaan 10	Stichting Elan	VSO	148
D	Godelindeschool	Mozartlaan 8	Godelinde Schoolvereniging	BO	252
E	Comenius College	Bisonlaan 1	Stichting voor Christelijk Voortgezet Onderwijs in het Gooi	VO	252
F	A. Roland Holst College (dubbele gymzaal)	Jonkerweg 20	Gooise Scholen Federatie	VO	252
G	A. Roland Holst College	Schuttersweg 26	Gooise Scholen Federatie	VO	252
H	Vondelschool	Schuttersweg 36	STIP Openbaar Basisonderwijs Hilversum	BO	132
I	Groen van Prinsterer	Dalweg 11	Vereniging Christelijk Instituut Groen van Prinsterer	BO	252
J	De Wegwijzer	Sumatralaan 40	Cordeo Scholengroep	BO	134
K	Gemeentelijk Gymnasium (dubbel gymzaal)	Vaartweg 54	Stichting Gemeentelijk Gymnasium	VO	252

Capaciteit oefenvloer

- Minimaal 252 m²
- Tussen de 252 m² en 140 m²
- Kleiner dan 140 m²

Scholen

- Primair onderwijs
- Voortgezet onderwijs
- (Voortgezet) Speciaal onderwijs

 Clustering van scholen en gymzalen

Gymzalen Mozarthof (Mozartlaan 29 en 31)

De Mozarthof bestaat uit een hoofdlocatie en een naastgelegen dislocatie. Beide schoolgebouwen hebben een inpandige gymzaal. Deze gymzalen worden tevens ingezet als speellokaal. De beide gymzalen hebben een kleine oefenvloer. De gymzaal aan de Mozartlaan 29 komt uit 1976 en de kwaliteit wordt beoordeeld als redelijk. Het schoolbestuur geeft aan dat de kleine zaal beperkingen in het gebruik heeft. De gymzaal aan de Mozartlaan 31 komt uit 1965 en de kwaliteit wordt als matig beoordeeld. De temperatuur in de gymzaal is moeilijk te reguleren en wegens de hoeveelheid ramen aan de lange zijde valt geregeld te veel buitenlicht de zaal in. De groepen in het (v)so zijn weliswaar kleiner, maar om de gymzalen toekomstbestendig te maken is het voorstel om de capaciteit en de kwaliteit van de zaal aan de Mozartlaan 31 op de middellange termijn aan te passen.

De kwaliteit en capaciteit van de gymzaal van de Mozarthof aan de Mozartlaan 31 geven aanleiding tot ingrijpen. Het voorstel voor deze gymzaal is daarmee op orde brengen van de zaalcapaciteit en kwaliteit op middellange termijn. Onderzocht dient te worden of dit door middel van uitbreiding, dan wel nieuwbouw, te realiseren is. De gymzaal aan de Mozarthof 29 wordt in stand gehouden.

Gymzaal De Klimopschool

De Klimopschool beschikt over een inpandige gymzaal uit het jaar 1954. De gymzaal wordt tevens ingezet als speellokaal. De kwaliteit van de gymzaal wordt beoordeeld als slecht. Zowel de technische als de functionele kwaliteit worden als onvoldoende beschouwd. Ondanks de kleine oefenvloer heeft het schoolbestuur de wens om deze gymzaal te blijven gebruiken. De beschikbare zaalcapaciteit is voldoende om te voorzien in de normatieve klokuurbehoefte. De zaal heeft een normatieve overcapaciteit van 5 klokuren. Verwacht wordt dat de klokuurbehoefte in de toekomst stabiel blijft.

De kwaliteit van de gymzaal van de Klimopschool geeft aanleiding tot ingrijpen. Het voorstel voor de inpandige gymzaal van de Klimopschool is 'vernieuwbouw'.

Gymzaal Godelindeschool

De Godelindeschool heeft op het terrein aan de Mozartlaan een separate gymzaal staan. De gymzaal komt uit het jaar 1974. De gymzaal heeft, in tegenstelling tot het schoolgebouw, geen monumentale status. De gymzaal wordt tevens ingezet als speellokaal. Het schoolbestuur geeft aan dat de functionaliteit van de gymzaal goed is. Echter, de lichtinval, luchtkwaliteit en technische kwaliteit van het gebouw worden als matig beoordeeld. Het schoolbestuur geeft aan dat het dak aan vernieuwing toe is en dat de ramen niet kunnen worden geopend, omdat er vleermuizen naar binnen vliegen. De capaciteit van de oefenvloer voldoet aan de norm. De gymzaal voldoet aan de klokuurbehoefte van de school en heeft een normatieve overcapaciteit van 4 klokuren.

De kwaliteit van de gymzaal van de Godelindeschool geeft aanleiding tot ingrijpen. Voor het schoolgebouw is vernieuwbouw opgenomen. In lijn met deze oplossing is het voorstel voor deze gymzaal ook vernieuwbouw.

Gymzalen Comenius College

In het schoolgebouw waarin het Comenius College is gehuisvest, bevinden zich drie gymzalen. Deze zalen zijn gerealiseerd in 1969. De toe- en afvoer van frisse lucht in de gymzalen is volgens het schoolbestuur onvoldoende. De capaciteit van de oefenvloeren voldoet aan de norm. Op dit moment is de beschikbare zaalcapaciteit sluitend bij de normatieve ruimtebehoefte van de school. Verwacht wordt dat in de toekomst een normatieve overcapaciteit zal zijn van 3 klokuren. De school heeft echter LOOT-leerlingen, waardoor de gymzaal meer wordt gebruikt dan de normatieve klokuren. Gemeente en schoolbestuur hebben afgesproken

dat eventuele overcapaciteit beschikbaar is voor LOOT-leerlingen. Bij eventuele grote overcapaciteit in de toekomst zal de gemeente medegebruik eerst bespreken met het schoolbestuur.

Het voorstel voor de gymzaal van het Comenius College is 'in stand houden'.

Gymzalen A. Roland Holst College (Jonkerweg en Schuttersweg)

De hoofdlocatie van het A. Roland Holst College is gehuisvest aan de Jonkerweg en de dislocatie een straat verderop aan de Schuttersweg. Op korte afstand van de hoofdlocatie staan twee volwaardige gymzalen uit 1980. De kwaliteit wordt door het schoolbestuur als matig beoordeeld. Met name de luchtdoorstroming is slecht te reguleren en de akoestiek in de zalen is onvoldoende. In 1978 is een aanbouw gerealiseerd aan het gebouw aan de Schuttersweg. Hierin bevindt zich 1 volwaardige gymzaal. De beschikbare zaalcapaciteit van de 3 gymzalen is iets hoger dan de klokuurbehoefte van de school, waardoor de zalen momenteel een normatieve overcapaciteit hebben van 10 klokuren. Verwacht wordt dat dit zal oplopen naar 15 klokuren in 2035.

Het voorstel voor de zaaldelen van het A. Roland Holst College is 'in stand houden'.

Op termijn gaat de naastgelegen Vondelschool eventueel uitbreiden door eigen overige ruimte, zoals de gymzaal, te benutten als onderwijscapaciteit. Wegens de normatieve overcapaciteit van de gymzalen van het A. Roland Holst College, dient te worden onderzocht of groepen van de Vondelschool gebruik kunnen gaan maken de gymzalen in het A. Roland Holst College.

Gymzaal Vondelschool

Het schoolgebouw waarin de Vondelschool is gehuisvest, beschikt over een inpandige gymzaal. De gymzaal wordt tevens ingezet als speellokaal. Het gebouw komt uit het jaar 1920 en is een rijksmonument. De kwaliteit wordt door het schoolbestuur als redelijk beoordeeld. De lichtinval is goed en de technische kwaliteit van het gebouw wordt ook goed bevonden. De technische kwaliteit van de inrichting is slecht. De capaciteit is met 132 m² veel kleiner dan de norm. Het schoolbestuur heeft de voorkeur om de groepen 1 t/m 4 te laten gymmen in deze gymzaal en de groepen 5 t/m 8 naar een volwaardige zaal te verplaatsen. De beschikbare zaalcapaciteit is onvoldoende voor de klokuurbehoefte van de gehele school en heeft een tekort van 8 klokuren.

De capaciteit van de gymzaal van de Vondelschool geeft aanleiding tot ingrijpen. Voor het schoolgebouw is wegens het capaciteitstekort opgenomen de komende 0 – 5 jaar door te verwijzen naar leegstand in het nabijgelegen schoolgebouw van het A. Roland Holst College. Op termijn dient het schoolgebouw van de Vondelschool eventueel te worden uitgebreid door het creatief benutten en eventueel ombouwen van eigen overige ruimte (zoals de gymzaal) naar onderwijscapaciteit. In lijn met deze oplossing is het voorstel voor de gymzaal van de Vondelschool voor de komende 0 – 5 jaar 'in stand houden' voor de groepen 1 t/m 4. De groepen 5 t/m 8 worden doorverwezen naar de gymzalen van het A. Roland Holst College. Indien de gymzaal op termijn dient te worden ingezet als onderwijscapaciteit, dient te worden onderzocht of de groepen van de Vondelschool gebruik kunnen maken van zaalcapaciteit in de gymzalen van het A. Roland Holst College.

Gymzaal Groen van Prinsterer

Het schoolgebouw waarin de Groen van Prinsterer is gehuisvest, beschikt over een inpandige gymzaal. De gymzaal wordt tevens ingezet als speellokaal. De beoordeling van de kwaliteit van de gymzaal is door het schoolbestuur niet aangeleverd, waardoor hier geen gegevens over bekend zijn. De capaciteit van de oefenvloer is 252 m² en voldoet aan de norm. De beschikbare zaalcapaciteit is daarmee voldoende om te voorzien in de klokuurbehoefte van de school. De gymzaal heeft momenteel een normatieve overcapaciteit van 5 klokuren en verwacht wordt dat dit in 2035, 4 klokuren betreft.

Het voorstel voor de gymzaal van Groen van Prinsterer is 'in stand houden'.

Gymzaal De Wegwijzer

De gymzaal van De Wegwijzer bevindt zich in het monumentale schoolgebouw uit 1923. De gymzaal wordt tevens ingezet als speellokaal. Het schoolbestuur geeft aan dat de kwaliteit van de gymzaal matig is. Dit geldt zowel voor de technische kwaliteit, het binnenklimaat als de functionaliteit. De capaciteit van de oefenvloer is 134 m² en is daarmee geen volwaardige gymzaal. Het schoolbestuur geeft aan dat zij, ondanks de kleine oppervlakte van de oefenvloer, opteren voor handhaven van het bestaande gebruik. De Jan van Rijckenborghschool maakt met 3 klokuren per week ook gebruik van deze gymzaal. De gymzaal heeft, inclusief het gebruik van de Jan van Rijckenborghschool, op dit moment te maken met een normatief tekort van 4 klokuren en verwacht wordt dat dit oploopt naar 8 klokuren in 2035.

Het schoolbestuur geeft de voorkeur aan het behouden van de gymzaal voor de gehele school. Het voorstel voor de gymzaal van De Wegwijzer is 'in stand houden'. Het schoolbestuur gaat akkoord met het behouden van de kleine zaal (< 140 m²).

Gymzalen Gemeentelijk Gymnasium

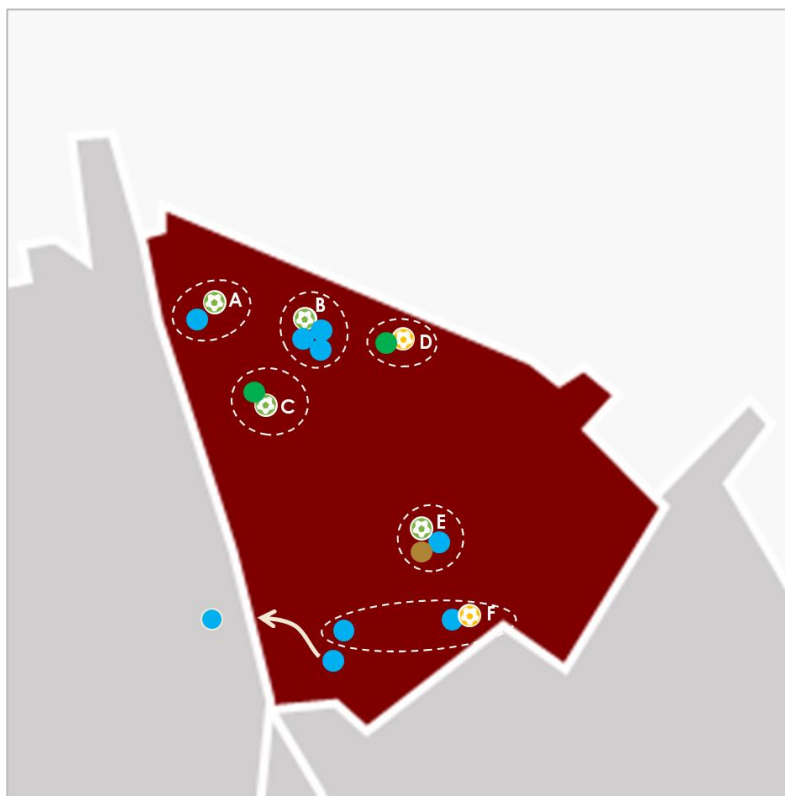
In het schoolgebouw van het Gemeentelijk Gymnasium bevindt zich een gymvoorziening met 2 zaaldelen. Het schoolbestuur geeft aan dat de kwaliteit van de gymzalen naar behoren is. Beide oefenvloeren hebben een capaciteit van 252 m² en zijn daarmee volwaardige zalen. Op dit moment komt de school normatief 1 klokuur tekort, maar verwacht wordt dat, wegens een daling van het aantal leerlingen, de gymzaal normatief 4 klokuren over heeft in 2035.

Het voorstel voor de gymzalen van het Gemeentelijk Gymnasium is 'in stand houden'.

7.3 Sportaccommodaties Noordoost

In de wijk Hilversum Noordoost zijn de volgende gymzalen gehuisvest:

	Gymzaal	Adres	Schoolbestuur	Type	Capaciteit oefenvloer (in m ²)
A	Ayoub	Buisweg 9	Stichting NOOR	BO	252
B	Combinatieschool Noord	Lopes Diaslaan 85	Eigenaar: Gemeente Hilversum	BO	252
C	Het Mozaïek	Peter Planciusplein 12	Stichting Elan	SO	252
D	J.H. Donnerschool	Lopes Diaslaan 2	Stichting Donnerschool	(V)SO	182
E	Hilfertsheem College (dubbele gymzaal)	Lieven de Keylaan 58	Stichting voor Christelijk Voortgezet Onderwijs in het Gooi	VO	252
F	De Wilge	Cornelis Drebbelstraat 64	Alberdingk Thijm Scholen	BO	170

Capaciteit oefenvloer

- Minimaal 252 m²
- Tussen de 252 m² en 140 m²
- Kleiner dan 140 m²

Scholen

- Primair onderwijs
- Voortgezet onderwijs
- (Voortgezet) Speciaal onderwijs

 Clustering van scholen en gymzalen

Gymzaal Ayoub

Het schoolgebouw van Ayoub is een gemeentelijk monument uit 1960. De gymzaal is in 1971 gerealiseerd naast het schoolgebouw en heeft geen monumentale status. De gymzaal wordt tevens ingezet als speellokaal. De kwaliteit van de gymzaal wordt door het schoolbestuur als goed beoordeeld. Dit geldt alleen niet voor de luchtkwaliteit, deze wordt als slecht beoordeeld. De oefenvloer van de zaal is 252 m² en is daarmee een volwaardige gymzaal. De beschikbare zaalcapaciteit is voldoende om te voorzien in de normatieve klokuurbehoefte van de school. De gymzaal heeft momenteel een normatieve overcapaciteit van 7 klokuren en wegens de verwachte groei van het aantal leerlingen wordt verwacht dat deze overcapaciteit terugloopt naar 5 klokuren in 2035.

Het voorstel voor de gymzaal van Ayoub is 'in stand houden'.

Gymzaal Combinatieschool Noord

De Combinatieschool Noord is een brede school waarin de volgende 3 scholen worden gehuisvest: de Petrus Dathenuschool, De Lelyschool en de Titus Brandsmaschool. In dit gebouw is een gymzaal gerealiseerd waar de 3 scholen gebruik van maken. Het gehele pand is momenteel in eigendom van de gemeente Hilversum. De capaciteit van de oefenvloer is 252 m² en is daarmee een volwaardige gymzaal. De gymzaal heeft voldoende zaalcapaciteit om te voorzien in de klokuurbehoefte van de drie scholen. De gymzaal heeft momenteel een normatieve overcapaciteit van 14 klokuren en verwacht wordt dat dit in de toekomst zo blijft.

Het voorstel voor de gymzaal van Combinatieschool Noord is 'in stand houden'.

Gymzaal Het Mozaïek

Het schoolgebouw van Het Mozaïek bestaat uit een monumentaal deel uit 1973 en een uitbreiding uit 2012. In deze uitbreiding is een gymzaal gerealiseerd. De technische en functionele kwaliteit van de gymzaal is goed. De capaciteit van de oefenvloer is 252 m² en is daarmee een volwaardige gymzaal. De gymzaal heeft voldoende zaalcapaciteit om te voorzien in de klokuurbehoefte van de school. De gymzaal heeft momenteel een normatieve overcapaciteit van 8 klokuren en verwacht wordt dat dit in de toekomst zo zal blijven.

Het voorstel voor de gymzaal van Het Mozaïek is 'in stand houden'.

Gymzaal J.H. Donnerschool

De gymzaal van de J.H. Donnerschool is gehuisvest in het schoolgebouw. De gymzaal wordt tevens ingezet als speellokaal. De kwaliteit van de gymzaal wordt als matig beschouwd. Dit geldt met name voor de technische kwaliteit, de luchtkwaliteit en de functionaliteit. Het schoolbestuur geeft aan dat de vloer slecht is en dat het dak vervangen dient te worden. De capaciteit van de oefenvloer is 182 m² en voldoet daarmee niet aan de norm. Het schoolbestuur geeft aan dat zij, ondanks de kleine oppervlakte van de oefenvloer, opteren voor handhaven van het bestaande gebruik. De gymzaal heeft momenteel een normatieve overcapaciteit van 12 klokuren en verwacht wordt dat dit in de toekomst zo blijft.

Het schoolbestuur geeft de voorkeur aan het behouden van de kleine gymzaal (< 252 m²). Het voorstel voor de gymzaal van de J.H. Donnerschool is 'in stand houden'.

Gymzalen Hilfertsheem College

Het Hilfertsheem College is samen met de Da Costaschool (basisonderwijs) gehuisvest in een gebouw uit 2016. Het gebouw is voorzien van een in pandige sportzaal met 2 zaaldelen. De technische kwaliteit en de functionaliteit van de zalen zijn op orde. De capaciteit van beide oefenvloeren is 252 m² en voldoet daarmee aan de norm. De Da Costaschool maakt ook gebruik van de aanwezige zalen. De zaaldelen hebben momenteel een normatieve overcapaciteit van 13 klokuren en verwacht wordt dat terug loopt naar 11 klokuren in 2035. Het Hilfertsheem College heeft echter LOOT-leerlingen, waardoor de sportzaal mogelijk aanvullend wordt benut. Gemeente en schoolbestuur hebben afgesproken dat eventuele overcapaciteit beschikbaar is voor LOOT-leerlingen. Bij eventuele grote overcapaciteit in de toekomst zal de gemeente medegebruik eerst bespreken met het schoolbestuur.

Het voorstel voor de sportzaal van het Hilfertsheem College is 'in stand houden'.

Gymzaal De Wilge

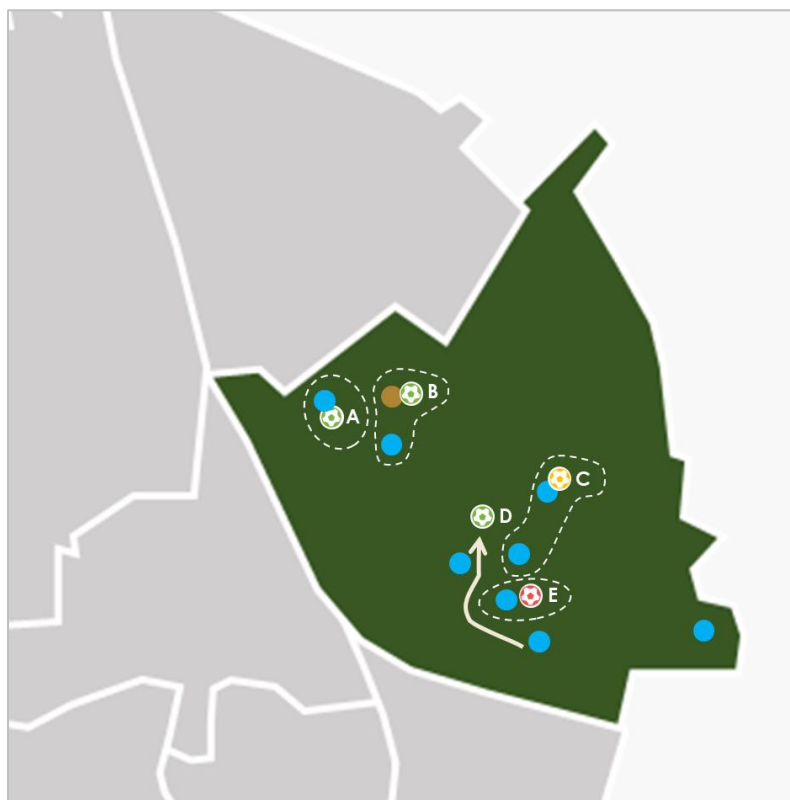
De gymzaal van De Wilge bevindt zich in pandig in het monumentale schoolgebouw uit 1929 aan de Cornelis Drebbelstraat. Zowel de leerlingen van de hoofdlocatie als de dislocatie maken gebruik van deze zaal. De kwaliteit van de gymzaal wordt als matig beschouwd, waarbij met name de luchtkwaliteit en de akoestiek als slecht worden ervaren. De capaciteit van de oefenvloer is 170 m² en de gymzaal van De Wilge is daarmee geen volwaardige gymzaal. Het schoolbestuur heeft de voorkeur om de gymzaal te handhaven voor de onderbouw en de bovenbouw in een gymzaal elders te laten gymmen. Indien de gehele school gebruikmaakt van de gymzaal heeft deze momenteel een normatieve overcapaciteit van 3 klokuren. Wegens de verwachte groei van het aantal leerlingen wordt verwacht dat de normatieve overcapaciteit terugloopt naar 2 klokuren in 2035.

De capaciteit van de gymzaal van De Wilge geeft aanleiding tot ingrijpen. Voor de school is vernieuwbouw van het huidige gebouw opgenomen. In lijn met het voorstel voor het schoolgebouw is het voorstel voor de gymzaal ook vernieuwbouw ten behoeve van de groepen 3 t/m 6. De groepen 7 en 8 kunnen gebruik maken van gymzaal Sterrenschool of College de Opmaat (in Oost). Het vernieuwbouwen van de kleine gymzaal voor 16 klokuren wordt geaccepteerd.

7.4 Sportaccommodaties Oost

In de wijk Hilversum Oost zijn de volgende gymzalen gehuisvest:

	Gymzaal	Adres	Schoolbestuur	Type	Capaciteit oefenvloer (in m ²)
A	Sterrenschool	Huygensstraat 35	STIP Openbaar Basisonderwijs Hilversum	BO	252
B	College de Opmaat (dubbele gymzaal)	Lareneweg 127	Stichting voor Christelijk Voortgezet Onderwijs in het Gooi	VO	252
C	Lorentzschool	Lorentzweg 135	STIP Openbaar Basisonderwijs Hilversum	BO	144
D	Sporthal De Lieberg	Jan v.d. Heydenstraat 170	Eigenaar: Gemeente Hilversum	-	1.344
E	Nassauschool	Merelstraat 45	Stichting Proceon	BO	120

Capaciteit oefenvloer

- Minimaal 252 m²
- Tussen de 252 m² en 140 m²
- Kleiner dan 140 m²

Scholen

- Primair onderwijs
- Voortgezet onderwijs
- (Voortgezet) Speciaal onderwijs

 Clustering van scholen en gymzalen

Gymzaal Sterrenschool

Sinds juli 2019 is de Sterrenschool verhuisd naar de nieuwbouw aan de Huygenstraat. In dit gebouw is een gymzaal gerealiseerd. De capaciteit van de oefenvloer is 252 m² voldoet daarmee aan de norm. De beschikbare zaalcapaciteit is voldoende om te voorzien in de klokuurbehoefte van de school. De gymzaal heeft momenteel een normatieve overcapaciteit van 20 klokuren en volgens de leerlingenprognose wordt verwacht dat dit in de toekomst zo blijft.

Het voorstel voor de gymzaal van de Sterrenschool is 'in stand houden'. De overcapaciteit kan mogelijk worden ingezet ten behoeve van het bewegingsonderwijs van andere scholen uit de omgeving.

Gymzalen College de Opmaat

De gymzaal van College de Opmaat is gehuisvest in het schoolgebouw uit 2013. Het schoolbestuur geeft aan dat de kwaliteit van de dubbele gymzaal goed is. Alleen de luchtkwaliteit wordt als matig beschouwd. De zaaldelen zijn ieder 252 m² en voldoen aan de norm. De beschikbare zaalcapaciteit is voldoende om te voorzien in de klokuurbehoefte van College de Opmaat en de Avonturijn. De gymzaal heeft momenteel een normatieve overcapaciteit van 47 klokuren en verwacht wordt dat dit in de toekomst lichtelijk stijgt met 48 klokuren overcapaciteit (inclusief het gebruik door de Avonturijn). Andere scholen hebben een ruimtebehoefte en daarvoor kan deze capaciteit worden ingezet waardoor de zaal goed benut zal zijn in de toekomst.

Het voorstel voor de gymzaal van College de Opmaat is 'in stand houden'.

Gymzaal Lorentzschool

Het monumentale schoolgebouw aan de Lorentzweg uit 1931 waarin de Lorentzschool is gehuisvest, beschikt over een in pandige gymzaal. Beide locaties van de Lorentzschool maken gebruik van deze gymzaal. De gymzaal wordt tevens ingezet als speellokaal. De kwaliteit van de gymzaal wordt als goed beschouwd, waarbij de luchtkwaliteit en de technische kwaliteit van de inrichting extra aandacht vragen. De capaciteit van de oefenvloer is 144 m² en voldoet niet aan de norm. De gymzaal heeft momenteel een normatief tekort van 15 klokuren en verwacht wordt dat dit stijgt naar een tekort van 16 klokuren in 2035.

De capaciteit van de gymzaal van de Lorentzschool geeft aanleiding tot ingrijpen. Voor het schoolgebouw van de Lorentzschool aan de Lorentzweg is vernieuwbouw opgenomen, mogelijk met in pandige uitbreiding waarbij de gymzaal wordt ingezet als speellokaal (onderwijs capaciteit). In lijn met deze varianten zijn voor de gymzaal de volgende varianten denkbaar:

- **Variant in stand houden** – de gymzaal wordt in stand gehouden voor de groepen 1 t/m 4. De groepen 5 t/m 8 (13 klokuren) worden doorverwezen naar een gymzaal met overcapaciteit in de omgeving. Het in stand houden van de kleine gymzaal voor 11 klokuren wordt geaccepteerd.
- **Variant gymzaal inzetten als speellokaal (onderwijs capaciteit)** – de groepen 3 t/m 8 (20 klokuren) worden doorverwezen naar een gymzaal met overcapaciteit in de omgeving.

Sporthal De Lieberg

De Sporthal De Lieberg is gerealiseerd in 2008 en is eigendom van de gemeente Hilversum. De sporthal bestaat uit 1 grote zaal van 1.344 m² en is deelbaar in 2 zaaldelen.

Sporthal De Lieberg maakt onderdeel uit van een complex van sportvoorzieningen waar ook Zwembad De Lieberg onderdeel van uitmaakt. De sporthal is in 2008 op het veel oudere zwembad gebouwd. Het zwembad is verouderd en aan vervanging toe. Bij het schrijven van deze passage was er nog geen definitief besluit over het zwembad, maar lijkt de richting te zijn dat de Sporthal blijft bestaan. Deze ontwikkeling houden we in de gaten.

Het voorstel voor Sporthal De Lieberg is 'in stand houden'.

Gymzaal Nassauschool

De Nassauschool is gehuisvest in een monumentaal gebouw uit 1930. Het schoolgebouw is voorzien van een inpandige gymzaal. De gymzaal wordt tevens ingezet als speellokaal. De luchtkwaliteit van het gebouw is slecht en de technische kwaliteit van het gebouw functioneert niet naar behoren. De akoestiek en lichtinval worden als goed beoordeeld. De capaciteit van de oefenvloer is 120 m² en voldoet niet aan de norm. Het schoolbestuur geeft aan dat zij, ondanks de kleine oppervlakte van de oefenvloer, opteren voor handhaven van het bestaande gebruik. De zaalcapaciteit van de gymzaal is voldoende om te voorzien in de klokuurbehoefte van de school.

Het schoolbestuur geeft de voorkeur aan het behouden van de gymzaal voor de gehele school. Voor het schoolgebouw is op de middellange termijn vernieuwbouw het scenario. In lijn met dit voorstel is 'vernieuwbouw' van de gymzaal voorzien. Het schoolbestuur gaat akkoord met het behouden van de kleine zaal (< 140 m²).

De onderstaande scholen in deze wijk zijn niet direct gekoppeld aan één van de gymzalen in de wijk. De oplossingen voor de klokuurbehoefte van de scholen worden hieronder toegelicht. Op dit moment maken beide scholen gebruik van Sporthal De Lieberg.

IPS Hilversum (Minckelersstraat)

In verband met het scenario nieuwbouw van de school is IPS Hilversum Minckelersstraat (24 klokuren) in de toekomst naar verwachting niet meer gehuisvest in dit gebied. De klokuurbehoefte van de IPS Hilversum dient te worden gevonden in combinatie met het scenario voor de school en de daar aanwezige gymzalen.

Villa Vrolik

Villa Vrolik heeft geen eigen gymzaal en zal daarom worden doorverwezen naar gymzalen met overcapaciteit in de omgeving. Hierbij zijn de volgende varianten denkbaar:

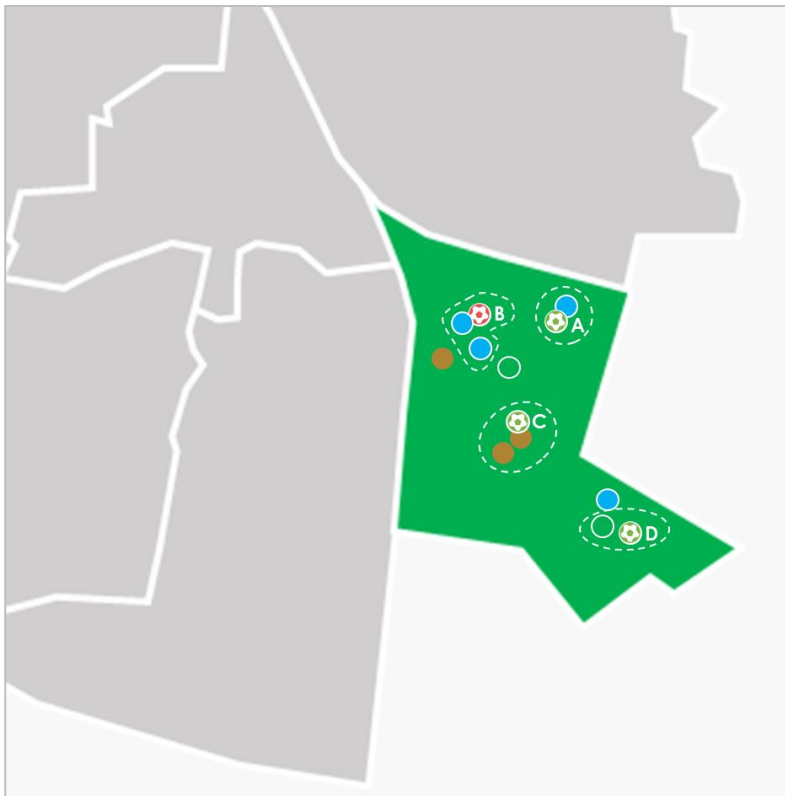
- **Variante loopbrug** – Het realiseren van een loopbrug over de Anthony Fokkerstraat ten behoeve van het bereikbaar maken van de gymzaal van de Dubbeldekker in Hilversum Zuidoost. Villa Vrolik zou voor 12 klokuren gebruik kunnen maken van deze gymzaal. De haalbaarheid van deze variant is onder meer afhankelijk van de ontwikkelingen in de wijk Zuidoost, de gevolgen van de overige scenario's en de kosten van de loopbrug.
- **Variante doorverwijzen** – de groepen 3 t/m 8 (12 klokuren) worden doorverwezen naar een gymzaal met overcapaciteit in de omgeving.
- **Variante nieuwbouw gymzaal in gebied.**

7.5 Sportaccommodaties Zuidoost

In de wijk Hilversum Zuidoost zijn de volgende gymzalen gehuisvest:

	Gymzaal	Adres	Schoolbestuur	Type	Capaciteit oefenvloer (in m ²)
A	De Dubbeldekker	Compagnieweg	STIP Openbaar Basisonderwijs Hilversum	BO	252
B	C. Hummelingschool	Peter Planciusplein 12	Alberdingk Thijm Scholen	SBO	124
C	Groot Goylant	Van Linschotenlaan 501	Alberdingk Thijm Scholen	VO	252
D	De Kleine Prins (dubbele gymzaal)	Soestdijkerstraatweg 129C	Stichting voor speciaal onderwijs en voorzieningen De Kleine Prins	SO	252

Capaciteit oefenvloer

- Minimaal 252 m²
- Tussen de 252 m² en 140 m²
- Kleiner dan 140 m²

Scholen

- Primair onderwijs
- Voortgezet onderwijs
- (Voortgezet) Speciaal onderwijs

Clustering van scholen en gymzalen

Gymzaal De Dubbeldekker

De gymzaal van De Dubbeldekker bevindt zich in het monumentale schoolgebouw uit 1967. De kwaliteit van de gymzaal wordt door het schoolbestuur als matig tot slecht beschouwd. Met name de luchtkwaliteit en akoestiek worden als slecht aangemerkt. De oefenvloer heeft een oppervlakte van 252 m² en is daarmee een volwaardig zaaldeel. De beschikbare zaalcapaciteit is voldoende om te voorzien in de klokuurbehoefte van de school. De gymzaal heeft momenteel een normatieve overcapaciteit van 17 klokuren en verwacht wordt dat dit in de toekomst lichtelijk daalt met 15 klokuren overcapaciteit in 2035.

De kwaliteit van de gymzaal van De Dubbeldekker geeft aanleiding tot ingrijpen. Voor het schoolgebouw is vernieuwbouw opgenomen. In lijn met deze variant is het voorstel voor deze gymzaal vernieuwbouw.

Wegens de normatieve overcapaciteit van de gymzaal van De Dubbeldekker, dient te worden onderzocht of een andere school (zoals de Kindercampus of Villa Vrolijk) gebruik kan maken van de gymzaal bij De Dubbeldekker.

Gymzaal C. Hummelingschool

Het schoolgebouw waarin de C. Hummelingschool is gehuisvest, is voorzien van een in pandige gymzaal. Het gebouw dateert uit 1970. De gymzaal wordt tevens ingezet als speellokaal. Het schoolbestuur geeft aan dat de kwaliteit van de gymzaal onvoldoende is. De luchtkwaliteit en akoestiek is slecht. Ook is de zaal niet functioneel inzetbaar, omdat de capaciteit van de oefenvloer 124 m² is. Naast leerlingen van de C. Hummelingschool, maken ook de leerlingen van de Kindercampus en Auris Taalkring gebruik van deze gymzaal. De beschikbare zaalcapaciteit is onvoldoende om te voorzien in de klokuurbehoefte van de scholen. De gymzaal heeft momenteel een normatief tekort van 13 klokuren en verwacht wordt dat dit stijgt naar een tekort van 19 klokuren in 2035.

De kwaliteit en capaciteit van de gymzaal van de C. Hummelingschool geven aanleiding tot ingrijpen. Voor het schoolgebouw zijn zowel vernieuwbouw als nieuwbouw als variant opgenomen. In lijn met deze varianten zijn voor de gymzaal de volgende varianten denkbaar:

- **Variant vernieuwbouw** – waarbij de kwaliteit en capaciteit van de zaal op orde worden gebracht. Voor het tekort (6 klokuren) wordt doorverwezen naar een gymzaal met overcapaciteit in de omgeving.
- **Variant nieuwbouw gymzaal en speellokaal** – bij nieuwbouw van de school wordt, afhankelijk van de aanwezige zaalcapaciteit in de omgeving van de locatie, mogelijk een volwaardige gymzaal en speellokaal gerealiseerd. Indien dit op een andere locatie dan de huidige locatie van de C. Hummelingschool is, moet bezien worden of de gymzaal in het bestaande gebouw behouden moet worden, dan wel vervangen door middel van nieuwbouw ten behoeve van de overige scholen in deze omgeving.

De keuze voor één van de varianten hangt samen met de gekozen variant voor het schoolgebouw. Mogelijk wordt bij nieuwbouw aansluiting en samenwerking gevonden bij de Goudenregenschool Kerkelanden en de Augustinusschool.

Gymzaal Groot Goylant

De gymzaal van het Groot Goylant bevindt zich in het schoolgebouw uit 1968. De kwaliteit van de gymzaal voldoet volgens de schoolbesturen niet meer aan de gewenste eisen. De luchtkwaliteit en akoestiek van de gymzaal worden als slecht beschouwd. Leerlingen van het naastgelegen Alberdingk Thijm Mavo maken ook gebruik van de gymzaal van het Groot Goylant. De gymzaal heeft een oefenvloer van 252 m² en voldoet daarmee aan de norm. Ondanks de volwaardige gymzaal is de beschikbare zaalcapaciteit onvoldoende om te voorzien in de klokuurbehoefte van beide scholen. Het Groot Goylant heeft in 2035 een normatieve behoefte van 36 klokuren en het Alberdingk Thijm Mavo van 14 klokuren.

De kwaliteit en capaciteit van de gymzaal van het Groot Goylant geven aanleiding tot ingrijpen. Voor het schoolgebouw zijn zowel vernieuwbouw als nieuwbouw als variant opgenomen. In lijn met deze varianten zijn voor deze gymzaal de volgende varianten denkbaar:

- **Variant vernieuwbouw** – in deze variant wordt de kwaliteit op orde gebracht. De gymzaal blijft behouden voor alle groepen van het Groot Goylant en voor 4 klokuren van het Alberdingk Thijm Mavo. Voor het tekort van de overige 10 klokuren van het Alberdingk Thijm Mavo wordt doorverwezen naar Sporthal De Lieberg in de wijk Hilversum Oost.
- **Variant nieuwbouw op huidige locatie** – nieuwbouw voor de gymzaal tezamen met nieuwbouw voor het schoolgebouw van het Groot Goylant. De gymzaal blijft behouden voor alle groepen van het Groot Goylant en voor 4 klokuren van het Alberdingk Thijm Mavo. Voor het tekort van de overige 10 klokuren van het Alberdingk Thijm Mavo wordt doorverwezen naar Sporthal De Lieberg in de wijk Hilversum Oost.
- **Variant nieuwbouw op nader te bepalen locatie** – afhankelijk van de nieuwe locatie voor het Groot Goylant en de daar aanwezige zaalcapaciteit in de omgeving wordt mogelijk een nieuwe gymzaal voor het Groot Goylant gerealiseerd. De leerlingen van het Alberdingk Thijm Mavo (14 klokuren) worden doorverwezen naar een gymzaal met overcapaciteit in de omgeving.

Gymzaal De Kleine Prins

In 2018 is het schoolgebouw van De Kleine Prins gerealiseerd. Het schoolgebouw beschikt over een volwaardige gymzaal die voldoet aan de wensen en eisen van de school.

Het voorstel voor de gymzaal van de Nassauschool is 'in stand houden'.

De onderstaande scholen in deze wijk zijn niet direct gekoppeld aan één van de gymzalen in de wijk. De oplossingen voor de klokuurbehoefte van de scholen worden hieronder toegelicht.

Klein ATC

In verband met het scenario van het Alberdingk Thijm College is deze school in de toekomst naar verwachting niet meer gehuisvest in dit gebied. De oplossing dient te worden gevonden in combinatie met het scenario voor de school en de daar aanwezige gymzalen. De school heeft een klokuurbehoefte van 10 klokuren (naar rato m² ten opzichte van de totale klokuurbehoefte van Alberdingk Thijm College).

Auris Taalkring

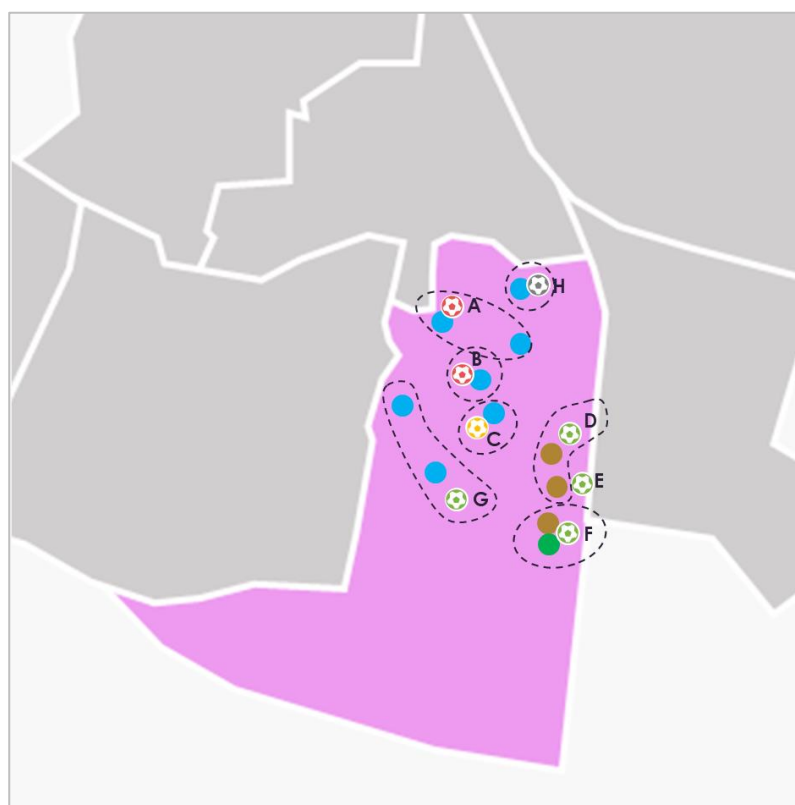
In verband met de varianten voor de school is het een optie dat Auris Taalkring niet meer gehuisvest wordt in dit gebied. De oplossing dient te worden gevonden in combinatie met het scenario voor de school. De normatieve klokuurbehoefte is voor 2 groepen, zijnde 4,5 klokuren.

De Windkanter

In de klokuurbehoefte van De Windkanter wordt momenteel niet voorzien. In verband met het scenario van De Windkanter is deze school in de toekomst naar verwachting op een andere locatie gehuisvest. De invulling van de klokuurbehoefte dient te worden gevonden in combinatie met het scenario voor de school en de daar aanwezige gymzalen. De school heeft een normatieve klokuurbehoefte van 12 klokuren.

7.6 Sportaccommodaties Zuid I

	Gymzaal	Adres	Schoolbestuur	Type	Capaciteit oefenvloer (in m ²)
A	IPS Hilversum	Rembrandtlaan 30	STIP Openbaar Basisonderwijs Hilversum	BO	136
B	Hilversumse schoolvereniging	Frans Halslaan 70	Hilversumse Schoolvereniging	BO	130
C	Wilhelminaschool	G. van Amstelstraat 4	Stichting Proceon	BO	180
D	Alberdingk Thijm College (3 zaaldelen)	Laapersveld 9	Alberdingk Thijm Scholen	VO	252
E	Sporthal Dudok	Arena 303	Eigenaar: Gemeente Hilversum	-	1.344
F	Gooise Praktijkschool (2 zaaldelen)	Laapersboog 7	Gooise Scholen Federatie	VO	252
G	Fabritiuschool	Fabritiuslaan 52	STIP Openbaar Basisonderwijs Hilversum	BO	252
H	Alberdingk Thijm Internationale School	Emmastraat 56	Eigenaar: Alberdingk Thijm Scholen	VO	

Capaciteit oefenvloer

- Minimaal 252 m²
- Tussen de 252 m² en 140 m²
- Kleiner dan 140 m²

Scholen

- Primair onderwijs
- Voortgezet onderwijs
- (Voortgezet) Speciaal onderwijs

 Clustering van scholen en gymzalen

Gymzaal IPS Hilversum

De hoofdlocatie van het IPS Hilversum beschikt over een in pandige gymzaal. Deze is gehuisvest in een rijksmonument uit 1919, waarvan de klimaattechnische staat en de functionaliteit als slecht worden beoordeeld. Bovendien heeft de gymzaal een oefenvloer van 136 m² die niet voldoet aan de norm. De gymzaal doet tevens dienst als speelplaats. Het schoolbestuur heeft de voorkeur om de gymzaal te behouden voor de groepen 1 t/m 4 en de groepen 5 t/m in een gymzaal elders te laten gymmen. De beschikbare capaciteit voldoet aan de normatieve klokuurbehoefte van de gehele school.

Het schoolbestuur en de gemeente hebben gesprekken gevoerd om IPS Hilversum op de korte termijn op één locatie in Hilversum te clusteren. De totale klokuurbehoefte van 51 uur verhuist daarmee naar een ander gebied. De oplossing om te voorzien in de klokuurbehoefte van IPS Hilversum dient te worden gevonden in combinatie met het scenario voor de school en de daar aanwezige sportvoorzieningen, dan wel nieuwbouw van een sportvoorziening met 2 zalen voor IPS Hilversum.

Gymzaal Hilversumse Schoolvereniging

Het schoolgebouw waarin de Hilversumse Schoolvereniging is gehuisvest, beschikt over een in pandige gymzaal. Het schoolgebouw is een gemeentelijk monument en komt uit 1909. De capaciteit van de oefenvloer is 130 m² en voldoet niet aan de norm. Ondanks de kleine gymzaal, is de beschikbare capaciteit voldoende om te voorzien in de klokuurbehoefte van de gehele school. In 2017 is een buitensportterrein naast de school tot stand gebracht ter compensatie van de kleine gymzaal. De gymzaal heeft momenteel een normatieve overcapaciteit van 2 klokuren en verwacht wordt dat dit in de toekomst zo blijft.

Het voorstel voor de gymzaal van de Hilversumse schoolvereniging is 'in stand houden'.

Gymzaal Wilhelminaschool

De gymzaal van de Wilhelminaschool is in pandig gehuisvest in het schoolgebouw. De gymzaal dateert uit 1955. De technische kwaliteit wordt goed beoordeeld. Het binnenklimaat wordt door het schoolbestuur redelijk bevonden. De capaciteit van de oefenvloer is 180 m² en functioneel gezien voldoet de gymzaal niet. Het schoolbestuur heeft daarom de voorkeur om de huidige gymzaal uit te breiden naar een volwaardige gymzaal. Indien dit niet mogelijk, is de voorkeur om in deze zaal te blijven gymmen in plaats van in een gymzaal elders. De gymzaal heeft momenteel een normatieve overcapaciteit van 12 klokuren en verwacht wordt dat dit in de toekomst zo blijft.

De capaciteit van de gymzaal van de Wilhelminaschool geeft aanleiding tot ingrijpen. Voor het schoolgebouw zijn zowel vernieuwbouw als nieuwbouw opgenomen als variant. In lijn met deze varianten zijn voor deze gymzaal de volgende varianten denkbaar:

- **Variant vergroten zaalcapaciteit** – onderzoeken of het op orde brengen van de capaciteit middels uitbreiding van de huidige gymzaal dan wel nieuwbouw te realiseren is.
- **Variant nieuwbouw** – waarbij nieuwbouw voor het schoolgebouw wordt gerealiseerd in combinatie met het realiseren van een volwaardige gymzaal.

Gymzalen Alberdingk Thijm College

De hoofdlocatie en dislocatie van het Alberdingk Thijm College maken gebruik van de gymzalen van het Alberdingk Thijm College die zijn gevestigd in het hoofdgebouw aan het Laapersveld. Het gebouw, en daarmee ook de drie gymzalen, dateren uit 1971. Iedere gymzaal heeft een oefenvloercapaciteit van 252 m². De kwaliteit van de gymzalen wordt als matig beschouwd. De technische kwaliteit en de functionaliteit van de gymzalen zijn slecht. De beschikbare capaciteit is tevens onvoldoende om te voorzien in de

klokuurbehoefte van de school. Op dit moment heeft de gymzaal een normatief tekort van 7 klokuren en verwacht wordt dat dit stijgt naar een normatief tekort van 20 klokuren in 2035.

De kwaliteit en capaciteit van de gymzalen van het Alberdingk Thijm College geven aanleiding tot ingrijpen. Voor het schoolgebouw is uitbreiding op de korte termijn opgenomen en vernieuwbouw op de middellange termijn. In lijn met het voorstel voor het schoolgebouw zijn voor de gymzaal de volgende varianten denkbaar:

- **Uitbreiden van zaalcapaciteit op de korte termijn** – De aanwezige zaalcapaciteit wordt vergroot door het realiseren van 1 nieuw zaaldeel. Met de vergrote zaalcapaciteit van het Alberdingk Thijm College kan indien nodig het tekort van de andere scholen in de omgeving worden opgevangen.
- **Variant vernieuwbouw huidige gymzalen op de korte termijn** – de kwaliteit van de aanwezige zalen wordt op orde gebracht. Voor het tekort aan klokuren wordt gebruik gemaakt van de nieuw te realiseren sportaccommodatie op het Arenapark.
- **Variant nieuwbouw huidige gymzalen op de korte termijn** – vervangende nieuwbouw ten behoeve van de 3 aanwezige gymzalen.

Dudok Arena

Dudok Arena bestaat uit twee sporthallen die zijn op te delen in 5 zaaldelen. Deze sporthallen zijn in gebruik door het MBO en zijn niet beschikbaar ten behoeve van het bewegingsonderwijs voor scholen in het basisonderwijs, voortgezet onderwijs of (voortgezet) speciaal onderwijs.

Dudok Arena wordt niet ingezet ten behoeve van primair onderwijs, voortgezet onderwijs en (voortgezet) speciaal onderwijs.

Gymzalen Gooise Praktijkschool

De dubbele gymzaal van de Gooise Praktijkschool is gehuisvest in het schoolgebouw, dat dateert uit 2011. De gymzaal beschikt over 2 oefenvloeren die beide voldoen aan de minimumnorm van 252 m². De kwaliteit van de gymzaal wordt als goed beoordeeld. De Annie M.G. Schmidtschool maakt ook gebruik van deze gymzaal. De beschikbare capaciteit is onvoldoende om te voorzien in de klokuurbehoefte van de scholen. De gymzaal heeft momenteel een normatief tekort van 10 klokuren en verwacht wordt dat dit in de toekomst daalt naar een tekort van 8 klokuren in 2035.

Het voorstel voor de gymzaal van de Gooise Praktijkschool is 'in stand houden'. Voor het tekort aan klokuren (8 klokuren) wordt doorverwezen naar overcapaciteit in de omgeving.

Gymzaal Fabritiuschool

De hoofdlocatie en dislocatie van de Fabritiuschool maken gebruik van de in pandige gymzaal aan de Fabritiuslaan. Deze gymzaal bevindt zich in het monumentale hoofdgebouw van de Fabritiuschool dat dateert uit 1927. De leerlingen in de onderbouw maken gebruik van het speellokaal dat zich in het pand van de dislocatie bevindt. De leerlingen van de Paulusschool maken ook gebruik van de gymzaal aan de Fabritiuslaan. De kwaliteit van de gymzaal wordt als matig beschouwd. De technische kwaliteit van de zaal is slecht en het schoolbestuur geeft aan dat het rieten dak vervangen dient te worden. Ook de akoestiek in de gymzaal functioneert niet naar behoren. De capaciteit van de oefenvloer is 252 m² en voldoet daarmee aan de norm. De gymzaal heeft momenteel een normatieve overcapaciteit van 2 klokuren en verwacht wordt dat de gymzaal in de toekomst een normatief ruimtetekort van 1 klokuur heeft. Hierbij is uitgegaan van zowel de normatieve klokuurbehoefte van de Fabritiuschool als de Paulusschool.

De kwaliteit van de gymzaal van de Fabritiusschool geeft aanleiding tot ingrijpen. Voor het schoolgebouw aan de Fabritiuslaan is vernieuwbouw opgenomen. In lijn met deze oplossing is voor de gymzaal vernieuwbouw voorgesteld om de kwaliteit op orde te brengen.

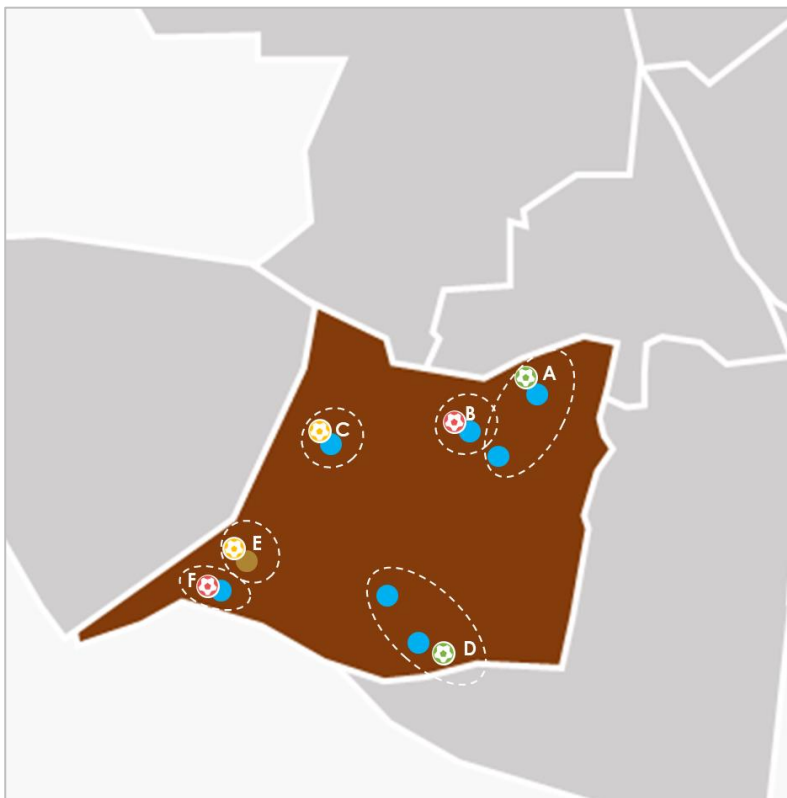
Gymzaal Alberdingk Thijm Internationaal

De Alberdingk Thijm International School is gehuisvest in een gebouw dat eigendom is van Alberdingk Thijm Scholen. Het gebouw beschikt over een in pandige gymzaal.

Het gebouw waarin het Alberdingk Thijm International School is gehuisvest, is in eigendom van Stichting Alberdingk Thijm Activa.

7.7 Sportaccommodaties Zuid II

	Gymzaal	Adres	Schoolbestuur	Type	Capaciteit oefenvloer (in m ²)
A	Violenschool	Violenstraat 3	STIP Openbaar Basisonderwijs Hilversum	BO	252
B	Wilhelmina Bavinck	Bosdrift 21	Stichting Proceon	BO	110
C	Elckerlyc	Van Hogendorplaan	STIP Openbaar Basisonderwijs Hilversum	BO	242
D	Goudenregenschool	Goudenregenlaan 5	STIP Openbaar Basisonderwijs Hilversum	BO	252
E	De Savornin Lohmanschool	Van Ghentlaan 51	Stichting voor Christelijk Voortgezet Onderwijs in het Gooi	VO	242
F	Van Hasseltschool	Banckertlaan 130	Stichting Proceon	BO	130

Capaciteit oefenvloer

- Minimaal 252 m²
- Tussen de 252 m² en 140 m²
- Kleiner dan 140 m²

Scholen

- Primair onderwijs
- Voortgezet onderwijs
- (Voortgezet) Speciaal onderwijs

 Clustering van scholen en gymzalen

Gymzaal Violenschool

De gymzaal van de Violenschool is gehuisvest in het schoolgebouw uit 1983. De kwaliteit van de gymzaal is matig. Met name de technische kwaliteit, de luchtkwaliteit en de lichtinval worden als slecht beoordeeld. De capaciteit van de oefenvloer is 252 m² en voldoet daarmee aan de norm. De beschikbare capaciteit is voldoende om te voorzien in de klokuurbehoefte van de school.

De kwaliteit van de gymzaal van de Violen school geeft aanleiding tot ingrijpen. Voor het schoolgebouw zijn zowel vernieuwbouw als nieuwbouw opgenomen als variant. In lijn met deze varianten zijn voor deze gymzaal de volgende varianten denkbaar:

- **Variant vernieuwbouw**
- **Variant nieuwbouw**

Gymzaal Wilhelmina Bavinck

De gymzaal van de Wilhelmina Bavinck is gehuisvest in het monumentale schoolgebouw dat dateert uit 1922. De kwaliteit van de gymzaal wordt als redelijk beschouwd. De capaciteit van het zaaldeel is 110 m² en voldoet niet aan de norm. De beschikbare capaciteit is voldoende om te voorzien in de normatieve klokuurbehoefte van de school. De gymzaal heeft een normatieve overcapaciteit van 2 klokuren. Ondanks de kleine gymzaal geeft het schoolbestuur aan dat ze liever de huidige gymzaal blijven gebruiken dan naar elders te worden doorverwezen.

Het voorstel voor de gymzaal van de Wilhelmina Bavinck is 'in stand houden'. Wegens het tekort aan onderwijs capaciteit, zijn voor het schoolgebouw de varianten inpandige uitbreiding en verwijzen naar leegstand opgenomen. Bij de variant inpandige uitbreiding wordt de gymzaal mogelijk ingezet als onderwijsruimte. In lijn met deze varianten voor het schoolgebouw zijn voor de gymzaal de volgende varianten denkbaar:

- **Variant gymzaal inzetten als onderwijs capaciteit en voor de klokuurbehoefte verwijzen** – doorverwijzen naar overcapaciteit in gymzalen in de omgeving;
- **Variant in stand houden** – indien voor het tekort aan onderwijs capaciteit wordt doorverwezen naar leegstand in de omgeving blijft de gymzaal in stand. Het schoolbestuur gaat akkoord met het behouden van de kleine zaal (< 140 m²).

Gymzaal Elckerlyc

De Elckerlyc is gehuisvest in een schoolgebouw uit 1998 en beschikt over een inpandige gymzaal. De gymzaal wordt tevens ingezet als speelplaats. De kwaliteit van de gymzaal wordt over het algemeen als goed beoordeeld. De technische kwaliteit van de inrichting voldoet echter niet en wordt als slecht beoordeeld. De capaciteit van de oefenvloer is 242 m² en voldoet daarmee niet aan de norm. De beschikbare capaciteit is voldoende om te voorzien in de klokuurbehoefte van de school en heeft een verwachte overcapaciteit van 7 klokuren in 2035.

Het schoolbestuur geeft de voorkeur aan het behouden van de gymzaal voor de gehele school. Het voorstel voor de gymzaal van de Elckerlyc is 'in stand houden'. Het schoolbestuur gaat akkoord met het behouden van de kleine zaal (< 252 m²).

Gymzaal Goudenregenschool

De hoofdlocatie van de Goudenregenschool, bevindt zich aan de Goudenregenlaan en dateert uit 1959. In 1980 is separaat aan het schoolgebouw een gymzaal geplaatst. De kwaliteit van de gymzaal wordt door het schoolbestuur als redelijk beschouwd. De technische kwaliteit van het gebouw en het binnenklimaat verdienen de aandacht. De gymzaal beschikt over een oefenvloer van 252 m² en voldoet daarmee aan de norm. Naast de Goudenregenschool maakt ook de Montessorischool Zuid gebruik van deze gymzaal. Om te voorzien in de klokuurbehoefte van beide scholen heeft de gymzaal momenteel een normatief tekort van 1 klokuur. Verwacht wordt dat dit in 2035 zo zal blijven.

Het voorstel voor de gymzaal van de Goudenregenschool is 'in stand houden'.

Gymzaal De Savornin Lohmanschool

De Savornin Lohmanschool maakt onderdeel uit van Brede School Zuid en beschikt over een eigen in pandige gymzaal. De kwaliteit van de gymzaal wordt als slecht beschouwd. Dit geldt zowel voor de technische kwaliteit, het binnenklimaat en de functionaliteit. De capaciteit van de oefenvloer is 242 m². Op dit moment heeft de gymzaal een normatieve overcapaciteit van 17 klokuren en verwacht wordt dat dit zal toenemen naar 18 klokuren in 2035. De school heeft echter te maken met LOOT-leerlingen, waardoor de gymzaal mogelijk aanvullend wordt benut. Gemeente en schoolbestuur hebben afgesproken dat eventuele overcapaciteit ten alle tijden beschikbaar is voor LOOT-leerlingen. In de toekomst zal de gemeente de mogelijkheden voor mogelijk medegebruik eerst bespreken met het schoolbestuur.

De kwaliteit van de gymzaal van De Savornin Lohmanschool geeft aanleiding tot ingrijpen. Voor het schoolgebouw zijn zowel vernieuwbouw als nieuwbouw opgenomen als variant. In lijn met deze varianten zijn voor de gymzaal de volgende varianten denkbaar:

- **Variant vernieuwbouw** – het in stand houden van de kleine gymzaal (10 m² te klein) wordt geaccepteerd;
- **Variant nieuwbouw Van Hasseltschool en Savornin Lohmanschool met gymzaal** – realiseren van één volwaardige gymzaal ten behoeve van de klokuurbehoefte van beide scholen. Indien noodzakelijk doorverwijzing voor de overige capaciteit naar Sporthal Kerkelanden (Zuidoost);
- **Variant nieuwbouw Van Hasseltschool en Savornin Lohmanschool zonder gymzaal** – geen gymzaal realiseren en doorverwijzen naar Sporthal Kerkelanden (Zuidoost).

De keuze voor een variant hangt samen met de gekozen variant voor de schoolgebouwen.

Gymzaal Van Hasseltschool

De Van Hasseltschool maakt, naast De Savornin Lohmanschool, onderdeel uit van Brede School Zuid. Ook de Van Hasseltschool beschikt over een eigen in pandige gymzaal. De gymzaal wordt tevens ingezet als speelplaats. De kwaliteit van de gymzaal wordt door het schoolbestuur goed beoordeeld. De capaciteit van de oefenvloer is 130 m² en voldoet daarmee niet aan de norm. Op dit moment heeft de gymzaal een normatieve overcapaciteit van 1 klokuur en verwacht wordt dat dit in de toekomst zo zal blijven. De school heeft aangegeven de voorkeur te hebben om gebruik te blijven maken van de kleine gymzaal, in plaats van naar een gymzaal elders te worden doorverwezen.

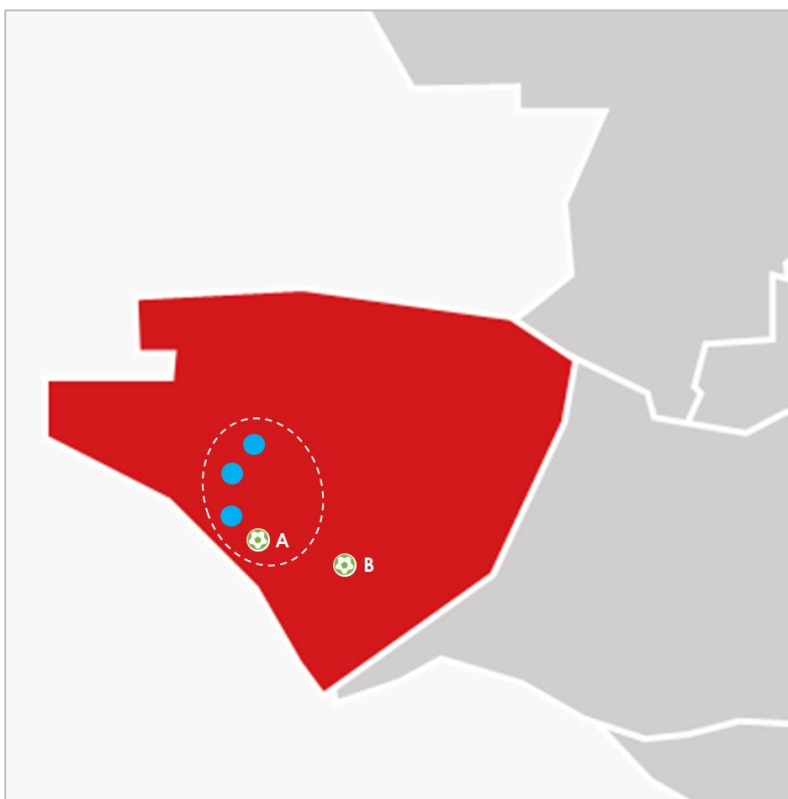
Voor het schoolgebouw van de Van Hasseltschool zijn zowel vernieuwbouw als nieuwbouw opgenomen als variant. In lijn met deze varianten zijn voor de gymzaal de volgende varianten denkbaar:

- **Variant in stand houden**
- **Variant afstoten** – voor de klokuurbehoefte van de Van Hasseltschool wordt gebruik gemaakt van de Sporthal Kerkelanden (Zuidoost);
- **Variant nieuwbouw Van Hasseltschool en De Savornin Lohmanschool met gymzaal** – realiseren van één volwaardige gymzaal ten behoeve van de klokuurbehoefte van beide scholen. Indien noodzakelijk doorverwijzing voor de overige capaciteit naar Sporthal Kerkelanden (Zuidoost);
- **Variant nieuwbouw Van Hasseltschool en De Savornin Lohmanschool zonder gymzaal** – geen gymzaal realiseren en doorverwijzen naar sporthal Kerkelanden (Zuidoost).

De keuze voor een variant hangt samen met de gekozen variant voor de schoolgebouwen.

7.8 Sportaccommodaties Zuidwest

	Gymzaal	Adres	Schoolbestuur	Type	Capaciteit oefenvloer (in m ²)
A	Goudenregenschool, locatie Kerkelanden	Augustinushof 61	STIP Openbaar Basisonderwijs Hilversum	BO	252
B	Sporthal Kerkelanden	Franciscusweg 6a	Eigenaar: Gemeente Hilversum	-	1.056

Capaciteit oefenvloer

- Minimaal 252 m²
- Tussen de 252 m² en 140 m²
- Kleiner dan 140 m²

Scholen

- Primair onderwijs
- Voortgezet onderwijs
- (Voortgezet) Speciaal onderwijs

Clustering van scholen en gymzalen

Gymzaal Goudenregenschool, locatie Kerkelanden

De dislocatie van de Goudenregenschool aan het Augustinushof beschikt over een separate gymzaal die dateert uit 1971. De technische kwaliteit van het gebouw wordt als slecht beoordeeld. Ook zijn de akoestiek en de luchtkwaliteit slecht. De capaciteit van de oefenvloer is 252 m² en voldoet daarmee aan de norm. Naast de Goudenregenschool maakt ook de Augustinusschool gebruik van deze gymzaal. De beschikbare zaalcapaciteit is op dit moment voldoende om te voorzien in de normatieve klokuurbehoefte van de Goudenregenschool en de Augustinusschool. Op dit moment heeft de gymzaal een normatieve overcapaciteit van 12 klokuren en verwacht wordt dat dit in de toekomst zo zal blijven.

De kwaliteit van de gymzaal van de Goudenregenschool, locatie Kerkelanden, geeft aanleiding tot ingrijpen. Voor het schoolgebouw zijn zowel vernieuwbouw als nieuwbouw als variant opgenomen. In lijn met deze varianten zijn voor de gymzaal de volgende varianten denkbaar:

- **Variant vernieuwbouw**
- **Variant nieuwbouw** – mogelijk wordt nieuwbouw van de Goudenregenschool locatie Kerkelanden gecombineerd met nieuwbouw van de C. Hummelingschool en de Augustinusschool. Afhankelijk van de varianten in Zuid II (doorverwijzing naar Sporthal Kerkelanden) wordt de nieuwbouw inclusief of exclusief gymzaal gerealiseerd.

De keuze voor een variant hangt samen met de gekozen variant voor het schoolgebouw.

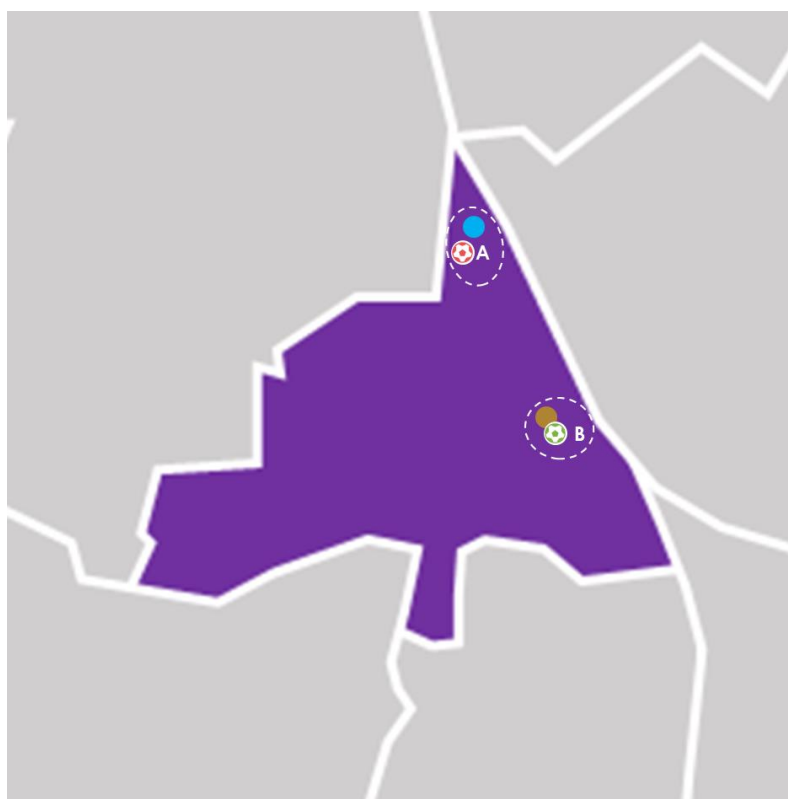
Sporthal Kerkelanden

De Sporthal Kerkelanden is in eigendom van de gemeente. De accommodatie beschikt over een sporthal met oefenvloer van 1.056 m² die deelbaar is in 2 zaaldelen.

Het voorstel voor de Sporthal Kerkelanden is 'in stand houden'. Onderzocht dient te worden of deze sporthal breder ingezet kan worden voor het bewegingsonderwijs en daarmee tekorten in dit gebied en aangrenzende gebieden kan oplossen.

7.9 Sportaccommodaties Centrum

	Gymzaal	Adres	Schoolbestuur	Type	Capaciteit oefenvloer (in m ²)
A	Montessorischool Centrum	Naarderstraat 100	Stichting Hilversumse Montessorischolen	BO	110
B	St. Aloysius College	Schapenkamp 200	Alberdingk Thijm Scholen	VO	252

Capaciteit oefenvloer

- Minimaal 252 m²
- Tussen de 252 m² en 140 m²
- Kleiner dan 140 m²

Scholen

- Primair onderwijs
- Voortgezet onderwijs
- (Voortgezet) Speciaal onderwijs

 Clustering van scholen en gymzalen

Gymzaal Montessorischool Centrum

De Montessorischoolschool Centrum beschikt over een separate gymzaal. De gymzaal wordt tevens ingezet als speellokaal. De kwaliteit van de gymzaal wordt slecht beoordeeld. De technische kwaliteit is onvoldoende en de zaal is niet functioneel. De oefenvloer van 110 m² voldoet niet aan de norm. De beschikbare zaalcapaciteit is onvoldoende om te voorzien in de normatieve ruimtebehoefte van de school. De gymzaal heeft momenteel een normatief tekort van 19 klokuren en verwacht wordt dat dit oploopt naar een normatief tekort van 22 klokuren in 2035.

De kwaliteit en capaciteit van de gymzaal van De Montessorischool Centrum geven aanleiding tot ingrijpen. Voor het schoolgebouw zijn zowel vernieuwbouw als nieuwbouw opgenomen als variant. In lijn met deze varianten zijn voor de gymzaal de volgende varianten denkbaar:

- **Variant gymzaal inzetten als onderwijscapaciteit** – de groepen 3 t/m 8 worden doorverwezen (17 klokuren) naar overcapaciteit in de omgeving.
- **Variant nieuwbouw** – afhankelijk van de locatie wordt de nieuwbouw voor de school inclusief of exclusief gymzaal gerealiseerd.

De keuze voor een variant hangt samen met de gekozen variant voor de schoolgebouwen.

Gymzaal St. Aloysius College

Het St. Aloysius College is gehuisvest in een schoolgebouw dat is gerealiseerd in 2013. Het gebouw beschikt over een in pandige gymzaal. De kwaliteit van de gymzaal is op orde. De capaciteit van de oefenvloer is 252 m² en voldoet daarmee aan de norm. De beschikbare capaciteit van de gymzaal is onvoldoende om te voorzien in de klokuurbehoefte van de school. De gymzaal heeft momenteel een normatief tekort van 12 klokuren en verwacht wordt dat dit in de toekomst hetzelfde zal blijven, mits niet wordt ingegrepen.

Het St. Aloysius College heeft te maken met een tekort aan zaalcapaciteit. Voor deze gymzaal is het voorstel 'in stand houden' waarbij voor het tekort (12 klokuren) kan worden doorverwezen naar Sporthal De Lieberg of is sprake van nieuwbouw van een gymzaal in dit gebied.

8. Prioritering

De prioritering voor de uitvoering van de projecten wordt bepaald aan de hand van verschillende criteria. Een eerste schifting heeft plaatsgevonden aan de hand van de bouwprestaties zoals weergegeven in de factsheets. Op basis van een beoordeling van de kwaliteit, de exploitatielasten en het vraag en aanbod is de urgentie van de projecten bepaald. De urgentie staat per schoolgebouw beschreven in hoofdstuk 6.

In paragraaf 8.1 worden de criteria om te komen tot een prioritering beschreven. In paragraaf 8.2 is voor de urgente projecten een voorstel gedaan voor de fasering op basis van deze criteria. De fasering van projecten met een gemiddelde urgentie is beschreven in paragraaf 8.3. De prioritering van de oplossingen voor de gymzalen wordt gekoppeld aan de uitvoering van de schoolgebouwen.

8.1 Criteria

De volgende criteria zijn gehanteerd om voor de urgente projecten tot een prioritering te komen. Er wordt onderscheid gemaakt in de schoolgebouwen en gymzalen met een capaciteitsvraagstuk en schoolgebouwen en gymzalen met een kwaliteitsvraagstuk. De capaciteitsvraagstukken hebben in de regel prioriteit boven de kwaliteitsvraagstukken, als gevolg van de gemeentelijke zorgplicht. Bij kwaliteitsvraagstukken zijn schoolgebouwen en gymzalen die slecht beoordeeld zijn, opgenomen in de fase hoge urgentie en gebouwen die matig beoordeeld zijn opgenomen in de fase gemiddelde urgentie.

Capaciteitsvraagstuk

- Prioriteit wordt gegeven aan de schoolgebouwen en gymzalen die momenteel te maken hebben met een capaciteitstekort (zorgplicht gemeente);
- De volgorde van de uitvoering is afhankelijk van de grootte van het tekort en de complexiteit (in doorlooptijd en financiën) van de oplossing;
- Gelijktijdige uitvoering van projecten met een capaciteitsvraagstuk is mogelijk.

Kwaliteitsvraagstuk

- Prioriteit wordt gegeven aan projecten waarvan de voorbereiding reeds is gestart en de middelen (grotendeels) beschikbaar zijn;
- Prioriteit wordt gegeven aan de varianten van schoolgebouwen waarbij een locatie vrijgespeeld wordt. Deze vrijvallende locaties kunnen worden ingezet als tijdelijke huisvesting gedurende de uitvoering van andere projecten. Dit komt de kosten voor tijdelijke huisvesting ten goede;
- Indien tijdelijke huisvesting benodigd is, is de prioritering volgorde afhankelijk en afhankelijk van de doorlooptijd van eerdere projecten. De volgorde van deze projecten wordt bepaald door de hoogte van de exploitatielasten;

Voor de projecten met een gemiddelde urgentie worden de volgende criteria gehanteerd om tot een prioritering te komen:

- Prioriteit wordt gegeven aan de monumenten. Deze worden geordend op basis van bouwjaar (oud – jong);
- Daarna volgen de overige projecten, waarbij het bouwjaar (oud – jong) de volgorde bepaalt.

8.2 Fasering projecten hoge urgentie

Capaciteitsvraagstuk

Op basis van de bovenstaande criteria ziet de prioritering voor de kortetermijnprojecten met een capaciteitsvraagstuk er als volgt uit: bij ieder project wordt aangegeven of tijdelijke huisvesting benodigd is en welke locatie hiervoor in aanmerking komt. Tevens wordt aangegeven of er ook een ingreep aan de (in pandige) gymzaal benodigd is.

nr.	School/gymzaal	m ² bvo tekort in 2035	variant	start voorbereiding	jaar van oplevering	tijdelijke huisvesting	ingreep (in pandige) gymzaal
1	Wilgetoren	125	in pandige uitbreiding van 125 m ² en verwijzen dan wel uit pandige uitbreiding van 75 m ²	2020	2020	nee	n.v.t.
2	Ayoub	385	in pandige uitbreiding	2020	2020	nee	n.v.t.
3	KinderCampus/JuniorCampus	800	vergoeden huur/aankoop pand JuniorCampus of nieuwbouw	2020	2020	nee	n.v.t.
4	Windkanter	700	tijdelijk doorverwijzen naar leegstand (Jan Blankenlaan of andere locatie)	2020	2020	nee	n.v.t.
5	Hilfertsheem	511	verwijzen naar leegstand	2020	2020	nee	n.v.t.
6	Fabritiussschool	375	verhuizen kinderopvang of alternatieve huisvesting Egelantierstraat	2020	2022	nee	n.v.t.
7	Gymzaal Aloysius College		verwijzen naar leegstand of nieuwbouw extra gymzaal	2020	2021	nee	n.v.t.
8	Vondelschool	270	verwijzen naar leegstand	2020	2020	nee	n.v.t.
9	Goudenregen-goudenregenlaan	168	verhuizen kinderopvang of uitbreiding	2020	2021	nee	n.v.t.
10	Wilhelmina Bavinck	149	verwijzen naar leegstand	2020	2020	nee	n.v.t.
11	AT College	3651	uitbreiding d.m.v. nieuwbouw	2020	2022	nee	nieuwbouw extra gymzaal (zie regel 13)
12	De Wiige	719	uitbreiding d.m.v. vernieuwbouw of nieuwbouw	2021	2023	Afhankelijk van de locatie van de nieuwbouw	n.v.t.
13	Gymzalen AT College		uitbreiding d.m.v. nieuwbouw en (ver)nieuwbouw huidige gymzalen	2020	2022		
14	overige leerlingen VO	880	verwijzen naar leegstand of nieuwbouw	2021	2023	nee	n.v.t.
15	Montessori centrum	279	vernieuwbouw of nieuwbouw	2022	2024	ja, bijv Minckeler of Jan Blankenlaan	nieuwbouw
16	overige leerlingen BO	1000	nieuwbouw	2023	2025	nee	n.v.t.
17	Gymzaal Oost		nieuwbouw	2020	2022	nee	n.v.t.

Kwaliteitsvraagstuk

Voor de urgente projecten met een kwaliteitsvraagstuk is eveneens de prioritering bepaald. Hierbij geldt dat de projecten die reeds in voorbereiding zijn gelijktijdig kunnen plaatsvinden met projecten die een capaciteitsvraagstuk hebben. Alle overige projecten volgen op eerdere projecten. Ook voor onderstaande projecten is aangegeven of er tijdelijke huisvesting nodig is en of een ingreep aan de (in pandige) gymzaal noodzakelijk is.

nr.	School/gymzaal	m ² bvo tekort in 2035	variant	start project (voorbereiding)	jaar van oplevering	tijdelijke huisvesting	ingreep (in pandige) gymzaal
1	IPS Hilversum	n.v.t.	nieuwbouw	2019	2023	nee	nieuwbouw
2	Basisscholen Kerkelanden	n.v.t.	(gecombineerde) nieuwbouw of vernieuwbouw en uitbreiding	2020	2023	ja (afhankelijk van locatie), units	vernieuwbouw of nieuwbouw
3	Gymzaal Klimop	n.v.t.	vernieuwbouw	2020	2021	nee	n.v.t.
4	Violenschool	n.v.t.	nieuwbouw of vernieuwbouw	2022	2024	ja, bijv Rembrandtlaan	nieuwbouw of vernieuwbouw
5	Windkanter	n.v.t.	vernieuwbouw bestaand gebouw (bijv. Minckeler) of nieuwbouw	2023	2025	nee	optioneel: nieuwbouw
6	Groot Goylant	n.v.t.	nieuwbouw of vernieuwbouw	2024	2026	ja (indien vernieuwbouw), units	vernieuwbouw of nieuwbouw
7	AT MAVO	n.v.t.	nieuwbouw	2023	2025	nee (indien nieuwbouw op andere locatie)	n.v.t.

8.3 Fasering projecten gemiddelde urgentie

Op basis van de criteria zoals beschreven in paragraaf 8.1 zijn alle projecten met een gemiddelde urgentie als volgt geprioriteerd:

nr.	School/gymzaal	monument / bouwjaar	variant(en)	ingreep (in pandige) gymzaal
1	Godelindeschool	monument - 1904	vernieuwbouw	vernieuwbouw
2	Vondelschool	monument - 1920	in pandige uitbreiding	n.v.t.
3	De Wilge	monument - 1929	vernieuwbouw	vernieuwbouw
4	Fabritiuschool	monument - 1927	vernieuwbouw Fabritiuslaan en afhankelijk van fase 1 mogelijk vernieuwbouw Egelantierstraat	vernieuwbouw
5	Nassauschool	monument - 1930	vernieuwbouw	vernieuwbouw
6	Lorentzschool	monument - 1931	vernieuwbouw Lorentzweg en verwijzen naar leegstand dan wel alternatieve locatie voor Van 't Hoffplein	gymzaal wordt mogelijk onderwijsruimte
7	Dubbeldekker	monument - 1967	vernieuwbouw	vernieuwbouw
8	Het Mozaïek	monument - 1973	vernieuwbouw	n.v.t.
9	Wilhelminaschool	1955	vernieuwbouw of nieuwbouw	vernieuwbouw of nieuwbouw
10	Goudenregen-goudenregenlaan	1959	vernieuwbouw	vernieuwbouw
11	Savornin Lohman	1962	vernieuwbouw of nieuwbouw	vernieuwbouw of nieuwbouw
12	Mozarthof - Mozartlaan 31	1965	aanpassen naar volwaardige gymzaal	n.v.t.
13	Van Hasseltschool	1965	vernieuwbouw of nieuwbouw	zie Savornin
14	C. Hummelingschool	1970	vernieuwbouw of nieuwbouw	vernieuwbouw of nieuwbouw
15	Alberdingk Thijm College	1972	vernieuwbouw	n.v.t.
16	Paulusschool	1981	vernieuwbouw of nieuwbouw	n.v.t.
17	Montessori Zuid	1981	vernieuwbouw	n.v.t.

De ingrepen aan bovengenoemde schoolgebouwen volgen na afronding van de projecten met hoge urgentie. De uiteindelijke uitvoering van deze projecten is mede afhankelijk van de uitvoering van de hoog urgente projecten in de voorliggende fase. Zodoende zijn de projecten in volgorde uiteengezet, maar is het bepalen van het jaar van uitvoering nog niet mogelijk.

9. Investeringskosten

In hoofdstuk 6 is per school en gymzaal beschreven wat de oplossingsrichtingen zijn voor iedere locatie om de geconstateerde knelpunten op te kunnen lossen. Om een goede en integrale afweging te maken, zijn in dit hoofdstuk de financiële consequenties ten behoeve van het onderwijs en bewegingsonderwijs per variant inzichtelijk gemaakt. Om inzicht te geven in hoe de financiële consequenties zijn bepaald, zijn in paragraaf 9.1 de uitgangspunten opgenomen. Aan de hand van deze uitgangspunten zijn in paragraaf 9.2 voor de hoog urgente projecten en in 9.3 voor de gemiddeld urgente projecten de investeringskosten per scenario weergegeven. Tenslotte zijn in paragraaf 9.4 en 9.5 de benodigde investeringen voor het verduurzamen van de schoolgebouwen en de bijdrage aan het onderhoud aan monumenten inzichtelijk gemaakt.

9.1 Uitgangspunten

In het overzicht op de volgende pagina zijn de investeringen per scenario inzichtelijk gemaakt. Bij het bepalen van de investeringen aan schoolgebouwen en gymzalen zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- Alle bedragen zijn inclusief btw en prijspeil oktober 2019;
- Bij vervangende nieuwbouw is uitgegaan van een investering van € 2.700,- per m² bvo (prijspeil oktober 2019) voor het bekostigen van BENG;
- De ruimtebehoefte bij nieuwbouw is afgeleid uit de huidige leerlingen-prognose en gebaseerd op de gemiddelde behoefte voor de komende 15 jaar;
- Bij vernieuwbouw wordt uitgegaan van maximaal 70% van € 2.700,- per te vernieuwbouwen aantal m² bvo (70% van € 2.700,- = € 1.890 per m² bvo - prijspeil oktober 2019) voor het bekostigen van BENG.
- Bij in pandige uitbreidingen wordt gerekend met 30% t.o.v. nieuwbouw (30% van € 2.700,- = € 810,- per m² bvo - prijspeil oktober 2019);
- Bij ingrepen (in pandige uitbreidingen of vernieuwbouw) aan monumenten wordt gerekend met 30% aanvullende kosten. Bij in pandige uitbreidingen wordt daarom uitgegaan van € 1.053,- per m² bvo (prijspeil oktober 2019). Bij vernieuwbouw van monumenten wordt uitgegaan van maximaal 70% van € 3.510,- (2.460,- per m² bvo) (prijspeil oktober 2019).;
- Voor het bekostigen van aanvullende duurzaamheidsambities (ENG/0-op-de-meter) is voor (ver)nieuwbouw gerekend met een bijdrage van gemiddeld € 100,- per m² bvo voor het schoolbestuur. Dit bedrag is indicatief en is niet geïndexeerd. De schoolbesturen kunnen/mogen deze investering alleen doen op voorwaarde dat de investering zich terugverdient in de exploitatie;
- Voor het huren van tijdelijke huisvesting is uitgegaan van een investering van € 300,- per m² bvo/jaar, uitgaande van de normatieve ruimtebehoefte op het moment van uitvoering. Tijdelijke huisvesting is berekend voor de hoog urgente projecten.

Uitsluitingen

Kosten die niet zijn meegenomen in de berekeningen van de investeringskosten:

- Eenmalig afboeken van boekwaarde bij nieuwbouw;
- Sloopkosten;
- Lopende boekwaarden
- Kosten voor het opknappen van bestaande gebouwen in geval van het doorverwijzen naar leegstand of bij gebruik als tijdelijke huisvesting. De gemeente neemt een stelpost op in de begroting waaruit o.a. deze kosten gedekt worden;
- Kosten voor aankoop grond en eventuele aanpassingen aan de infrastructuur of openbare ruimte;
- Contextuele factoren/locatie gebonden kosten;
- Verhuiskosten;
- Mogelijke kosten voor eerste inrichting onderwijsleerpakket en meubilair (relatief beperkt);
- Kosten en baten bij het eventueel afstoten van gebouwen en gronden;
- Kosten voor het realiseren van ruimte voor kinderopvang;
- Gemeentelijke plan- en apparaatskosten.

9.2 Investeringskosten hoog urgente projecten

Op basis van de geschetste uitgangspunten zijn de benodigde investeringen per onderwijsgebouw en gymzaal inzichtelijk gemaakt. Er wordt onderscheid gemaakt tussen de gemeentelijke investering en een indicatie van de investering die het schoolbestuur kan doen voor het realiseren van aanvullende duurzaamheidsambities. Voor de hoog urgente projecten zijn tevens de kosten voor tijdelijke huisvesting in beeld gebracht.

9.2.1 Onderwijsgebouwen

Onderstaande tabel toont per variant de benodigde investeringskosten voor de onderwijsgebouwen (incl. btw en prijspeil oktober 2019).

Investeringskosten onderwijs - hoog urgente projecten					
prijspeil okt 2019 en incl. btw					
schoolloccatie	variant	uitgangspunten	jaar van oplevering	bijdrage gemeente	indicatie bijdrage schoolbestuur
Wilgetoren	In gebruik neming onbruikbare ruimte	uitbreiding van 125 m ² bvo	2019	€ 310.000	
	variant verwijzen naar leegstand		2020	€ -	€ -
	variant uitbreiding	uitbreiding van 75 m ² bvo	2020	€ 200.000	
KinderCampus/JuniorCampus	vergoeden huur/aankoop pand Junior Campus	jaarlijkse huurvergoeding van € 75,-/m ² bvo. € 35.000,- per jaar, € 1.400.000,- voor 40 jaar	2020	€ 1.400.000	
	nieuwbouw	nieuwbouw voor 92 leerlingen van 463 m ² bvo	2025	€ 1.250.000	€ 46.300
Ayoub	Inpandige uitbreiding	157 m ² (restant toekenning)	2020	€ 170.000	
Windkanter	tijdelijk verwijzen naar leegstand		2020	€ -	€ -
	variant vernieuwbouw bestaande locatie	vernieuwbouw van 1.206 m ²	2025	€ 2.960.000	€ 121.000
	variant nieuwbouw	nieuwbouw voor 200 leerlingen van 1.206 m ² bvo	2025	€ 3.260.000	€ 121.000
Hilfersheem	verwijzen naar leegstand		2020	€ -	€ -
Fabrijuisschool	variant uithuizen kinderopvang	intern aanpassen van 221 m ² bvo	2022	€ 230.000	€ -
	variant nieuwbouw t.b.v. Egelantierstraat	nieuwbouw van 1.208 m ² bvo	2022	€ 2.280.000	€ 121.000
Vondelschool	verwijzen naar leegstand	in de A. Roland Holst	2020	€ -	€ -
Goudenregenschool - gouderegenlaan	variant verwijzen naar leegstand	bijv. van Hasseltschool	2021	€ -	€ -
	variant uithuizen kinderopvang	intern aanpassen van 115 m ² bvo	2021	€ 80.000	€ -
	variant uitbreiding	uitbreiding van 160 m ² bvo	2021	€ 430.000	€ -
Wihemina Bavinc	verwijzen naar leegstand	in de Van Hasseltschool	2020	€ -	€ -
De Wilge	uitbreiding d.m.v. vernieuwbouw	vernieuwbouw van 650 m ² (Jan Blankenlaan)	2023	€ 1.230.000	€ 65.000
	uitbreiding d.m.v. nieuwbouw	nieuwbouw van 650 m ²	2023	€ 1.760.000	€ 65.000
tijdelijk huisvesting		units indien nieuwbouw voorzien op locatie Jan Blankenlaan - 573 m ²	2022-2023	€ 170.000	
AT College	variant uitbreiding	uitbreiding van 3.805 m ² (o.b.v. 1.650 leerlingen)	2022	€ 10.270.000	€ 381.000
Capaciteit leerlingen VO	variant verwijzen naar leegstand	leegstand overige VO schalen	2023	€ -	€ -
	uitbreiding VO totaal	uitbreiding voor 150 leerlingen van 880 m ²	2023	€ 2.380.000	€ 88.000
IPS Hilversum	variant nieuwbouw	nieuwbouw voor 700 leerlingen van 3.720 m ²	2023	€ 10.040.000	€ 372.000
Goudenregenschool - kerkelanden	variant vernieuwbouw	vernieuwbouw van 1.216 m ² bvo	2023	€ 2.190.000	€ 122.000
	variant nieuwbouw	nieuwbouw voor 92 leerlingen van 660 m ² bvo	2023	€ 1.780.000	€ 66.000
	variant vernieuwbouw en uitbreiding t.b.v. goudenregen- en augustinus school	t.b.v. huisvesting Goudenregen- en Augustinus school. Vernieuwbouw van 1.216 m ² en uitbreiding van 825 m ²	2023	€ 4.420.000	€ 205.000
	variant gecombineerde nieuwbouw	Goudenregen: nieuwbouw voor 92 leerlingen: 660 m ² Augustinus: nieuwbouw voor 235 leerlingen: 1.380 m ² nieuwbouw C. Hummeling opgenomen bij C. Hummeling	2023	€ 5.510.000	€ 204.000
tijdelijk huisvesting		units voor leerlingen van de goudenregenschool - 660 m ²	2022-2023	€ 200.000	
Montessori Centrum	nieuwbouw	nieuwbouw voor 367 leerlingen: 2050 m ²	2024	€ 5.540.000	€ 205.000
	vernieuwbouw	vernieuwbouw van 2.064 m ² (gymzaal wordt onderwijsruimte)	2024	€ 3.690.000	€ 206.000
tijdelijke huisvesting	variant leegstand elders	Minckelerstraat of Jan Blankenlaan	2023-2024	€ -	€ -
	variant units	units - 2050 m ² bvo	2023-2024	€ 620.000	€ -
Capaciteit leerlingen BO	uitbreiding BO totaal	uitbreiding voor 200 leerlingen van 1.006 m ² bvo	2025	€ 2.720.000	€ 101.000
Groot Goylant	variant vernieuwbouw	vernieuwbouw van 4.000 m ² bvo	2026	€ 7.450.000	€ 400.000
	variant nieuwbouw	nieuwbouw voor 353 leerlingen: 4000 m ²	2026	€ 10.800.000	€ 400.000
tijdelijke huisvesting		units indien vernieuwbouw - 3967 m ²	2025-2026	€ 1.200.000	
AT MAVO	nieuwbouw	nieuwbouw voor 145 leerlingen: 900 m ²	2025	€ 2.430.000	€ 90.000
Violenschool	variant vernieuwbouw (excl. gymzaal)	vernieuwbouw van 2.288 m ²	2024	€ 4.320.000	€ 229.000
	variant nieuwbouw	nieuwbouw voor 370 leerlingen: 2.060 m ²	2024	€ 5.560.000	€ 206.000
tijdelijke huisvesting	variant leegstand elders	Rembrandtlaan	2023-2024	€ -	€ -
	variant units	Unit - 2.060 m ² bvo	2023-2024	€ 620.000	€ -

De uitvoering van de varianten in zowel het basis-, voortgezet en (voortgezet) speciaal onderwijs vraagt om een totale investering van de gemeente tussen € 50,4 mln. en € 64,4 mln. (incl. tijdelijke huisvesting).

Tijdelijke huisvesting urgente projecten

Voor de urgente projecten zijn de kosten voor tijdelijke huisvesting in beeld gebracht. De kosten voor tijdelijke huisvesting zijn opgenomen in de tabel op de vorige pagina.

Voor het berekenen van de kosten voor tijdelijke huisvesting is het volgende uitgangspunt aangenomen:

- In eerste instantie wordt verwezen naar leegstaande onderwijshuisvesting in de nabije omgeving; Onderwijsgebouwen die op korte termijn beschikbaar komen zijn de gebouwen aan de Minckelersstraat, Rembrandtlaan, Jan Blankenlaan en in de wijk Kerkelanden. De kosten voor het opknappen van dergelijke gebouwen maken geen onderdeel uit van dit IHP. De gemeente neemt een stelpost op in de begroting waaruit onder andere deze kosten worden gedekt;
- Indien verwijzen naar leegstaande onderwijshuisvesting niet mogelijk is worden tijdelijke units gehuurd. Voor het huren van tijdelijke units is uitgegaan van een investering van € 300,- per m² bvo/jaar, uitgaande van de normatieve ruimtebehoefte (op basis van de prognose Pronexus juli 2019) op het moment van uitvoering;
- Bij het berekenen van de kosten voor de huur van tijdelijke huisvesting is geen rekening gehouden met een gefaseerde uitvoering van vernieuwbouw. Een gefaseerde uitvoering kan resulteren in een kleinere vraag naar tijdelijke huisvesting;
- Kosten voor tijdelijke huisvesting zijn inclusief btw.

9.2.2 Bewegingsonderwijs

Onderstaande tabel toont per variant de benodigde investeringskosten voor de gymzalen (incl. btw en prijspeil oktober 2019).

Investeringskosten bewegingsonderwijs - hoog urgente projecten				
prijspeil okt 2019 en incl. btw				
locatie bewegingsonderwijs	variant	uitgangspunten	jaar van oplevering	bijdrage gemeente
Gymzaal Klimop	Vernieuwbouw	vernieuwbouw van 314 m ² bvo	2021	€ 593.000
Gymzaal Aloysius College	variant verwijzen naar leegstand	bijvoorbeeld de Lieberg	2021	
	variant nieuwbouw gymzaal	nieuwbouw conform KVLO-norm	2021	€ 1.380.000
Gymzalen AT College	nieuwbouw aanvullende gymzaal	nieuwbouw conform KVLO-norm	2022	€ 1.380.000
	variant vernieuwbouw huidige zalen	vernieuwbouw van 1.150 m ² bvo	2022	€ 2.174.000
	variant nieuwbouw huidige zalen	nieuwbouw van drie zaaldelen conform KVLO-norm	2022	€ 4.139.000
Gymzaal Oost	nieuwbouw	nieuwbouw conform KVLO-norm	2022	€ 1.380.000
Gymzaal IPS Hilversum	nieuwbouw	nieuwbouw twee zaaldelen conform KVLO-norm	2023	€ 2.759.000
Gymzaal Goudenregenschool - kerkelanden	variant vernieuwbouw	vernieuwbouw gymzaal Goudenregenschool, vernieuwbouw van 469 m ² bvo	2023	€ 886.000
	variant nieuwbouw	nieuwbouw conform KVLO-norm	2023	€ 1.380.000
Gymzaal Montessorischool	nieuwbouw	nieuwbouw conform KVLO-norm	2024	€ 1.380.000
Gymzaal Violenschool	variant vernieuwbouw	vernieuwbouw van 496 m ² bvo	2024	€ 937.000
	variant nieuwbouw	nieuwbouw conform KVLO-norm	2024	€ 1.380.000
Gymzaal Windkanter	optioneel: nieuwbouw gymzaal	nieuwbouw conform KVLO-norm	2025	€ 1.380.000
Gymzaal Groot Goylant	variant vernieuwbouw	vernieuwbouw van 368 m ² bvo	2026	€ 885.000
	variant nieuwbouw	nieuwbouw conform KVLO-norm	2026	€ 1.380.000

De uitvoering van de varianten vraagt om een totale investering van de gemeente tussen € 13,8 mln. en € 18,5 mln.

9.3 Investeringskosten gemiddeld urgente projecten

Ook voor de projecten met een gemiddelde urgentie zijn de investeringskosten voor de onderwijsgebouwen en het bewegingsonderwijs berekend op basis van de in paragraaf 9.1 genoemde uitgangspunten.

9.3.1 Onderwijsgebouwen

Onderstaande tabel toont per variant de benodigde investeringskosten voor de onderwijsgebouwen (incl. btw en prijspeil oktober 2019).

Investeringskosten onderwijs - gemiddeld urgente projecten				
prijspeil okt 2019 en incl. btw				
schoollocatie	variant	uitgangspunten	bijdrage gemeente	indicatie bijdrage schoolbestuur
Godelindeschool	vernieuwbouw	vernieuwbouw van 1.363 m ² bvo	€ 3.350.000	€ 136.000
Vondelschool	variant inpandige uitbreiding	gymzaal wordt onderwijsruimte - 284 m ² bvo	€ 300.000	€ 0
De Wilge	variant vernieuwbouw (excl. gymzaal)	vernieuwbouw van 2.363 m ² bvo	€ 5.410.000	€ 236.000
Fabritiuschool	variant vernieuwbouw fabritiuslaan	vernieuwbouw van 1.380 m ² bvo	€ 2.610.000	€ 138.000
	variant vernieuwbouw fabritiuslaan en egelantierstraat	vernieuwbouw van 1.380 m ² bvo (fabritiuslaan) vernieuwbouw van 1.141 m ² bvo (egelantierstraat)	€ 4.890.000	€ 259.000
Nassauschool	vernieuwbouw (excl. gymzaal)	vernieuwbouw van 1.454 m ² bvo	€ 3.570.000	€ 145.000
Lorentzschool - Lorentzweg	variant vernieuwbouw Lorentzweg (incl. gymzaal)	vernieuwbouw van 1.763 m ² bvo	€ 4.330.000	€ 176.000
Lorentzschool - Van 't Hoffplein	variant doorverwijzen naar leegstand variant alternatieve locatie	nieuwbouw van 900 m ² bvo	€ - € 2.430.000	€ - € 90.000
Dubbeldekker	vernieuwbouw (excl. gymzaal)	vernieuwbouw van 1.704 m ² bvo	€ 4.190.000	€ 170.000
Het Mozaïek	vernieuwbouw monumentaal deel	vernieuwbouw van 936 m ² bvo	€ 2.300.000	€ 94.000
Wilhelminaschool	variant vernieuwbouw (excl. gymzaal)	vernieuwbouw van 1.824 m ² bvo	€ 2.940.000	€ 182.000
	variant nieuwbouw	nieuwbouw voor 320 II van 1.800 m ² bvo	€ 4.860.000	€ 180.000
Goudenregenschol - goudenregenlaan	variant vernieuwbouw (excl. gymzaal)	vernieuwbouw van 1.169 m ² bvo	€ 2.110.000	€ 117.000
Savornin Lohman	variant vernieuwbouw (excl. gymzaal)	vernieuwbouw van 2.191 m ² bvo	€ 3.760.000	€ 219.000
	variant nieuwbouw	nieuwbouw voor 234 II van 2025 m ² bvo	€ 5.470.000	€ 203.000
Van Hasseltschool	variant vernieuwbouw (excl. gymzaal)	vernieuwbouw van 1.150 m ² bvo	€ 2.170.000	€ 115.000
	variant nieuwbouw	nieuwbouw voor 103 II van 720 m ² bvo	€ 1.940.000	€ 72.000
C. Hummelingschool	variant vernieuwbouw (excl. gymzaal)	vernieuwbouw van 1.001 m ² bvo	€ 1.890.000	€ 100.000
	variant nieuwbouw	nieuwbouw voor 90 II van 920 m ² bvo	€ 2.480.000	€ 92.000
Alberdingk Thijm College	vernieuwbouw	vernieuwbouw van 6.995 m ² bvo	€ 12.960.000	€ 700.000
Paulusschool	variant vernieuwbouw	vernieuwbouw van 1.146 m ² bvo	€ 2.170.000	€ 115.000
	variant nieuwbouw	nieuwbouw voor 130 II van 850 m ² bvo	€ 2.300.000	€ 85.000
Montessori Zuid	vernieuwbouw	vernieuwbouw van 2.018 m ² bvo	€ 3.660.000	€ 202.000

De uitvoering van de varianten vraagt om een totale investering van de gemeente tussen € 57,5 mln. en € 66,8 mln.

Tijdelijke huisvesting

Ook voor de gemiddeld urgente projecten zal tijdelijke huisvesting benodigd zijn. Omdat de vraag naar tijdelijke huisvesting in deze fase onder andere afhankelijk is van de uitvoering van projecten in de eerste fase zijn de kosten voor tijdelijke huisvesting derhalve in dit IHP niet opgenomen. Bij een actualisatie van het IHP is er meer bekend over vrijvallende locaties uit de eerste fase en zullen de kosten voor tijdelijke huisvesting geraamd kunnen worden.

9.3.2 Bewegingsonderwijs

Onderstaande tabel toont per variant de benodigde investeringskosten voor de gymzalen (incl. btw en prijspeil oktober 2019).

Investeringskosten bewegingsonderwijs - gemiddeld urgente projecten			
prijspeil okt 2019 en incl. btw			
locatie bewegingsonderwijs	variant	uitgangspunten	bijdrage gemeente
Gymzaal Godelindeschool	Vernieuwbouw	vernieuwbouw van 489 m ² bvo	€ 924.000
Gymzaal de Wilge	vernieuwbouw	vernieuwbouw van 412 m ² bvo	€ 1.012.000
Gymzaal Fabritiuschool	Vernieuwbouw	vernieuwbouw van 373m ² bvo	€ 916.000
Gymzaal Nassauschool	vernieuwbouw	vernieuwbouw van 167 m ² bvo	€ 410.000
Gymzaal Dubbeldekker	vernieuwbouw	vernieuwbouw van 477 m ² bvo	€ 1.172.000
Gymzaal Wilhelminaschool	variant vernieuwbouw	vernieuwbouw van 273 m ² bvo	€ 516.000
	variant nieuwbouw	nieuwbouw conform KVLO-norm	€ 1.380.000
Gymzaal Goudenregenschool - Goudenregenlaan	vernieuwbouw	vernieuwbouw van 460 m ² bvo	€ 869.000
Gymzaal Savornin Lohman	variant vernieuwbouw	vernieuwbouw van 460 m ² bvo	€ 869.000
	variant nieuwbouw (ook ten behoeve van Hasseltschool)	nieuwbouw conform KVLO-norm	€ 1.380.000
Gymzaal Mozartlaan 31	Aanpassen naar volwaardige gymzaal	nieuwbouw conform KVLO-norm	€ 1.380.000
Gymzaal C. Hummeling	variant vernieuwbouw	vernieuwbouw van 255 m ² bvo	€ 482.000
	variant nieuwbouw	nieuwbouw conform KVLO-norm	€ 1.380.000

De uitvoering van de varianten vraagt om een totale investering van de gemeente tussen € 8,6 mln. en € 10,8 mln.

9.4 Duurzaamheid

Voor alle gebouwen die in stand gehouden worden gedurende de beschouwingsperiode van het IHP bekostigt de gemeente Hilversum het uitvoeren van metingen die inzicht geven in de te treffen duurzame maatregelen door middel van een energiescan. De maatregelen hebben betrekking op het verbeteren van de energiehuishouding en het binnenklimaat. De volgende schoolgebouwen worden in stand gehouden en komen in aanmerking voor een meting:

BO	VO	(V)SO
Gooise Daltonschool	Comenius	Mozarthof (beide locaties)
Sterrenwachter	A. Roland Holst (beide locaties)*	De Klimop
Groen van Prinsterer	Aloysius	Annie M.G. Schmidt
De Wegwijzer*	Gemeentelijk Gymnasium (beide locaties)	Donnerschool
Titus Brandsma	Gooise Praktijkschool	
Petrus Dathenus	College Opmaat	
Lelyschool		
Jan van Rijckenborgh*		
Da Costa		
Villa Vrolijk		
Sterrenschool		
HSV		
Elckerlyc*		
Augustinus		
Wilhelmina Bavinck		
Wilgetoren		

* Voor deze gebouwen is een dergelijke scan reeds uitgevoerd.

Voor maximaal 24 schoolgebouwen is een energiescan noodzakelijk om inzicht te krijgen in het werkelijke energieverbruik en maatregelen om het energieverbruik en binnenklimaat te verbeteren. Voor het uitvoeren van een meting en het opstellen van locatiespecifieke maatregelen dient rekening te worden gehouden met een bedrag van circa € 3.000,- per schoolgebouw. Voor 24 gebouwen betekent dit dat de gemeente indicatief rekening moet houden met een bedrag van € 72.000,- (inclusief btw).

9.5 Bijdrage onderhoud monumenten

Het is de ambitie van de gemeente en schoolbesturen om scholen blijvend te huisvesten in monumentale gebouwen. Enerzijds omdat zowel de gemeente als de schoolbesturen trots zijn op de monumenten en anderzijds omdat alternatieve locaties om schoolgebouwen te realiseren ontbreken. Aangevoerd is dat het onderhoud aan monumenten gemiddeld 30% (Scholenbouw stroomlijnen, Den Haag 2015) duurder is dan onderhoud aan niet-monumentale gebouwen. Het is voor de schoolbesturen derhalve onmogelijk om het onderhoud aan monumenten te bekostigen vanuit de MI-vergoeding (materiele instandhouding). Om scholen blijvend te kunnen huisvesten is een bijdrage aan het structurele onderhoud vanuit de gemeente noodzakelijk. In de praktijk komt het kostenverhogende effect van 30% ten opzichte van niet-monumentale gebouwen neer op een aanvullende bijdrage van circa €10,- per m² per jaar.

9.5.1 Spelregels

Hieronder zijn de spelregels weergegeven om te komen tot een werkwijze ten aanzien van de bijdrage van de gemeente aan het structurele onderhoud van monumenten. Deze spelregels zijn in een gezamenlijke werksessie op dit onderwerp tot stand gekomen en zijn een eerste aanzet voor de werkwijze. Dit vraagt nog enige nadere uitwerking in onderling overleg, maar biedt voor dit IHP voldoende uitwerking om de benodigde financiële middelen inzichtelijk te maken:

- Proces moet hanteerbaar en overzichtelijk zijn;
- DuMoscan vormt de basis voor het DMOP en de verwachte onderhoudslasten;
- Stel gelijkwaardige DMOP's voor de schoolgebouwen op;
- Bijdrage vanuit de gemeente indien sprake is van daadwerkelijk kostenverhogend effect;
- Schoolbesturen zetten MI-vergoeding voor onderhoud volledig in, niet meer dan 100%;
- Het verschil wordt, waar mogelijk, gedekt uit subsidies;
- Van wat dan nog overblijft, draagt de gemeente bij (bijdrage gemeente is dan gemiddeld 30%, min investering, min subsidies, min slimmer uitvoeren);
- Geen dubbele bijdrage gemeente op moment dat vernieuwbouw in beeld is;
- Nadere afspraken maken over werkwijze uitkeren van de bijdrage;
- Beschouwingsperiode bijdrage onderhoud gelijk aan beschouwingsperiode IHP.

9.5.2 Indicatie kosten bijdrage onderhoud monumenten

Op basis van de richtlijn dat monumenten gemiddeld 30% duurder zijn in het onderhoud dan reguliere gebouwen is er een systematiek opgetuigd waarbij de gemeente bijdraagt aan de structurele onderhoudslasten van monumentale schoolgebouwen. De meerkosten van 30% vormen daarbij het financiële kader voor de meerjaren begroting. De gemeentelijke bijdrage aan het structurele onderhoud aan monumenten komt de komende 15 jaar uit op een indicatief bedrag van circa € 5 mln (uitgaande van 30% meerkosten ten opzichte van het onderhoud aan reguliere gebouwen). Dit indicatieve bedrag wordt vervolgens naar rato verdeeld over de monumentale gebouwen waarvan het kostenverhogende effect door middel van het DMJOP wordt aangetoond. Een voorbeeld uitwerking van deze systematiek is uiteengezet in onderstaande tabel.

Naam locatie	Bedrag per jaar obv benchmark (€32,-/m ²)	Totaal bedrag MOP (incl. btw en index)	Bedrag per jaar werkelijk	Meerkosten per jaar (Δ werkelijk - benchmark)	Aandeel meerkosten (in %)	Bijdrage gemeente obv aandeel meerkosten
Ayoub	€ 23.200	€ 137.976	€ 13.798	-€ 9.402		
Godelindeschool	€ 43.616	€ 996.425	€ 99.643	€ 56.027	7,7%	€ 377.300
De Wegwijzer	€ 36.928	€ 432.171	€ 43.217	€ 6.289	0,9%	€ 44.100
Lorentzschool (hoofdlocatie)	€ 47.840	€ 649.788	€ 64.979	€ 17.139	2,3%	€ 112.700
De Dubbeldekker	€ 54.528	€ 748.440	€ 74.844	€ 20.316	2,8%	€ 137.200
Vondelschool	€ 33.824	€ 541.521	€ 54.152	€ 20.328	2,8%	€ 137.200
Fabritiuschool (hoofdlocatie)	€ 48.096	€ 1.507.237	€ 150.724	€ 102.628	14,1%	€ 690.900
Fabritiuschool (dislocatie, onderbouw)	€ 29.440	€ 576.916	€ 57.692	€ 28.252	3,9%	€ 191.100
IPS Hilversum (Minckelersstraat)	€ 61.984	€ 907.133	€ 90.713	€ 28.729	3,9%	€ 191.100
IPS Hilversum (Rembrandtlaan)	€ 43.200	€ 908.770	€ 90.877	€ 47.677	6,5%	€ 318.500
Wilhelminaschool Bavink	€ 43.808	€ 631.199	€ 63.120	€ 19.312	2,6%	€ 127.400
Nassauschool	€ 46.528	€ 692.816	€ 69.282	€ 22.754	3,1%	€ 151.900
De Wilge (hoofdlocatie)	€ 75.616	€ 922.973	€ 92.297	€ 16.681	2,3%	€ 112.700
Wilgetoren	€ 27.968	€ 305.125	€ 30.513	€ 2.545	0,3%	€ 14.700
Het Mozaïek	€ 71.680	€ 543.027	€ 54.303	-€ 17.377		
A. Roland Holst College (Jonker)	€ 185.120	€ 4.010.863	€ 401.086	€ 215.966	29,6%	€ 1.450.400
A. Roland Holst College (Schutter)	€ 157.760	€ 2.834.062	€ 283.406	€ 125.646	17,2%	€ 842.800
Hilversumse Schoolvereniging (HSV)	€ 55.200	€ 508.200	€ 25.410	-€ 29.790		
	€ 1.090.000				100%	€ 4.900.000
gemiddelde meerkosten (30%) per jaar	€ 327.000					
gemiddelde meerkosten (30%) voor 15 jaar	€ 4.900.000					

Noot: De bedragen in het rood betreffen gebouwen die in het IHP voor vernieuwbouw in aanmerking komen. Uitgangspunt is dat er geen dubbele bijdrage vanuit de gemeente zal zijn.

Voor de Lorentzschool locatie Van 't Hoffplein is geen MJOP bekend en is nog niet opgenomen in bovenstaand overzicht.

Om de bijdrage aan onderhoud in uitvoering te brengen en te actualiseren is het van belang dat het volgende proces wordt opgezet:

1. Stel gelijkwaardige DMJOP's op voor alle monumenten. Verwerk hierin de maatregelen die in de DuMoscan zijn opgenomen;
2. Herijk het kostenverhogende effect op basis van 30% kostenverhoging t.o.v. reguliere gebouwen;
3. Herijk de onderlinge kostenverdeling, naar rato van het werkelijke kostenverhogende effect;
4. Bepaal de momenten van het uitkeren van de gemeentelijke bijdrage;
5. Gemeente draagt bij op basis van de werkelijke procentuele overschrijding;
6. Subsidies worden, waar mogelijk, aangevraagd om het kostenverhogende effect zoveel mogelijk te dekken, wat resteert wordt bijgedragen door de gemeente.
7. Nader uit te werken hoe om te gaan met de uitkering op het moment dat vernieuwbouw in beeld is.

10. Effect gemeentelijke begroting

Op basis van de in hoofdstuk 9.2 en 9.3 opgenomen investeringskosten voor de onderwijsgebouwen en het bewegingsonderwijs (incl. kosten voor tijdelijke huisvesting voor de hoog urgente projecten) wordt het effect op de gemeentelijke begroting (de nieuwe kapitaallasten) inzichtelijk gemaakt. In paragraaf 10.1 worden de uitgangspunten geschetst om de nieuwe kapitaallasten te berekenen. In paragraaf 10.2 wordt inzicht gegeven in de minimale en maximale nieuwe kapitaallasten als gevolg van de investeringen.

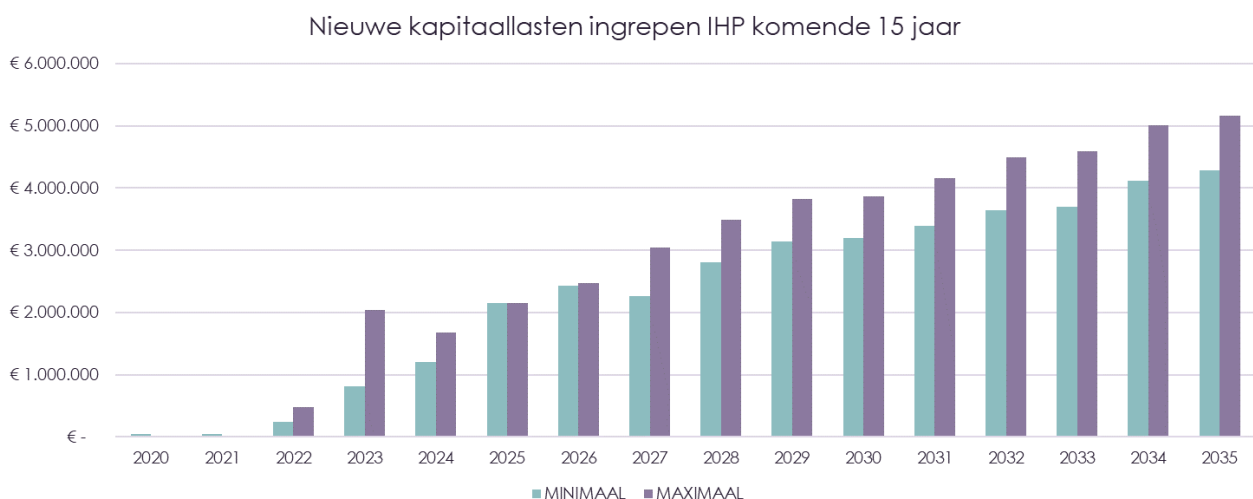
10.1 Uitgangspunten

Bij het berekenen van de nieuwe kapitaallasten zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- Rekenrente: 1,4%;
- Prijsindex ten behoeve van bepalen toekomstige investeringen: 0%. Op het moment van kredietverstrekking wordt de prijsindex (conform BDB) vastgesteld en opgenomen;
- Afschrijvingsmethode: lineair;
- Afschrijftermijnen bij (ver)nieuwbouw: 40 jaar;
- Gemeente werkt met een restwaarde op de afschrijving van 15%;
- Op tijdelijke huisvesting wordt niet afgeschreven en wordt in het jaar van uitvoering opgenomen.

10.2 Nieuwe kapitaallasten

De minimale investeringskosten (de som van alle voordeligste scenario's) komen uit op een bedrag van € 129,9 mln. De maximale investeringskosten (som van alle minst voordelige scenario's) komen uit op een bedrag van € 160,4 mln. (beiden prijspeil oktober 2019 en inclusief btw). Bij het bepalen van het effect op de gemeentelijke begroting zijn de nieuwe kapitaallasten als gevolg van de investeringen voor het onderwijs en het bewegingsonderwijs in beeld gebracht.

De huidige reservering voor onderwijshuisvesting binnen de begroting is ontoereikend om deze nieuwe en de bestaande kapitaallasten te dekken. De nieuwe kapitaallasten leiden tot een tekort van circa € 1 mln. tot € 1,5 mln. per jaar.

11. Conclusies en aanbevelingen

11.1 Conclusies

- Het voorliggende Integraal huisvestingsplan (IHP) is in constructief overleg met de gemeente en schoolbesturen opgesteld;
- De visie omschrijft de gezamenlijke ambitie en het toekomstperspectief voor de schoolgebouwen en gymzalen in Hilversum. In de visie is ook nadrukkelijk aandacht besteed aan het verduurzamen van de onderwijsportefeuille. Deze visie is afgestemd met de gemeentelijk beleidsterreinen sport, duurzaamheid en monumenten;
- De gezamenlijke visie bevat spelregels en uitgangspunten voor de uitvoering van de plannen binnen dit IHP;
- Op basis van de visie en inventarisatie zijn in dit IHP oplossingen aangedragen voor de schoolgebouwen, gymzalen, het onderhoud aan monumenten en het verduurzamen van de onderwijsportefeuille.

Schoolgebouwen en gymzalen

- Met de uitvoering van de scenario's voor de onderwijsgebouwen worden de huidige knelpunten in de huisvesting opgelost. Na de realisatie is de capaciteit op orde en kan de kwaliteit van het overgrote deel van de schoolgebouwen als goed worden aangemerkt;
- De oplossingen voor de gymzalen volgen de oplossingen voor de schoolgebouwen. Met de realisatie van de in dit IHP voorgeschreven plannen wordt de kwaliteit en kwantiteit van de gymzalen op orde gebracht;

- De uitvoering van de scenario's voor de schoolgebouwen en gymzalen vraagt om een gemeentelijk investeringsvolume van minimaal € 129,6 mln. en maximaal € 160,4 mln. (op basis van BENG-eisen en prijspeil oktober 2019);
- De schoolbesturen dragen minimaal € 4,8 mln. en maximaal € 5,4 mln. bij aan het realiseren van aanvullende duurzaamheidsambities in geval van nieuwbouw en vernieuwbouw van het schoolgebouw;
- Voor de schoolgebouwen die in stand gehouden worden stelt het schoolbestuur DMJOP's op en koppelt daarmee, waar mogelijk, het verduurzamen van het gebouw aan het geplande onderhoud.

Monumenten

- Het is voor de schoolbesturen onmogelijk om het onderhoud aan monumenten (gemiddeld 30% duurder dan onderhoud aan reguliere gebouwen) te bekostigen vanuit de MI-vergoeding (materiele instandhouding);
- In de werkgroep monumenten is toegewerkt naar een systematiek waarbij de gemeente bijdraagt aan het structurele onderhoud aan monumenten;
- Voor de komende 15 jaar dient er indicatief rekening gehouden te worden met een gemeentelijke bijdrage van circa € 5 mln. (inclusief btw). Dit bedrag wordt naar rato verdeeld over de monumenten waarvan het kostenverhogende effect door middel van het DMOP wordt aangetoond. Het bedrag wordt verrekend indien in het IHP vernieuwbouw voor het betreffende monument is opgenomen;
- Subsidies worden, waar mogelijk, aangevraagd om het kostenverhogende effect zoveel mogelijk te dekken, wat resteert wordt bijgedragen door de gemeente.

Duurzaamheid

- Schoolbesturen dragen bij aan het verduurzamen van de schoolgebouwen, onder voorwaarde dat de investering zich binnen 10 jaar terugverdient in de exploitatie;
- Voor de gebouwen die de komende jaren in stand gehouden worden, faciliteert de gemeente in het uitvoeren van energiescans. De scan geeft inzicht in de energieprestatie en het binnenklimaat van het gebouw en in de maatregelen om het gebouw te verduurzamen en het klimaat te verbeteren;
- Bij het uitvoeren van maximaal 27 energiescans dient rekening gehouden te worden met een bedrag van € 81.000,- (inclusief btw) (€ 3.000,- per scan);
- Schoolbesturen en gemeente gaan na het uitvoeren van de scans in gesprek over de uitvoering van de maatregelen.

11.2 Aanbevelingen

Aanbevelingen ten aanzien van het implementeren van de visie, het actualiseren van het IHP en de uitvoering van de projecten zijn omschreven in het samenwerkingsconvenant dat separaat is opgesteld.

De hoogste kwaliteitseisen aan onze dienstverlening. Een goed gebouw begint met het beste idee.

Colofon

Datum: 2 maart 2020
Auteur(s): Leonoor Clemens, Nora Hartman en Doriene Bakker
Gereviewd door:

info@icsadviseurs.nl
088 - 235 04 27